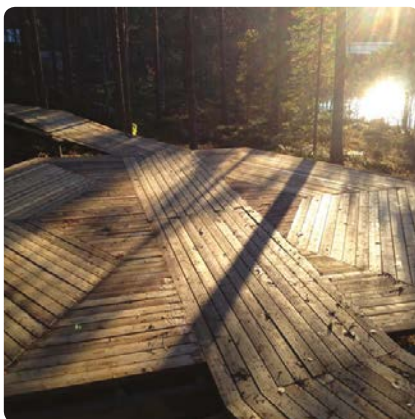

Återrapportering

Åtgärder för biologisk mångfald
2013-2015
NV-06813-15

RAPPORT 6699 • MARS 2016

Återrapportering

Åtgärder för biologisk mångfald 2013–2015

NATURVÅRDSVERKET

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: Arkitektkopia AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00, fax: 010-698 10 99

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6699-4

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2016

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2016

Omslagsfoto: Ulf Öhlund och Länsstyrelsen i Västerbottens län

Förord

I regleringsbrevet för budgetåret 2015 avseende Naturvårdsverket, under rubriken Verksamhet, 1. Mål och återrapporteringskrav, anges att Naturvårdsverket senast den 31 mars 2016 (avseende 2015) till Regeringskansliet (Miljö- och energidepartementet) ska redovisa

1. arbetet med områdesskydd samt hur medel inom anslaget 1:16 Skydd av värdefull natur har använts
2. antalet hos länsstyrelserna öppna ärenden om bildande av naturreservat, antalet hos länsstyrelserna öppna ärenden där markersättningsfrågorna är helt lösta men som ännu inte beslutats och antalet årsarbetskrafter länsstyrelserna lägger på bildandet av naturreservat
3. arbetet med att skydda skogsmark med höga naturvärden som ägs av Sveaskog AB respektive förvaltas av Fortifikationsverket och Statens fastighetsverk
4. arbetet med markbyten med ersättningsmark som överförts från Ersättningsmark i Sverige AB till Naturvårdsverket i syfte att skydda skogsmark med höga naturvärden
5. hur medel inom anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur har använts och hur arbetet har bedrivits
6. vilka sysselsättningseffekter som användningen av anslag 1:3 och 1:16 har gett upphov till
7. arbetet med genomförandeplanen för planerade nya och utvidgade nationalparker
8. hur anslaget 1:7 Ersättningar för viltskador m.m. har fördelats till länen och hur medlen har använts, uppdelat på skadeförebyggande åtgärder och ersättningar till den som drabbats av skada av vilt.

Denna återrapportering avser punkterna 1–7 ovan, punkten 8 redovisas i annan ordning. Återrapporteringen bygger i stora delar på redovisningar som länsstyrelserna har lämnat till Naturvårdsverket.

Östersund 31 mars 2016

Ingela Hiltula
Enhetschef

Innehåll

FÖRORD		3
SAMMANFATTNING		7
INLEDNING		9
1	ARBETET MED OMRÅDESSKYDD SAMT HUR MEDEL INOM ANSLAGET 1:16 SKYDD AV VÄRDEFULL NATUR HAR ANVÄNTS	11
1.1	Allmänt om områdesskyddet	11
1.2	Översiktlig fördelning av anslaget 1:16	12
1.3	Beslut om naturreservat under 2015	13
1.4	Ersättningar till markägare, säkrade objekt-kategorier, antal ersättningsbeslut, arealer m m	14
1.5	Naturvårdsavtal	17
2	ANTALET HOS LÄNSSTYRELSENA ÖPPNA ÄRENDE OM BILDANDE AV NATURRESERVAT MM	19
3	ARBETET MED ATT SKYDDA SKOGSMARK MED HÖGA NATURVÄRDEN SOM ÄGS AV SVEASKOG AB RESPEKTIVE FÖRVALTAS AV FORTIFIKATIONSVERKET OCH STATENS FASTIGHETSVERK	20
3.1	Sveaskog	20
3.2	Fortifikationsverket	22
3.3	Statens fastighetsverk	22
4	ARBETET MED MARKBYTEN MED ERSÄTTNINGSMARK SOM ÖVERFÖRTS FRÅN ERSÄTTNINGSMARK I SVERIGE AB TILL NATURVÅRDSVERKET I SYFTE ATT SKYDDA SKOGSMARK MED HÖGA NATURVÄRDEN	23
5	HUR MEDEL INOM ANSLAGET 1:3 ÅTGÄRDER FÖR VÄRDEFULL NATUR HAR ANVÄNTS OCH HUR ARBETET HAR BEDRIVITS	24
5.1	Bidrag och ersättningar för skötsel av skyddade områden	25
5.1.1	Länsstyrelsernas arbete med skötsel av skyddade områden och friluftsliv	26
5.1.2	Genomförda åtgärder i skyddade områden	28
5.1.3	Vårändringsbudgeten	29
5.2	Friluftsliv och tillgängliggörande	31
5.3	Statliga leder i fjällen	32
5.4	Naturum	33
5.5	Centrum för naturvägledning	33
5.6	Nationalparker	34

5.7	Medfinansiering	38
5.7.1	LIFE+	38
5.7.2	LONA	40
5.8	Fastighetsförvaltning och investeringar	44
5.9	Biosfärområden	45
5.10	Grön infrastruktur	45
5.11	Biogeografisk uppföljning av naturtyper och arter som omfattas av EU:s habitatdirektiv	47
5.12	Övriga kunskapsunderlag för åtgärder för värdefull natur	47
5.13	Medelsanvändningen och arbetet med artbevarande, vilt- och rovdjursförvaltning samt bekämpning av invasiva främmande arter.	48
5.13.1	Arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter	48
5.13.2	Vilt- och rovdjursförvaltning	52
5.13.3	Invasiva främmande arter	56
6	VILKA SYSSLSÄTTNINGSEFFEKTER SOM ANVÄNDNINGEN AV ANSLAG 1:3 OCH 1:16 GETT UPPHOV TILL	57
7	ARBETET MED GENOMFÖRANDEPLANEN FÖR PLANERADE NYA OCH UTVIDGADE NATIONALPARKER	59
8	FIGUR- OCH TABELLFÖRTECKNING	60
BILAGA	SYSSLSÄTTNINGSEFFEKTER AV SAKANSLAG 1:16 OCH 1:3	63

Sammanfattning

2015 var ett annorlunda år på så sätt att Naturvårdsverket fick större anslagshöjningar på både 1:16- och 1:3-anslagen i samband med vårändringsbudgeten. Tack vare god planering och framförhållning hos både länsstyrelserna och Naturvårdsverket kunde större delen av de extra medlen användas till viktiga åtgärder.

Anslagshöjningen på 1:3 fördelades till större delen till underhåll på Naturvårdsverkets byggnader och anläggningar, gränsmarkeringar, stängsling och skötselåtgärder. Cirka 20 mkr av anslaget kunde dock inte omsättas, ungefär hälften av dessa var planerade att användas till underhåll av byggnader och anläggningar.

Anslagshöjningen på 1:16 användes till ytterligare intrångsersättningar, markaffärer med mera för skydd av mark. I princip hela anslaget inklusive höjningen förbrukades.

Under året har 140 mil gränser markerats, 150 reservat fått ny skyltning, 451 km vandringsled rustats upp eller nyanlagts och 43 broar byggts eller restaurerats.

Under året fastställdes 10 nya åtgärdsprogram för hotade arter och 34 förlängdes.

Under året fattades 129 beslut om naturreservat omfattandes 22 853 ha mark och 66 naturvårdsavtal tecknades.

Andra resultat under året är bl. a reviderad nationalparksplan för Sverige och reviderade nationella riktlinjer för naturum.

Inledning

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslag 1:16 *Skydd av värdefull natur* och är en förutsättning för att vi på sikt ska kunna nå de naturmiljöinriktade miljökvalitetsmålen och leva upp till EU:s naturvårdsdirektiv och andra internationella åtaganden.

Förlust eller förstörelse av naturmiljöer är de största orsakerna till hoten mot biologisk mångfald. Återställning är mycket kostsamt i de fall det ens är möjligt. Genom att skydda den värdefulla naturen, dvs. genom att förhindra förstörelse av kvarvarande värden, nås målen på ett kostnadseffektivt sätt.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena på ett bra sätt ska kunna tillgängliggöras. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*.

I den här återrapporteringen vill vi ge en samlad bild av hur anslagen används och vilken nytta och effekt de ger för arbetet med att nå miljö- och friluftsmålen.

Återrapporteringen för 1:3-anslaget bygger i stora delar på de redovisningar som länsstyrelserna lämnar till Naturvårdsverket. Redovisningen av 1:16-anslaget bygger huvudsakligen på Naturvårdsverkets egna siffror och underlag samt data från VIC-Natur.

1 Arbetet med områdesskydd samt hur medel inom anslaget 1:16 Skydd av värdefull natur har använts

1.1 Allmänt om områdesskyddet

Med områdesskydd avses i denna återrapportering i första hand statens arbete med att bilda nationalparker och naturreservat samt skydd genom upprättande av naturvårdsavtal, NVA. Områdesskydd sker även genom beslut om biotopskyddsområden. Detta görs dock i begränsad omfattning av Naturvårdsverket och länsstyrelserna.

Områdesskyddsarbetet består av flera olika arbetsuppgifter, där markersättningsverksamheten med berörda fastighetsägare är en del och länsstyrelsernas formella beslutsfattande enligt miljöbalken och områdesskyddsförordningen är en annan del.

Beslutsfattandet enligt miljöbalken och markersättningsarbetet sker i olika steg. Normalt sett löses markersättningsfrågorna före det formella beslutsfattandet enligt miljöbalken. Detta arbetssätt har sin grund redan i förarbetena till Naturvårdslagen på 1960-talet, där departementschefen betonar att detta bör vara det normala arbetssättet. Så är det fortfarande.

Ett blivande naturreservat berör i genomsnitt 5–6 olika fastigheter, som dessutom ofta ägs av mer än en ägare per fastighet. Att förhandla med var och en av dessa och att komma överens om beslutets utformning och om eventuell ersättning är en tidskrävande process. Ett normalt naturreservatsärende tar ca 2–3 år från den första kontakten med den enskilde markägaren till dess naturreservatsbeslutet är fattat och har vunnit laga kraft.

För arbetet med värdering av intrång vid områdesskydd, liksom för arbetet med att förhandla fram avtal med berörda fastighetsägare anlitar Naturvårdsverket och länsstyrelserna sedan början av 1990-talet fristående, oberoende konsulter. Det är två olika upphandlingar som Naturvårdsverket gör, en för värdering och en för förhandling.

Grunden för det framgångsrika arbetet med skogsskyddet lades redan under början av 2000-talet genom ett regeringsuppdrag 2002 till Naturvårdsverket och länsstyrelserna om att inventera skyddsvärda statligt ägda naturskogar men även andra urskogsartade skogar¹. Inventeringen, som resulterade i ett stort antal delrapporter, har fått samlingsnamnet SNUS (Skyddsvärda statliga skogar och urskogsartade skogar).

Områdesskyddet har under perioden 2013–2015 bedrivits med hög intensitet, framförallt genom arbetet att med hjälp av ersättningsmark från bolaget

¹ Naturvårdsverket, Rapport 5339, Skyddsvärda statliga skogar och urskogsartade skogar.

Ersättningsmark i Sverige AB, ESAB, skydda värdefulla skogar inom allmänningar och i skogsbolagens och kyrkans ägo.

Områdesskyddet under 2013–2015 har haft fokus på skydd av värdefull skogsmark dels för att uppfylla etappmålet under miljö kvalitetsmålet Levande skogar och dels det nya arealmålet från 2014 på ytterligare 150 000 hektar skyddad skog.²

Under år 2015 säkrades ca 17 000 hektar produktiv skogsmark genom markersättningsverksamheten med hjälp av medlen från anslaget, samtidigt som ca 3 000 hektar produktiv skogsmark säkrades inom ramen för genomförandet av ESAB-paketet.

Områdesskyddsarbetet med brandområdet i Västmanland fortsatte. Ca 23 % av årets anslag användes för köp och intrångsersättningar inom Hälleskogsbrännan.

1.2 Översiktlig fördelning av anslaget 1:16

Nedanstående tabell redovisar översiktligt hur anslaget fördelats under 2013–2015.

Tabell 1 Budget och utfall för anslaget 1:16 åren 2013–2015 (mkr)

Kostnadsslag	2013	%	2014	%	2015	%
Budget	818		808		957	
Markersättningar	681,4	84,4%	659,9	81,4%	804,3	84,2%
Kringkostnader	57,4	7,1 %	68,5	8,4 %	76,5	8,0 %
Fastighetsutredningar	8,1	1,0 %	6,2	0,8 %	3,7	0,4 %
Nationalparksprojekt	3,9	0,5 %	4,3	0,5 %	4,6	0,5 %
Naturtypskarteringar, GIS, IT	30,0	3,7 %	42,1	5,2 %	42,1	4,4 %
Natura 2000	0,0	0,0 %	0,7	0,1 %	5,1	0,5 %
Komet	4,5	0,6 %	3,5	0,4 %	4,8	0,5 %
Storstadsprogrammet	4,8	0,6 %	4,8	0,6 %	4,8	0,5 %
Övrigt (räntor, utredningar m m)	17,4	2,1 %	20,9	2,6 %	9,6	1,0 %
Summa	807,4	100,0%	810,9	100,0%	955,4	100,0%

Tabellen har i några delar fått justerade belopp.

Som framgår av tabellen har anslaget i det närmaste helt förbrukats under 2015. År 2013 blev det mer pengar kvar i första hand beroende på att lantmåteri-arbetena inom det s.k. ESAB-paket försenades p.g.a. stormarna Hilde och Ivar under senhösten 2013, d v s omständigheter utanför Naturvårdsverkets kontroll. År 2014 skedde ett mindre överdrag på anslaget inom anslagskrediten på 5 miljoner kr.

Ersättningar till markägare är den absolut största kostnadsposten. Kringkostnaderna ökade något under 2015 huvudsakligen p.g.a. ökade kostnader med anledning av det ökade anslaget, men det procentuella utfallet är mindre än 2014. Ökningen mellan 2013 och 2014 berodde på de ökade lantmåteriförrätt-

² <http://www.miljomal.se/sv/etappmalen/Biologisk-mangfald/skydd-av-landomraden/>

ningarna inom ESAB-paketet och SNUS-objekten i det fjällnära området som Naturvårdsverket övertog från Statens fastighetsverk år 2010.

Kostnaderna för fastighetsutredningar har under några år legat på en högre nivå beroende på det så kallade ESAB-paketets behov av fastighetsutredningar i ett initialt skede. Dessa är nu färdiga och utredningarna är därför nere på en lägre, mer normal nivå.

Naturtypskarteringarna KNAS och NNK är grunden för att Naturvårdsverket ska kunna redovisa Sveriges skyddade natur internationellt, till SCB och i andra sammanhang, t ex i årsredovisningen och i samband med olika regeringsuppdrag.

Naturvårdsverket har under året betalat ut bidrag till länsstyrelserna för deras arbete med regeringsuppdraget om hur länsstyrelserna uppfyllt sina skyldigheter att uppdatera Natura 2000-områdenas bevarandeplaner samt till Komet-programmet.

1.3 Beslut om naturreservat under 2015

Antalet beslut om naturreservat under 2014 har justerats från föregående rapportering på grund av sen registrering. Under perioden 2013–2015 var antalet beslut om naturreservat 436 stycken.

Tabell 2 visar antalet beslut per län och år. Variationen mellan länen och mellan åren är stor.

Tabell 2 Antal beslutade naturreservat per år (2013–2015), arealer i hektar.

Län	2013		2014		2015	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län	6	4 514	14	4 391	10	897
Uppsala län	2	729	2	319	2	151
Södermanlands län	2	133	3	285	4	831
Östergötlands län	8	614	5	148	4	497
Jönköpings län	6	120	5	201	3	68
Kronobergs län	2	31	3	81	1	216
Kalmar län	4	243	3	970	1	60
Gotlands län	5	1 056	3	73	0	0
Blekinge län	1	43	3	961	4	387
Skåne län	16	6 728	11	2 290	22	2 776
Hallands län	4	322	0	0	4	293
Västra Götalands län	11	1 320	11	1 270	5	1 054
Värmlands län	17	566	13	611	3	836
Örebro län	0	0	16	1 723	6	553
Västmanlands län	4	323	1	19	6	6 419
Dalarnas län	11	1 652	9	3 722	7	1 121
Gävleborgs län	4	1 355	2	228	7	2 106
Västernorrlands län	4	336	19	2 848	8	1 067
Jämtlands län	8	1 943	14	1 958	20	2 378
Västerbottens län	12	964	7	1 628	9	462
Norrbottens län	29	13 470	7	1 799	3	681
Totalt	156	36 462	151	25 525	129	22 853

Hur fördelning av naturtyper fördelar sig i de naturreservat som bildats under åren 2013–2015 framgår av tabell 3. Observera att arealerna för 2014 justerats på grund av sen registrering av besluten. Som framgår av tabellen är huvuddelen av landarealen olika typer av skogsmark.

Tabell 3 Fördelning av naturtyper i naturreservat bildade under 2013–2015, arealer i hektar

Naturtyp	2013	2014	2015
Tallskog	4 770	2 780	4 110
Granskog	3 690	3 439	2 440
Barrblandskog	3 240	2 281	1 830
Barrsumpskog	810	646	770
Lövblandad barrskog	2 810	2 290	1 530
Triviallövskog	950	732	600
Ädellövskog	520	711	810
Triviallövskog med ädellövinslag	190	243	310
Lövsumpskog	320	141	130
Fjällbjörkskog	0	0	10
Hygge/Brandfält	1 440	924	2 130
Impediment	1 400	1 133	1 110
Våtmark	6 050	3 171	2 070
Övrig våtmark	100	434	40
Hävdad våtmark	90	14	10
Torvtäkt	0	0	0
Odlad mark	510	689	150
Äng	0	10	0
Betesmark	600	280	190
Substratmark	40	44	50
Övrig öppen mark	730	433	430
Öppen mark i fjällen	0	0	10
Glest träd- och buskbevuxen mark i fjällen	0	0	0
Exploaterad mark	60	102	40
Sjöar och vattendrag	960	2 868	1 280
Hav	7 160	2 181	2 740
Snö och glaciär	0	0	0
Saknar kartering	30	0	63
Summa	36 470	25 547	22 853

1.4 Ersättningar till markägare, säkrade objekt-kategorier, antal ersättningsbeslut, arealer m m

I nedanstående tabell, redovisas hur ersättningarna till markägare fördelar sig på olika objekt-kategorier av skyddade områden. Tabellen omfattar samtliga markersättningsformer; köp, intrång, bidrag och naturvårdsavtal. I tabellen ingår inte kostnader för de arealer som skyddas inom ramen för ESAB-paketet.

Tabell 4 Ersättningar till markägare fördelat på olika objekt kategorier av skyddade områden, mkr.

Objektkategori	2013	2014	2015
Skogar, utom ädellövskog, nedan fjällnära gränsen	437	483	580
Ädellövskogar	81	78	65
Fjällnära skogar	9	16	22
Myrar	54	29	98
Sjöar och vattendrag	74	26	52
Odlingslandskap	28	14	14
Geologiska objekt	2	8	6
Havsområden			27
Summa¹	685	654	864

¹ Summa ersättning till markägare skiljer sig från beloppet Markersättningar i tabell 1 beroende på att en del markköp finansierats genom att byta bort ej skyddsvärd mark vi köpt tidigare budgetår (utöver det s.k. ESAB-paketet).

Av tabellen framgår att ersättningar till markägare i allt väsentligt går till skogar nedan fjällnära gränsen, men värt att notera är att det under de två senaste åren skedde en viss ökning av medel till skydd av fjällnära skogar. Från och med 2015 har vi valt att särskilja havsområden i redovisningen eftersom marina områden tillsammans med skogar ska prioriteras i arbetet med att skydda värdefulla naturområden.

Statens verksamhet med att genomföra områdesskyddet sker genom 1) överenskommelser om intrångsersättning enligt miljöbalken, 2) förvärv av mark eller 3) genom upprättande av naturvårdsavtal.

Dessutom kan Naturvårdsverket lämna bidrag till kommuners skydd av värdefull natur genom bildande av naturreservat och biotopskyddsområde.

Verksamheten med naturvårdsavtal beskrivs särskilt under avsnitt 1.5 och siffrorna redovisas därför inte i tabellerna nedan, liksom inte heller siffrorna från ESAB-paketet.

Tabell 5 Markersättningsslag, mkr

	2013	2014	2015
Köp	68,7	80,4	123,9
Intrång	594,4	551,9	667,2
Bidrag	16,5	14,8	5,6
Summa¹	679,6	647,1	796,7

1 Exklusive NVA.

Som framgår av tabellen är intrångsersättningarnas andel av den årliga medelsförbrukningen stor. År 2010 utgjorde intrångsersättningarnas andel ca 51 % och år 2015 ca 84 %. Den huvudsakliga förklaringen till detta är ändringen av expropriationslagen 2010, som innebär ett påslag med 25 % på intrångsersättningen i bl. a naturreservatsärenden. Enligt Naturvårdsverkets beräkningar uppgick 25 % -påslaget till 133 miljoner kronor år 2015. Under den senaste femårsperioden har 25 % -påslaget uppskattningsvis uppgått till totalt ca 514 miljoner kronor.

Tabell 6 visar antalet avtal eller beslut i markersättningsärenden.

Det är ingen större skillnad i belopp mellan de olika besluts- och avtalsformerna, men spännvidden i ersättningsbelopp är stor, från några tusen kronor till flera tiotals miljoner kr.

Tabell 6 Markersättningsslag, antal avtal eller beslut

	2013	2014	2015
Köp	117	107	137
Intrång	467	428	422
Bidrag	8	7	3
Summa	592	542	562

Tabellerna 7 och 8 visar hur stora arealer som säkrats genom olika markersättningsslag.

Tabell 7 Markersättningsslag, skyddad mark, landareal, hektar

	2013	2014	2015
Köp	404	4 339	9 313
Intrång	16 098	8 807	14 315
Bidrag	1 290	630	207
Summa	17 792	13 776	23 835

I tabellen redovisas inte Naturvårdsverket förvärv av ca 4 200 hektar inom ESAB-paketet 2015.

Tabell 8 Markersättningsslag, skyddad mark, produktiv skog, hektar

	2013	2014	2015
Köp	315	1 580	6 192
Intrång	8 645	5 600	9 760
Bidrag	735	426	76
Summa	9 695	7 606	16 028

I tabellen redovisas inte Naturvårdsverket förvärv av produktiv skogsmark inom ESAB-paketet år 2015, ca 2 700 hektar.

Totalarealen, liksom arealen säkrad produktiv skogsmark kan variera mellan åren beroende på vilka avtal som träffas.

Tabell 9 Kringkostnader för områdesskyddet (tkr)

	2013	2014	2015
Värdering	18 696	17 822	15 368
Förhandling	17 734	19 788	17 455
Förrättning	16 328	35 518	40 193
Lagfart	66	71	33
Ombud	4 182	3 406	3 461
Summa	57 006	76 605	76 510

För att kunna genomföra skyddet av värdefull natur uppstår det kostnader för värdering, förhandling, lantmäteriförrättningskostnader och lagfart. Dessutom ersätter Naturvårdsverket privata fastighetsägares kostnader för ombud i naturreservatsförhandlingar efter prövning i varje enskilt fall.

Kostnaderna för ombud har legat mellan 4 och 5 miljoner kr/år under en längre tid, men har de senaste åren varit något lägre. Skälet till detta är att Naturvårdsverket framgångsrikt tillämpar ett förfaringssätt med upprättande av en så kallad ”kostnadsram” i varje enskilt ärende, vilket bidrar till att hålla kostnaderna för markägarombud under kontroll.

Lantmäteriförrättningskostnader uppstår vid den fastighetsbildning som ofta behövs vid förvärv av mark.

Sammanfattningsvis kan konstateras att arbetet med områdesskydd har en stor omfattning och berör en mängd olika arbetsuppgifter. Genom införandet av 25 % -påslaget har områdesskyddet fördyrats väsentligt. Det mest kostnadseffektiva naturreservatsarbetet sker genom markbyten med ersättningsmark. Därför bör ytterligare ersättningsmarkspaket övervägas, se även avsnittet om ESAB nedan.

1.5 Naturvårdsavtal

Antalet naturvårdsavtal har detta år minskat, trots att det under året tecknats avtal inom det så kallade Komet-programmet (Kompletterande metoder för skydd av värdefull skog)³ i de fem försökslänerna samt ett flertal inom ramen för markaffärerna inom ESAB-paketet.

Från 2015 kommer arbetssättet grundat på erfarenheten från Komet-programmet att införas successivt i hela landet, Nya Komet, och kan på sikt eventuellt generera fler naturvårdsavtal⁴.

Både Naturvårdsverket och länsstyrelserna träffar naturvårdsavtal. Naturvårdsverkets avtal har i huvudsak upprättats för värdefull skogsmark som Naturvårdsverket erhållit i samband med förvärv av ersättningsmark. När Naturvårdsverket säljer ersättningsmarken vidare upprättar Naturvårdsverket och köparen ett naturvårdsavtal, normalt på 50 år, för nyckelbiotoper och värdekärnor på ersättningsmarken.

I samband med försäljning av s.k. ESAB-mark tecknades 23 naturvårdsavtal under året på sammanlagt mer än 200 ha skogsmark, se vidare under avsnittet om ESAB.

Under 2015 har totalt 66 naturvårdsavtal slutits, varav 34 avtal för skogsobjekt. Den sammanlagda arealen för årets naturvårdsavtal utgör ca 1400 hektar, varav 1100 hektar produktiv skogsmark.

³ Under 2010–2014 pågick ett försök i fem län för att pröva ett arbetssätt som innebär att markägare själva tar initiativ för att skydda skog på sin mark (mot ersättning). Naturvårdsverket, Rapport 6621, Kometprogrammet 2010–2014.

⁴ Bevara dina höga naturvärden i skogen och få ersättning – Naturvårdsverket.

Naturvårdsavtal används även inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter för att åstadkomma skydd och skötsel i miljöer med hotade arter. Ett flertal naturvårdsavtal har under 2015 tecknats för att hålla avslutade grustäcker öppna respektive att skapa eller bibehålla död ved med mera. Områdena tjänar som livsmiljö åt ett flertal rödlistade arter.

Nedanstående siffror för 2013, 2014 och 2015 inkluderar avtal inom ESAB, med 9, 21 respektive 23 naturvårdsavtal.

Tabell 10 Fördelning på huvudsakliga objektkategori för naturvårdsavtal 2013–2015.

	2013	2014	2015	Totalt
Barr-, bland- och triviallövskog nedan gränsen för fjällnärskog	27	31	34	92
Ådellövskog	6	12	16	34
Odlingslandskap	3	11	4	18
Sjöar och vattendrag	1	2	4	7
Objekt där åtgärdsprogram för hotade arter är grund för avtalet	13	11	7	31
Våtmark	3	6	1	10
Summa	53	73	66	192

Att naturvårdsavtalsarbetet går trögt beror i huvudsak på två omständigheter:

1. 25 %-påslaget på intrångsersättningar enligt miljöbalken, t ex vid naturreservatsbildning, har inneburit att det för många fastighetsägare framstår som mycket mer attraktivt att få ett naturreservat bildat istället för att ingå ett naturvårdsavtal med staten.
2. Många fastighetsägare i naturvårdsavtalssituationer har tidigare önskat få ersättningen utbetalad årligen. Under 2010 har Skatteverket klargjort att en fastighetsägare som får ersättning genom ett naturvårdsavtal, ska beskattas direkt vid avtalstecknandet, oavsett betalningstidpunkten. Detta minskar naturvårdsavtalens popularitet väsentligt. Med anledning av detta gjorde Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i Skåne län en hemställan i slutet av år 2010 till regeringen om införande av en särskild skattemässig bestämmelse för att möjliggöra att naturvårdsavtalsersättningen ska beskattas när ersättningen utbetalas. Ett annat alternativ för att öka attraktionen och valbarheten med naturvårdsavtal kan vara att, vid t ex avtal i skogsmark, tillåta användandet av skogskonto eller annan möjlighet att periodisera avtalsersättningen, eftersom avtalsersättningen ersätter den intäkt respektive beskattning fastighetsägaren annars skulle haft under ett flertal år om skogsområdet fortsatt vara i produktion.

Naturvårdsavtal syftar till att utveckla och bevara områden med höga naturvärden, men det också är möjligt att teckna naturvårdsavtal även för att bevara skogars sociala värden.

2 Antalet hos länsstyrelserna öppna ärenden om bildande av naturreservat mm

Tabell 11 Antal öppna ärenden, årsarbetskrafter och ärenden där markåtkomstfrågorna är lösta, men där beslut ej finns

Länsstyrelse	2013			2014			2015		
	Antal åa	Antal öppna ärenden	Antal ärenden där mark-åtkomsten är löst	Antal åa	Antal öppna ärenden	Antal ärenden där mark-åtkomsten är löst	Antal åa	Antal öppna ärenden	Antal ärenden där mark-åtkomsten är löst
Stockholms län	2,5	61	6	2,75	57	22	2,2	57	19
Uppsala län	2,2	45	8	1,7	42	6	2,2	40	14
Södermanlands län	3	28	2	2,5	24	14	2,3	45	27
Östergötlands län	2,1	56	9	1,25	47	27	1,25	40	28
Jönköpings län	2,3	24	1	2,7	25	2	2,47	21	3
Kronobergs län	2,6	50	12	1,7	15	5	0,95	15	6
Kalmar län	2,6	8	1	1,4	9	0	1,2	5	0
Gotlands län	1,2	41	8	1,1	15	6	0,5	32	8
Blekinge län	2	20	2	1,5	18	2	1,5	18	2
Skåne län	6,5	82	13	6	15	13	7	13	7
Hallands län	2,25	31	15	2	34	5	2,6	61	14
Västra Götalands län	4	105	5	6,5	93	16	5,7	91	11
Värmlands län	5,5	88	8	7,95	95	23	4,25	68	15
Örebro län	3,3	175	15	4,3	161	18	3,1	150	19
Västmanlands län	2,3	30	1	2,4	20	2	2,5	16	2
Dalarnas län	2,3	79	13	2,3	70	23	2,3	84	35
Gävleborgs län	2,1	52	12	4	81	24	6,06	48	25
Västernorrlands län	3,7	48	17	3,7	42	24	4,9	45	20
Jämtlands län	3,8	92	23	3,8	101	47		110	50
Västerbottens län	3,25	159	23	3,6	85	19	3,5	195	116
Norrbottens län	5,5	228	19	4,5	133	100	4	224	75
Totalt	65	1 502	213	67,65	1 182	398	60,48	1 378	496

Antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat på länsstyrelserna uppgår till 1 378 stycken, d.v.s. en ökning jämfört med 2014.

Även antalet öppna ärenden där markåtkomstfrågorna är helt lösta har ökat. Antalet var 496 pågående reservatsobjekt vid årsslutet.

Antalet årsarbetskrafter vid länsstyrelserna har minskat jämfört med tidigare år. Vid årsskiftet fanns cirka 60 årsarbetskrafter för skydd av natur. Uppgifter saknas dock från ett län.

3 Arbetet med att skydda skogsmark med höga naturvärden som ägs av Sveaskog AB respektive förvaltas av Fortifikationsverket och Statens fastighetsverk

3.1 Sveaskog

I juni 2008 träffade Naturvårdsverket och Sveaskog en överenskommelse om reservatsbildning utan ersättning för de då återstående SNUS-objekten på Sveaskogs marker nedanför gränsen för fjällnära skog. Överenskommelsen omfattade, efter rättningar och genomgång av objektslistan, 363 områden med en sammanlagd areal om ca 61 000 hektar produktiv skogsmark. Berörda länsstyrelser har åren därefter påbörjat och i de allra flesta fall också slutfört arbetet med att bilda naturreservat för områdena.

Med start år 2009 och fram till idag har 339 av områdena formellt skyddats genom beslut om naturreservat. I dagsläget återstår att fatta beslut för 24 av områdena fördelade på Norrbotten (17 beslut), Jämtland (1 beslut) och Dalarna (6 beslut). Det finns olika skäl till att besluten dröjer, t.ex. finns privata fastighetsägare inom vissa av objekten med vilka länsstyrelsen vill reglera markåtkomsten innan den går till beslut. Länsstyrelserna i Dalarna och Jämtland räknar med att kunna fatta beslut om resterande områden under år 2016 och 2017.

Vad gäller Norrbotten finns ytterligare en orsak till att besluten dröjer. Efter SNUS-inventeringen klassades ett antal objekt som ej färdigutredda områden (s.k. $\frac{3}{4}$ -objekt, i de flesta fall ovan gränsen för fjällnära skog).⁵ Myndigheterna och Sveaskog sökte därefter enas om hur $\frac{3}{4}$ -objekten skulle hanteras. Någon enighet uppnåddes inte då varför Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Norrbottens län i juni 2013 publicerade en gemensam rapport⁶ med förslag till långsiktigt bevarande av 46 av $\frac{3}{4}$ -områdena på Sveaskogs mark. I rapporten föreslår myndigheterna att 41 av $\frac{3}{4}$ -objekten utskiftas till ägaren staten, genom Naturvårdsverket och att områdena skyddas som naturreservat. Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Norrbottens län hemställde 2014-01-22 om att regeringen vidtar de åtgärder som behövs för att de aktuella $\frac{3}{4}$ -områdena ska kunna utskiftas från Sveaskog till ägaren staten genom Naturvårdsverket. Kopplingen till Norrbottens återstående beslut enligt SNUS-överenskommelsen år 2008 består i att dessa i många fall innefattar ett $\frac{3}{4}$ -objekt. Beslut om naturreservat har därför dröjt i avvaktan på en lösning av hanteringen av $\frac{3}{4}$ -objekten.

⁵ Naturvårdsverket, rapport 5498, Skyddsvärda statliga skogar

⁶ Naturvårdsverket, rapport 6577, Skyddsvärda statliga skogar

Tabell 12 Antal naturreservatsbeslut berörande Sveaskogs SNUS-objekt fördelat per län och år.

Län	Antal objekt	Antal beslut respektive år									Antal beslut	Antal beslut återstående
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015				
AB	4			3			1			4		
C	1	1								1		
F	4		4							4		
G	10	3	5		2					10		
H	11		11							11		
O	15	6	4	2		1	2			15		
T	30	30								30		
U	5		2		3					5		
W	53	1		36	1	8		1		47	6	
X	19	19								19		
Y	3	3								3		
Z	2			1						1	1	
AC	43	41	2							43		
BD	163	65	48	23	5	5				146	17	
Summa	363	169	76	65	11	14	3	1		339	24	

Hösten 2015 återupptog emellertid myndigheterna och Sveaskog diskussionen om ¾-områdena. Parterna har numera gott hopp om att hitta en lösning som innebär att hemställan kan återkallas och att Länsstyrelsen i Norrbotten slutligt kan skydda områdena som naturreservat.

3.2 Fortifikationsverket

Naturvårdsverket träffade år 2010 även en överenskommelse med Fortifikationsverket, FORTV om deras SNUS-objekt. FORTVs objekt ligger både ovan och nedan fjällnära gränsen.

Totalt omfattar överenskommelsen 56 områden och drygt 20 000 hektar produktiv skogsmark, varav ca 10 600 ha ligger nedanför fjällnära gränsen. Områdena i överenskommelsen ska undantas från skogsbruk och avverkning med undantag för sådana ingrepp som är nödvändiga för områdenas användning som övningsområden för försvarsmakten.

Om försvarsmaktens utnyttjande av ett SNUS-objekt som övningsområde upphör, ska området erbjudas för bildande av naturreservat. Detta har ännu inte skett för något av objekten.

3.3 Statens fastighetsverk

Naturvårdsverket träffade år 2010 en överenskommelse med Statens fastighetsverk, SFV, om skydd av SFV:s SNUS-objekt inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Överenskommelsen omfattade 114 områden både ovan och nedan fjällnära gränsen om ca 110 000 hektar produktiv skogsmark, varav ca 41 900 hektar ligger nedan fjällnära gränsen. Regeringen godkände överenskommelsen i september 2010.

Överenskommelsen innebar bland annat att de aktuella områdena överfördes till Naturvårdsverkets förvaltning. Därför har Naturvårdsverket ansökt om gränsarbeten och fastighetsbildning hos Lantmäteriet. För att samordna, rationalisera och förenkla den omfattande fastighetsbildningsverksamheten har Lantmäteriet under år 2011 beslutat att inrätta ett s.k. Riksförrättningsprojekt tillsammans med Naturvårdsverket.

Endast ett mindre antal av objekten har blivit föremål för naturreservatsbildning, dock inget under 2015. Ett skäl till att det dröjer med reservatsbildningen är den resursbrist som finns för gränsarbeten för objekten enligt överenskommelsen.

4 Arbetet med markbyten med ersättningsmark som överförs från Ersättningsmark i Sverige AB till Naturvårdsverket i syfte att skydda skogsmark med höga naturvärden

I ESAB-projektet genomfördes de första affärerna under 2013. År 2014 omsattes huvuddelen av ersättningsmarkerna i projektet. Under 2015 har arbetet fortsatt och avtal har tecknats med Bergvik Skog och Västerås stift som rör deras marker inom Hälleskogsbrännan, d.v.s. bolagets och stiftets mark inom de delar av det stora brandområdet i Västmanland där reservat bildades under året.

Under 2015 förvärvades även mark i blivande reservat i affärer med bl. a. Arjeplogs allmänning, Arjeplogs nybyggesallmänning samt Växjö stift. ESAB-marker för cirka 130 miljoner kronor⁷ har sålts och mark i tolv blivande naturreservat eller reservat som utvidgas har köpts för cirka 129 miljoner kronor⁸. Den förvärvade marken omfattar cirka 4 250 hektar varav cirka 2 700 hektar utgör produktiv skogsmark. Naturvårdsverket har under året träffat 23 naturvårdsavtal på ersättningsmarker som har överlåtits till skogsbolagen som bytesmark för blivande naturreservatsobjekt.

Naturvårdsavtalens areal uppgick sammanlagt till cirka 230 hektar. Fyra procent av arealen ersättningsmark återstår att omsätta och förhandlingar med Karlstads, Uppsala och Härnösands stift samt två allmänningar fortgår.

⁷ Enligt avtal.

⁸ Enligt avtal.

5 Hur medel inom anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur har använts och hur arbetet har bedrivits

Anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur har ett brett användningsområde. Med anslaget finansieras åtgärder för naturvårdande skötsel och tillgängliggörande av skyddade områden, förvaltning av Naturvårdsverkets fastighetsinnehav inklusive investeringar i och underhåll av byggnader samt utstakning, inmätning och gränsmarkering av nya naturreservat. Anslaget är även viktigt för att ge förutsättningar för ett rikt friluftsliv i de skyddade områdena, i tätortsnära natur och på de statliga fjällederna.

Med anslaget finansieras också arbetet med artbevarande inom ramarna för arbetet med åtgärdsprogram för bevarande av de mest hotade arterna. Anslaget finansierar också bl.a. vilt- och rovdjursförvaltningen, exklusive ersättningar för viltskador, där de samlade tillgängliga medlen är avgörande för ett framgångsrikt genomförande av politiken.

Inom ramen för anslaget finansieras även viss övervakning av arter, inklusive vilt, och naturtyper som ger information som används i den adaptiva förvaltningen samt i internationell rapportering. Ett nytt område som finansieras av 1:3-anslaget är länsstyrelsernas arbete med grön infrastruktur samt underlag och metodutveckling till detta.

Tabell 13 Övergripande fördelning av anslaget 1:3, 2013–2015, Naturvårdsverkets bokförda värden

	2013	2014	2015
Anslagsbelopp (disponibelt belopp efter avdrag för anslagskredit)	619 535	636 535	757 416
varav Skötsel av skyddade områden ¹	364 468	366 129	443 302
varav Investeringar i byggnader	22 291	31 425	34 207
varav Rovdjur	80 389	74 091	73 557
varav Viltförvaltning	15 439	19 197	18 974
varav Åtgärdsprogram för artbevarande	44 688	45 031	45 030
varav Friluftsliv	4 679	5 737	6 814
varav LONA	47 439	40 098	40 175
varav Naturumverksamhet	33 774	34 245	34 680
varav Övrigt ²	35 554	30 194	44 780
Återtag oförbrukade medel ³	–36 386	–7 492	–3 622
Totalt förbrukade medel	612 335	638 654	737 897

Anm.

¹ I vårandringsbudgeten höjdes anslaget med 110 mkr. Ca 87 mkr av dessa fördelades genom beslut till länsstyrelserna för underhållsåtgärder på Naturvårdsverkets byggnader och anläggningar, gränsmarkeringar och skötselåtgärder.

² I posten ingår t.ex. Artportalen, Artdatabanken, biogeografisk uppföljning, arbete med ekosystemtjänster. Under 2015 tillkom arbete med grön infrastruktur och lavinprognoser. Arbete med myggbekämpning har flyttats från "Skötsel av skyddade områden" till "Övrigt".

³ Naturvårdsverket återtar föregående års utbetalda oförbrukade bidrag från länsstyrelserna. Beloppet har fortsatt att minska jämfört med tidigare år.

5.1 Bidrag och ersättningar för skötsel av skyddade områden

Med skötsel av skyddade områden avses i denna redovisning i första hand det arbete som länsstyrelserna genomför i förvaltningen av statligt skyddade områden, naturreservat, nationalparker, Natura 2000-områden, världsarvsområden, biosfärområden m.m. I nära anslutning till arbetet med skötsel av skyddade områden finns verksamheten vid naturum, skötsel av det statliga ledsystemet i fjällen, fastighetsförvaltning samt investeringar på Naturvårdsverkets fastigheter.

För att värdena i de skyddade områdena ska bevaras och utvecklas är förvaltningen av dem av central betydelse. Det handlar både om biologiska värden och värden för friluftsliv och kulturmiljö. Information om skyddad natur är central inom verksamheten, inte minst vid naturumanläggningarna. Det statliga ledsystemet utgör till stor del infrastrukturen i skyddad natur i fjällen, framförallt i och till nationalparker.

Länsstyrelserna, stiftelsen Tyrestaskogen och Laponiatjouttjudus förvaltar Naturvårdsverkets fastigheter i skyddade områden enligt särskilda uppdragsavtal. I dessa avtal om viss fastighetsförvaltning ingår bl.a. att hantera arrenden och nyttjanderätter. Länsstyrelserna sköter också löpande underhåll av de byggnader och anläggningar som Naturvårdsverket äger.

Av de bidrag Naturvårdsverket lämnar till länsstyrelserna för skötsel utgör bidragen via den så kallade schablonmodellen den ekonomiska basen. Schablonen innebär att skötselmedlen fördelas enligt en beräkningsmodell som tagits fram tillsammans med länsstyrelserna. Utöver detta grundbidrag lämnar Naturvårdsverket också riktade bidrag för skötseln av särskilt kostsamma objekt och projekt, för verksamhet vid naturum samt för underhåll av det statliga ledsystemet. Naturvårdsverket betalar även uppdragstagarna för uppdraget om viss fastighetsförvaltning. Under 2015 har medel även fördelats efter vårändringsbudgeten, i huvudsak som riktade medel för särskilda insatser.

Många län redovisar att de aktivt söker olika projektmedel för att finansiera åtgärder i skyddade områden. EU:s LIFE-fond är en viktig finansiär, men på många platser ger även samarbete med t.ex. kommuner, regionförbund och föreningar betydande tillskott till verksamheten. Dessa medel ingår inte i den här redovisningen, men är betydelsefulla för att klara av både skötsel och åtgärder för friluftslivet i områdena. De bidrag och ersättningar som Naturvårdsverket lämnat för länsstyrelsernas arbete under perioden 2013–2015 framgår av tabell 14.

**Tabell 14 Bidrag och ersättningar till skötsel av skyddade områden, 2013–2015
(Bokförda värden, Naturvårdsverkets egen redovisning)¹**

	2013	2014	2015
Schablonbidrag skötsel	209 000	209 000	208 800
Särskilda insatser ²	53 639	53 504	113 323
Naturum, bemanning och verksamhet	33 774	34 245	34 680
Statliga ledsystemet i fjällen	14 750	14 750	14 767
Lantmäteriets mättningsarbeten	38 034	29 507	28 952
Uppdrag om viss fastighetsförvaltning	10 699	10 925	11 479
Investeringar, fastighetsförvaltning ³	42 264	51 610	64 215
Övrig skötsel ⁴	18 373	28 259	35 973
Summa	420 533	431 800	512 189

¹ Tabellsumman motsvaras av posterna Skötsel av skyddade områden, Investeringar i byggnader samt Naturumsverksamhet i tabell 13.

² Ca 87 mkr av anslagshöjningen 2015 om 110 mkr fördelades till länsstyrelserna för underhålls-åtgärder på Naturvårdsverkets byggnader och anläggningar, gränsmarkeringar och skötselåtgärder. Av beslutade medel förbrukades dock inte allt, ca 10 mkr kunde inte omsättas.

³ Se ovan under punkt 2.

⁴ Ca 24 mkr av beloppet består i utbetalningar till Life-projekt och stöd till Life-ansökningar, vilket är ca 7 mkr mer än 2014.

I övrigt ingår även kostnader för IT-system (ca 6,8 mkr), bidrag till terrängkörningsplaner samt informationsinsatser.

5.1.1 Länsstyrelsernas arbete med skötsel av skyddade områden och friluftsliv

Arbetet med skötsel av skyddade områden följs upp genom länsstyrelsernas återrapportering för hur bidrag och ersättningar från Naturvårdsverket har använts samt genom en verksamhetsberättelse där de beskriver genomförda insatser och konkreta resultat. Alla siffror som presenteras i tabellerna nedan är tagna från länsstyrelsernas ekonomiska återrapportering till Naturvårdsverket för budgetåret 2015. För vissa län finns det brister i den ekonomiska återrapporteringen som kan ha påverkat uppgifternas tillförlitlighet.

Tabell 15 Fördelning av länsstyrelsemas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuotjudus faktiska medelsanvändning för skötsel av skyddade områden (tkr).

	2013	2014	2015
Skötsel av naturtyper	106 112	99 955	116 642
Information	28 341	23 670	25 133
Friluftsliv och tillgänglighet	49 143	41 298	77 162
Statliga ledsystemet ¹	17 968	16 091	21 095
Gränsmarkeringar	10 769	9 637	20 571
Underhåll och drift av Naturvårdsverkets byggnader	26 212	27 089	41 055
Uppföljning	11 126	12 818	11 288
Övrig skötsel ²	23 266	50 029	69 330
Summa	272 937	280 587	382 276

¹ Att beloppet är högre än motsvarande i tabell 14 beror bl.a. på att schablonmedel har använts för åtgärder längs det statliga ledsystemet.

² Här ingår enl. uppgifter från länen bl.a övergripande administration, OH, avskrivningskostnader.

Som framgår av tabell 15, används den största delen av medlen till skötsel av naturtyper. Mycket av medlen används även för åtgärder för friluftsliv och tillgängliggörande av skyddade områden. Arbetet med de statliga fjällederna och informationsinsatserna, är också i stor utsträckning kopplat till satsningar för friluftslivet. Tabellen visar en markant ökning av använda medel för skötsel, gränsmarkeringsarbeten, för drift och underhåll av Naturvårdsverkets byggnader samt för friluftsliv och tillgänglighet. Detta beror på att en stor del av de medel som fördelades efter värändringsbudgeten var öronmärkta till den typen av åtgärder.

Hur kostnaderna för skötsel av naturtyper fördelas framgår av tabell 16 och 17.

Tabell 16 Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på naturtyp (tkr).

	2013	2014	2015
Barrskog	9 232	8 441	9 720
Lövskog	13 897	10 865	11 450
Sjöar och vattendrag	1 119	1 101	984
Hav	1 580	1 316	1 501
Våtmark	4 787	4 658	6 672
Äng	17 117	18 724	20 582
Betesmark	47 083	53 404	54 874
Kalfjäll	0	55	0
övriga naturtyper	11 297	8 002	10 859
Summa	106 112	106 566	116 642

Tabell 17 Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder (tkr).

	2013	2014	2015
Betesdrift	29 617	34 097	38 099
Ängsbruk	14 075	16 779	17 616
Restaurering	38 405	36 622	40 315
Skötsel av träd	2 755	3 436	3 929
Naturvårdsbränning	6 406	5 231	5 694
Artinriktad skötsel	4 143	2 510	2 170
Övrig skötsel	10 711	7 891	8 819
Summa	106 112	106 566	116 642

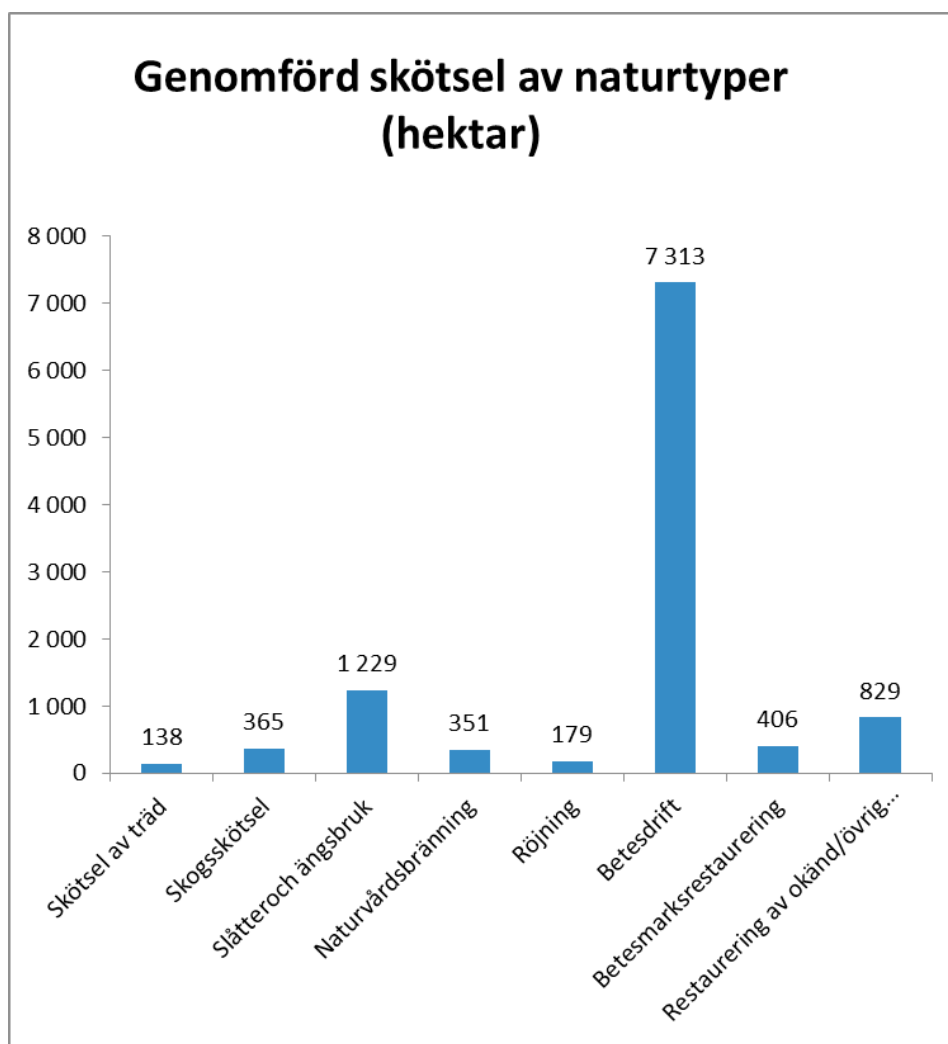
Mest pengar läggs på skötsel av betesmarker. Det handlar om både löpande skötsel och restaureringsinsatser. Ängar är ett annat markslag som är resurskrävande att sköta. Trots att mycket schablonmedel läggs på att ta hand om de skyddade områdenas odlingslandskap, är det viktigt att nämna att en hel del skötselåtgärder finansieras på annat sätt, t ex av jordbrukets generella miljöersättningar och olika typer av projektmedel.

För att ta ett exempel så samverkar 14 län om naturvårdsbränningar i LIFE-projektet Taiga, där merparten av åtgärderna finansieras via EU:s LIFE-fond.

5.1.2 Genomförda åtgärder i skyddade områden

Från och med 2015 års återrapportering har Naturvårdsverket uppmanat länsstyrelserna att redovisa sina åtgärder i databasen SkötselDOS och rapportera resultat genom utdrag därifrån. SkötselDOS är fortfarande under uppbyggnad och för många län är återrapporteringen bristfällig. I länens verksamhetsberättelser beskrivs mer eller mindre ingående vilka åtgärder som genomförts, men ibland saknas kvantifiering eller uppgifter om vad som har finansierats med respektive bidrag. Figur 1 nedan visar därför färre åtgärder än de som faktiskt genomförts och i många fall är siffrorna sannolikt grova underskattningar.

Flera län anger också att det inte alltid är så enkelt med kvantifieringar eftersom olika finansieringskällor samverkar. Därför är det ibland svårt att säga vad som har finansierats av t.ex. schablonbidraget, LIFE-medel eller olika miljöstöd.

Figur 1 Genomförda åtgärder inom skötsel av naturtyper angivet i hektar från länsstyrelsernas verksamhetsberättelser/SkötselDOS 2015

Som framgår ovan, så görs de största insatserna i ängs- och betesmarker. Utöver skötselmedlen från 1:3-anslaget så utgör EU:s miljöersättningsprogram för lantbruket en stor del av finansieringen av ängs- och betesmarker.

Naturvårdsbränning har varit en prioriterad skötselåtgärd under flera år. Sammanställningen av åtgärder visar att minst 351 hektar naturvårdsbränning genomfördes under 2015.

5.1.3 Vårändringsbudgeten

Vårändringsbudgeten gjorde 2015 till ett speciellt år. Naturvårdsverket valde att använda merparten av medlen för att avhjälpa en del uppenbara brister i de skyddade områdena. Satsningar gjordes i första hand på ”basverksamhet”, t.ex. gränsmarkering, underhåll av naturvårdsverkets byggnader och anläggningar för friluftslivet samt punktinsatser längs de statliga fjällederna. Att beslutet om medlen kom sent gjorde situationen speciell även för länsstyrelserna som med kort varsel fick göra omprioriteringar av sin verksamhet.

Av länens redovisningar finns mängder av goda exempel på vad som åstadkommit med medlen. Det går emellertid inte alltid att utläsa vad som har gjorts för extramedlen eftersom liknande åtgärder även gjorts inom ramen för den ”ordinarie” verksamheten, t.ex. gränsmarkeringar. Tabellen nedan kan sålunda inkludera några åtgärder som finansierats med schablonmedel, men det mesta är satsningar som inte varit möjliga utan extramedlen. Eftersom alla län inte har redovisat tillräckligt noggrant saknas även åtgärder i tabellen och siffrorna är snarast underskattningar av vad som genomförts.

Tabell 18 Genomförda åtgärder inom friluftsliv, tillgänglighet och gränsmarkeringar från länsstyrelsernas verksamhetsberättelse 2015

Friluftsliv, tillgänglighet och gränsmarkeringar	Total
Antal skyltar som satts upp eller producerats	769
Antal reservat med ny skyltning	150
Antal parkeringar som iordningställets	30
Antal reservat som parkeringar iordningställets i	21
Vandringsleder (nya/underhåll/översyn) (km)	451
Underhåll av vägar (km)	22
Broar (nya/underhållna/ersatta)	43
Gränsmarkering antal objekt	331
Gränsmarkering antal km	1 389

Av tabell 15 framgår att länen lagt dubbelt så mycket på gränsmarkeringsarbete jämfört med 2014. Under 2015 markerades nästan 140 mil gränser till en kostnad av ca 20 mkr. Här syns också att satsningar på att underhålla Naturvårdsverkets fastigheter har ökat med ca 50 procent till 41 mkr. Det tredje stora insatsområdet är satsningar för friluftsliv och tillgänglighet. Vårändringsbudgeten möjliggjorde en fördubbling från tidigare års nivåer, till ca 77 mkr.

Det finns många goda exempel på vad som genomförts tack vare medlen från tillägsbudgeten. Exempelen nedan, som är tagna ur länsstyrelsernas verksamhetsberättelser, visar lite av den spännvidd som finns i arbetet med skötsel av skyddade områden.

Stockholms län har satsat på att restaurera alléer i Tullgans naturreservat. Man har även restaurerat strandängar och satt upp nya stängsel kring flera betesmarker.

I Östergötland har man restaurerat lövskogar i flera reservat. Man har också bytt ut ett par långa spänger i två reservat. I ett välbesökt, tätortsnära reservat har två fågeltorn och flera anläggningar rustats upp så de är möjliga att använda även av rullstolsburna besökare.

Kalmar län har bl.a. restaurerat sjömarker på Öland. Man har även haft möjlighet att byta ut stängsel runt 150 hektar betade alvarmarker på Öland. I Blå Jungfruns nationalpark har två vindskydd uppförts.

Länsstyrelsen i Blekinge har satsat på att öka tillgängligheten för personer med nedsatt rörelseförmåga i många reservat. Längs många vandringsleder har stättor och grindar bytts ut till modeller som är lättare att passera. Man har också satsat på skyltning och satt upp ca 35 nya skyltställ.

I Halland har pengarna möjliggjort satsningar i områden där det nyligen tecknats naturvårdsavtal med markägare. Man har kunnat satsa på restaureringsåtgärder av ca 110 hektar kalkkärr, kushedar och sandmarker med sällsynta växt- och djurarter.

I Örebro har man bl.a. satsat på att bygga nya toaletter och utveckla besöksanläggningar i flera reservat. Vandringsleder, parkeringsplatser och skyltning har förbättrats. Man har även bytt ut en trädgårdsgård i Garphyttans nationalpark.

I Västmanland har man satsat på att göra det möjligt för besökare att uppleva Hälleskogsbrännan, det stora skogsområdet som brann 2014 och som nyligen blivit naturreservat. Man har bl.a. gjort ett par vägar säkra för besökare och påbörjat arbetet med parkeringsplatser och annan infrastruktur för besökare.

I Dalarna har man genomfört brandskyddskontroller och efterföljande åtgärder i ca 120 raststugor i Dalafjällen. Man har även gjort satsningar på anläggningar och vandringsleder i Fulufjällets nationalpark. Syftet med åtgärderna är att öka tillgängligheten för personer med nedsatt rörelseförmåga.

I Västerbottens län har man kunnat göra många punktinsatser längs det statliga ledsystemet, bl.a. har flera broar bytts ut. Man har även haft möjlighet att bygga ut systemet av skoterleder.

Även Norrbotten har gjort stora punktinsatser längs det statliga ledsystemet. Man har bl.a. renoverat vind- och rastskydd samt bytt ut eller restaurerat broar. En stor satsning har även gjorts i Abisko nationalpark där entrén till parken har förbättrats.

5.2 Friluftsliv och tillgängliggörande

Arbetet med friluftsliv och tillgängliggörande är en viktig del i förvaltningen av skyddade områden. Genom att förutsättningar för friluftsliv skapas, ökar möjligheterna för alla att ta del av vår skyddade natur. I förlängningen kan det öka förståelsen för naturvärden och behovet av skyddade områden och det skapar även möjligheter till arbetstillfällen inom turistnäringen. Ute i länen görs ett stort arbete för att bevara och utveckla förutsättningarna för ett rikt friluftsliv för alla. Som framgår av tabell 15, så används en stor andel av anslaget för skötsel av skyddad natur för arbetet med friluftslivsanläggningar, information, leder och naturvägledning.

Att skapa förutsättningar för friluftslivet och tillgängliggöra områden handlar inte enbart om genomförandet utan också om planering. Naturvårdsverket förespråkar, via handboken Tillgängliga natur och kulturområden⁹, ett planerat, prioriterat och långsiktigt arbetssätt, för att effektivisera och tydliggöra satsningar. Ett exempel på det är Gävleborgs läns projekt¹⁰ med syfte att skapa en övergripande tillgänglighetsplan. Den övergripande planen ska utgöra en grund för vilka områden som ska prioriteras för tillgänglighetssatsningar och inkluderar en översyn av alla skyddade naturområden och vårdade/skyddade kulturområden i Gävleborgs län.

Ett annat exempel är länsstyrelsen i Örebro, som arbetar via det regionala Värna Vårda Visa, för att planera (bland annat) förvaltningen. Deras prioriteringar för friluftslivet (inklusive tillgänglighet) styrs av ett nivåläggningsdokument där varje skyddat område tilldelas en nivå mellan 1–5 som visar på ambitionsnivån. Ett tredje exempel är länsstyrelsen i Norrbottens prioritering av friluftssatsningar i så kallade A-reservat (naturreservat) i enlighet med deras regionala förvaltningsprogram. A-reservaten ligger tätortsnära, har många besökare och är tillgängliggjorda med många anläggningar för besökare. Detta medför att dessa reservat är en attraktiv plats för friluftsliv för många kategorier av besökare.

Det finns många bra exempel på genomförda tillgänglighetsåtgärder för att öka förutsättningen för friluftsliv. Ett axplock är: Jönköpings fortsatta satsning på Skurugata där bland annat leden från parkeringen upp till Skuruhatt har förbättrats genom anläggning av extra vilplan, nivåutjämnningar och avåkningsskydd. Kalmar län har bytt ut fyra gamla dass mot tillgängliga toaletter. Gotlands län har invigt en stor friluftslivssatsning i Furilden naturreservat, som bland annat omfattar hårdgjord parkering och hårdgjord stig, barnvagnsslinga och tillgängligt fågeltorn. Länet har också genomfört guidad tur för en grupp personer med nedsatt syn i Ålarve naturreservat. Länsstyrelsen i Gävleborg har bland annat deltagit i arrangemang av fem integrationsbussresor för SFI-kommuner där länsstyrelsen guidar nysvenskar och lärare om svensk natur och allemansrätten. Jämtlands län har förbättrat information och ser-

⁹ Naturvårdsverket, Rapport 6562

¹⁰ Tillgänglighetsprojekt inom skyddade natur- och kulturområden i Gävleborgs län 2014–2016.

vice till allmänheten genom att uppdatera webbinformationen för alla länets skyddade områden. I Norrbottens län fortgår arbetet med att öka tillgängligheten i Haparanda skärgårds nationalpark, flertalet spänger breddas för att rullstolsanpassas.

Under året färdigställde Naturvårdsverket arbetet med en vägledning för organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur, som riktar sig till förvaltare av skyddade områden.¹¹

Det har även genomförts en utbildningssatsning som utgår från vägledningen.

5.3 Statliga leder i fjällen

Arbetet med översynen av det statliga ledsystemet fortgår och under 2015 har fokus legat på att rusta upp delar av ledsystemet. Under 2014 identifierade länen, genom arbetet med en nulägesbeskrivning¹², var behov av upprustning finns. Tack vare detta underlag, samt anslagshöjningarna i vårbudgeten, kunde länen under 2015 genomföra många angelägna upprustningsinsatser. I Dalarna har man bland annat underhållit och förbättrat broar, lagt ut spänger och sett över vägvisningen längs delar av ledsystemet. I Jämtland har man byggt 11 nya rastskydd, reparerat fyra större broar och genomfört en särskild satsning på underhåll av sommar- och vinterleder i Storulvån-Sylarnaområdet. I Västerbotten har anslagshöjningen finansierat tolv större broar, varav merparten ligger i fjällområdet. Fjälleder har röjts samt fått nya stolpar och ledkryss. I Norrbotten har åtgärder kopplat till säkerhet prioriterats och man har därmed underhållit och reparerat flera broar och renoverat nio vindskydd efter Kungsleden i Kebnekaise- och Abiskoområdet. Vidare har man inventerat 70 mil led under sommaren samt registerat samtliga anläggningar i SkötselDOS.

Sammanställning:

2015 avsattes 14,8 mkr för ledsystemet (årligt anslag). Utöver detta utgick även riktade medel till upprustning i samband med anslagshöjningen.

Detta har bland annat inneburit att 24 gamla broar har bytts ut och 12 stycken har renoverats. Totalt har 186 km leder röjts och 332 km led har fått en förbättrad markering. Under vintern kommer 11 gamla rastskydd att ersättas mot nya och 10 stycken har renoverats.

¹¹ <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6686-4.pdf?pid=15554>

¹² <http://www.naturvardsverket.se/Nerladdningssida/?fileType=pdf&downloadUrl=/upload/miljoarbete-i-samhallet/uppdelat-efter-omrade/friluftsliv/nulagesbeskrivning-av-det-statliga-ledsystemet-i-fjallen-20140912.pdf>

5.4 Naturum

Naturum visar vägen in i naturen och besökaren ska på ett lustfyllt sätt få kunskap om naturen, förståelse och känsla för dess värden samt vilja bege sig dit, vistas där och få en fördjupad naturkontakt.

Naturumverksamheten omfattade 2015 trettiofyra naturum som uppfyllde de av Naturvårdsverket fastställda riktlinjerna¹³. Under året fastställdes nya riktlinjer för naturum. Tjugofyra av dessa har statlig huvudman eller av staten utsedd förvaltare och bekostas av Naturvårdsverket. Övriga åtta naturum har andra huvudmän där Naturvårdsverket lämnar ett visst bidrag till verksamheten. Naturvårdsverket arbetar kontinuerligt med att förbättra verksamheten och naturvägledningen vid landets naturum samt verkar för ett stimulerande erfarenhetsutbyte genom naturumnätverket.

Under 2015 gjordes 1,6 miljoner besök på naturum och över 28 000 skolelever deltog i aktiviteter. Cirka 130 000 besökare har deltagit i någon programlagd aktivitet, bokat en visning eller guidad tur. Naturum Kullaberg, naturum Vattenriket i Kristianstad och naturum Söderåsen är de mest välbesökta naturumen, alla tre med över 110 000 besökare under 2015. Även naturum Värmland nådde över 100 000 besökare.

Naturum Vålådalen utsågs till Årets naturum 2015. Genom att bjuda in besökare till diskussion kring fjällens nyttigheter jobbar årets naturum på ett pedagogiskt och nyfiskt sätt och har synliggjort årets tema Ekosystemtjänster på flera sätt.

Tabell 19. Besök och verksamhet vid landets 32 naturum¹⁴

	2011	2012	2013	2014	2015
Besök	1 400 000	1 300 000	1 500 000	1 500 000	1 600 000
Programverksamhet					
Exkursioner, antal	3 200	2 600	2 100	2 800	2 400
Antal deltagare	20 000	21 000	23 500	34 000	37 000
Visning av utställning, antal	2 500	2 450	3 200	2 800	2 800
Antal deltagare	58 000	61 000	77 000	71 000	65 000
Skolklasser, antal	1 400	1 200	1 200	1 300	1 400
Antal deltagare	29 500	25 000	25 500	27 500	28 000

5.5 Centrum för naturvägledning

Centrum för naturvägledning har under året varit aktiva i arbetet med utveckling av naturvägledning som profession. Både i Sverige och utomlands, i forskning och praktik samt i samverkan mellan natur- och kulturmiljövård. CNV:s samarbete med Riksantikvarieämbetet fördjupades genom uppdraget att

¹³ Naturvårdsverket, Riktlinjer för naturum, rapport 6696

¹⁴ Vi räknar antalet passager vid entréerna.

genomföra och testa interpretationsplanering för ett antal platser i Bergslagen inom ramen för ämbetets regeringsuppdrag om kulturarv i gruvmiljöer. Projektet, som pågår hösten 2015 till hösten 2016, ska bland annat resultera i en metodhandledning för interpretationsplanering.

Den nordiska samverkansgruppen för naturvägledning besökte Ultuna i början av året, arbetet resulterade i medel från Nordiska ministerrådet för att förbereda en nordisk läroboksproduktion inom naturvägledning. CNV har deltagit i *Interpret Europes* arbete med utveckling av interpretation i Europa genom deltagande i en strategisk nulägesanalys av professionens betydelse och möjligheter. I EU-projektet *Inherit* har en kompetensprofil enligt EU:s utbildningskvalitetssystem (EQF) utarbetats och gemensamma pilotkurser har genomförts. CNV:s föreståndare Eva Sandberg var inbjuden som huvudtalare vid den europeiska organisationen *Interpret Europes* konferens i Krakow i juni och talade om betydelsen av att ta sig an känsliga och kontroversiella ämnen i naturvägledning under rubriken *Who's afraid of the wolf?*

Även på hemmaplan har ett seminarium om känsliga ämnen genomförts, så också om konsten att skriva om natur, kommunikation om ekosystemtjänster och en workshop på tema *Dialog för landskap – kommunikation och delaktighet*. En handledning på samma tema togs fram. En rapport om utveckling av utbildning inom naturvägledning och utomhuspedagogik baserad på en enkät har producerats som underlag för Naturvårdsverkets uppföljning av friluftsmålen. Åtta naturum har besökts och försöksprojektet med metoden tankelistning som utvärderings och reflektionsmetod har slutförts tillsammans med landets naturum. En utvärdering med samma metod har också genomförts i Hamra nationalpark inom ramen för utveckling av Varumärket Sveriges nationalparker.

CNV har deltagit i planering av och genomförande av Tankesmedjan för friluftsliv samt med samordning av och träffar för organisationerna inom nätverket Naturens år. Den utbildningsnorm för naturguider som CNV faciliterat framtagande av lanserades vid Tankesmedjan. CNV har också bidragit till förberedelser för Naturvårdsverkets kommunikationssatsning om skyddad natur. CNV har arbetat med former för att stötta naturturismföretagare i Dalarna som vill utveckla naturvägledning i sitt utbud, samt med strategiskt nationellt arbete i Landsbygdsnätverkets naturturismgrupp. Tre nummer av *Naturvägledaren* på tema hälsa, internationella nyheter respektive kommunikation om ekosystemtjänster har publicerats. Aktiviteten i och anslutningen till de sociala medier CNV ansvarar för har ökat.

5.6 Nationalparker

Sveriges nationalparker är attraktiva besöksmål. Under 2015 har drygt 2,4 miljoner personer besökt en nationalpark vilket är ungefär samma som året innan. De flesta besökarna finner vi i Kosterhavets och Stenshuvud nationalparker, men inte långt efter är Söderåsen och Tyresta nationalparker.

Tabell 20. Besök i Sveriges nationalparker

	2013	2014	2015
Antal besök	2 300 000	2 400 000	2 400 000

Under 2015 sammanställde och publicerade vi resultaten från en omfattande besökarundersökning som gjordes i alla Sveriges 29 nationalparker under 2014. Vi genomförde undersökningen tillsammans med nationalparksförvaltarna. Cirka 5000 av de totalt 2,4 miljoner besökarna, svarade på enkäten. Detta är den första nationella besökarundersökningen som gjorts. Resultatet visar att besökarna i Sveriges nationalparker är nöjda med sitt besök. Nationalparkerna är attraktiva att besöka och att de satsningar som vi genomfört under åren i form av entréer, information, tillgänglighet och leder, uppskattas av besökarna. Den största andelen besökare, 37 procent, besöker en nationalpark för första gången. Andelen kvinnor är högre, 41 procent, än andelen män som är 32 procent. De flesta som svarade på enkäten kände till platsen sedan tidigare. Övriga har fått information, i fallande ordning, via en släkting, genom en guidebok/broschyr eller via naturum. Det är ingen större skillnad mellan hur män och kvinnor har fått information. Det enda som kan noteras är att större andel kvinnor än män har fått information av en släkting. Motiven till besöket skiljer sig inte nämnvärt mellan könen. Ett strategiskt arbete med besöksundersökningar i skyddade områden kommer att pågå under 2016 bland annat till följd av dessa resultat.

För att besökarna ska hitta till och ut i Sveriges nationalparker har vi arbetat vidare med att förbättra attraktiviteten och tillgängligheten genom införandet av den visuella identiteten för varumärket Sveriges nationalparker och med nya entréer och anläggningar. Markören ”guldkronan” har hittills satts ut i Hamra, Björnlandet, Stenshuvud, Kosterhavet och Abisko nationalparker.

Figur 2 Guldkronan

Webbplatsen www.sverigesnationalparker.se har sedan lanseringen den 24 maj 2014 haft ett stadigt ökande antal besökare och 2015 hade webbplatsen 327 934 besök. Webbplatsbesökarna anger att de vill hitta information om en specifik nationalpark och om aktiviteter i nationalparkerna.

92 % av webbplatsens besökare säger att det är mer troligt att de kommer att besöka en nationalpark efter att de har besökt webbplatsen.

Figur 3 Markören för Sveriges nationalparker i Abisko nationalpark. Guldkronan bidrar till att marknadsföra Sveriges nationalparker, genom att besökare gärna fotar och delar med sig av sina upplevelser till vänner och bekanta. Foto: Ulf Öhlund.

Under året fortsatte arbetet med de två påbörjade projekten med utvidgning av de befintliga nationalparkerna Tiveden och Björnlandet. Förslagen till utvidgning, föreskrifter och skötselplan har varit ute på remiss under 2015 för båda nationalparkerna. I Björnlandet har två nya entréer byggts och ledsystemet har utvecklats. I Tiveden har en större upprustning av parkeringsytor genomförts. En större ombyggnation av de två entréerna i Tiveden samt upprustning av leder har påbörjats under året. Björnlandets och Tivedens nya utvidgade nationalparker planeras att invigas under försommaren 2017.

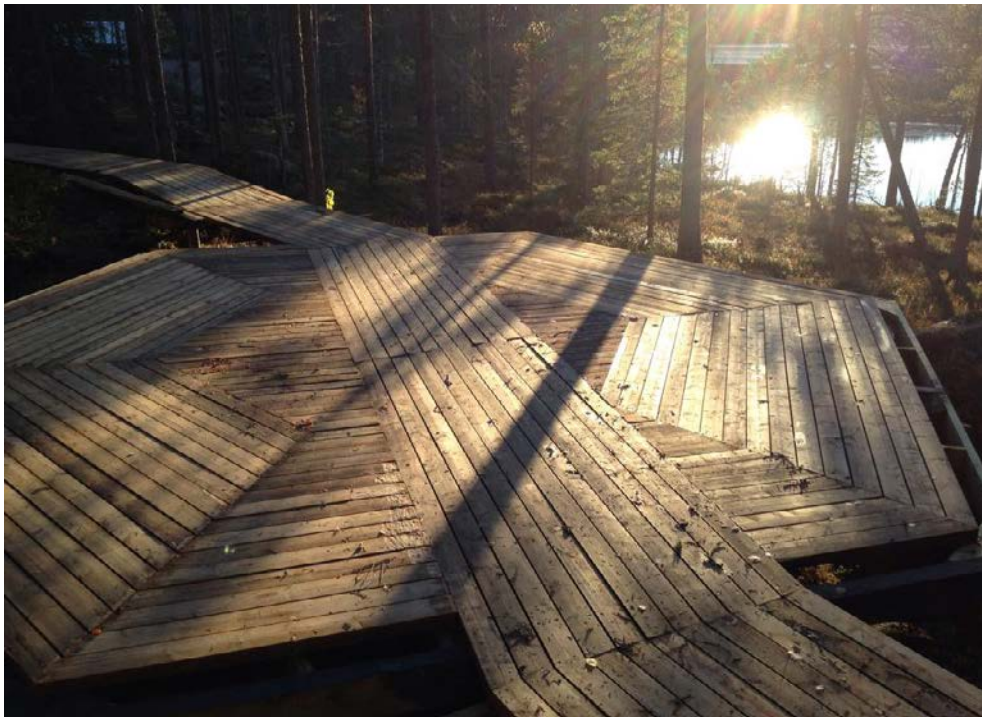
För Store Mosse nationalpark har beslut fattats om nya föreskrifter (NFS 2015:8) och ny skötselplan som började gälla från den 1 december 2015.

Arbetet med att bilda en ny nationalpark i Åsnen, i Kronobergs län, pågår enligt projektplan med förhandlingar och köp av mark, förankring av föreskrifter samt planering av entréer, naturvägledning och skötselåtgärder.

Figur 4 Nya entréer har byggts och ledssystemet har utvecklats i Björnlandets nationalpark. I anslutning till huvudentrén finns markören. Foto: Länsstyrelsen Västerbotten.

Det har projekterats och byggs nya entréer i Tyresta, Muddus/Muttos och Abisko nationalparker. Samtidigt pågår kontinuerligt arbete i landets nationalparker med underhåll och förbättringar av anläggningar för friluftslivet och för förbättrad tillgänglighet, naturvägledning och övrig skötsel.

Figur 5 Utvecklat ledssystem i Björnlandets nationalpark, redo för besökare att vandra på. Foto: Länsstyrelsen Västerbotten.

I världsarvet Laponia med Sarek, Padjelanta/Badjelánnda, Stora Sjöfallet/Stuor Muorkke och Muddus/Muttos nationalparker har arbetet fortsatt med att utveckla förvaltningsorganisationen Laponiatjuottjudus. Försöksperioden för denna form av förvaltningsorganisation har förlängts fram till 2016-12-31 vilket innebär en bättre möjlighet att utvärdera formen och resultatet av denna samförvaltning. Naturum Laponia, som invigdes 2014, har lagt tid och fokus på att utveckla programverksamheten. Andra större förvaltningsåtgärder har varit upprustning av broar, spångning av leder och reparationer av stugor i nationalparkerna. De vinteröppna stugorna i Padjelanta/Badjelánnda har fått solcellsanläggningar.

Utomhusskyltar till världsarvet har producerats och kommit på plats. Stuglägen i Padjelanta/Badjelánnda har fått ny inom- och utomhusskyltning. Trycksaker och en Laponiakarta har färdigställts liksom världsarvets och Laponiatjuottjudus hemsida: www.laponia.nu, som under året även fått texterna översatta till nord- och lulesamiska. Innehållsmässigt är informationen anpassad till Unescos världsarvsutnämning, det vill säga den bygger på områdets naturvärden, den levande samiska kulturen och landskapets historiska dimension.

5.7 Medfinansiering

5.7.1 LIFE+

EU:s miljöfond LIFE bidrar med betydande belopp till naturvårdsåtgärder, framförallt i Sveriges Natura 2000-områden. Naturvårdsverket stöttar de som vill söka LIFE-medel med information och rådgivning och medfinansierar LIFE-projekt inom natur och biologisk mångfald. Det är ett sätt att växla upp 1:3-anslaget och genomföra prioriterade åtgärder som behövs för att klara våra åtaganden enligt art- och habitatdirektivet. I tabellen nedan finns en sammanställning över de projekt som är aktuella för perioden 2013–2015.

Tabell 21 Sammanställning av finansiering av LIFE-projekt i skyddade områden under perioden 2013–2015.

Projekt	Projekt-period	Total budget (€)	Från EU (€)	NV kostnad (€)	NV andel (%)	Beskrivning
MIA	2009-2014	8 134 535	4 025 587	2 812 722	35	Restaurering av Mälarens innerskärgård
MirDiNec	2010-2013	5 318 278	2 659 139	2 334 688	44	Bekämpning av mårhund
MOTH	2010-2014	4 792 873	2 396 437	2 396 437	50	Ta fram system för bedömning av naturtyper
Foder & Fägring	2010-2014	3 384 551	1 692 276	970 470	29	Restaurering av slåtterängar och naturbetesmarker
Ad(d)mire	2010-2015	6 813 474	3 406 737	2 044 042	30	Restaurering av våtmarker
GRACE	2010-2016	8 500 688	4 250 344	2 855 377	34	Restaurering av gräsmarker i skärgårdar
RECLAIM	2012-2017	2 910 555	1 455 277	856 090	24	Restaurering av våtmarker i Örebro län
SandLIFE	2012-2018	7 850 305	3 923 854	1 891 181	24	Restaurering av sydsvenska sandmarker
Coast benefits	2013-2019	9 761 976	4 835 987	2 325 581	24	Restaurering av skärgårdsmiljöer i Östersjön
Vänerskärgård	2013-2018	2 439 546	1 219 773	611 460	25	Restaureringar i Vänerskärgård
ELMIAS	2013-2018	4 251 755	2 125 877	1 114 042	26	Bekämpning av almsjuka och askskottsjuka på Gotland
BushLIFE	2014-2019	3 269 918	1 634 959	1 109 528	34	Restaurering av livsmiljöer i buskrika gräsmarker
LIFE Taiga	2015-2019	11 545 570	5 772 782	2 936 393	25	Naturvårdsbränning i den västra taigan
Totalt		78 974 025	39 399 029	24 258 011		

De flesta av de nu pågående projekten avser skötsel av naturtyper, men två gäller invasiva arter. Med hjälp av bidragen genomförs storskaliga restaureringar som förbättrar statusen för många värdefulla naturtyper och arter.

År 2015 startade ett nytt projekt, LIFE Taiga. Projektets syfte är att med kontrollerade naturvårdsbränningar öka och bevara den biologiska mångfalden i den vanligaste naturtypen i stora delar av Sverige, den västliga taigan.

En förutsättning för att LIFE-projekten ska kunna genomföras är att Naturvårdsverket är med och finansierar dem. EU har under perioden 2007–2013 generellt erbjudit 50 % av projektets budget i bidrag, från 2014 får projekten i regel 60 % av projektets budget i EU-bidrag. Resterande andel ska bekostas av andra parter.

Det är en viktig uppgift för Naturvårdsverket att varje år prioritera vilka projektidéer som ska beviljas medfinansiering och därmed kunna lämnas in som ansökningar. Projekten innebär fleråriga åtaganden som belastar 1:3-anslaget och konkurrerar med medel för den löpande skötseln.

KOSTNADER FÖR LIFE-KONSULT OCH SEMINARIER

Utöver det direkta stödet i form av finansiering av projekten så erbjuder Naturvårdsverket rådgivning till sökande med stöd av konsult, ekonomiskt stöd för arbetet med att ta fram ansökan, skrivarstöd och träffar med information till nya sökanden. Detta finansieras av sakanslag 1:3 när det gäller ansökningar inom natur och biologisk mångfald.

Kostnaderna för konsultstödet m.m. har de tre senaste åren sett ut så här:

Tabell 22 Kostnader för konsult, skrivarstöd och seminarier inom LIFE från sakanslag 1:3.

År	SEK
2013	441 400
2014	301 479
2015	600 248

5.7.2 LONA

LONA har som övergripande mål att ge ett ökat engagemang för naturvårdsfrågor, ökad tillgänglighet, lokal förankring, skydd av tätortsnära naturtillgångar samt att fler kommuner ska arbeta med naturvård. LONA ska också bidra till att genomföra miljö kvalitetsmålen.

Denna målsättning har uppfyllts. 2015 har alla kommuner i landet beviljats bidrag och drivit ett LONA-projekt¹⁵. ”Jämfört med många andra bidrag för miljö och hållbar utveckling är LONA unikt – här finns en närpå total enighet bland lokala intressenter att projekten bidragit substantiellt till att skapa processer för lärande om natur och miljö”¹⁶. Genom LONA har fler än

¹⁵ LONA-registret 160321

¹⁶ Lärande i lokala naturvårdsprojekt (LONA), rapport 5811

tidigare engagerats och blivit delaktiga på olika sätt i naturvård. Programmet har (1) väckt intresse för och ökad kunskap om naturvård hos nya grupper inom och utanför kommunorganisationen, inklusive av sådana medborgargrupper som vanligen inte rör sig i naturen och (2) stimulerat till ökat lokalt nyttjande och ökade besöksfrekvenser av naturområden, ett betydligt (3) ökat stöd för lokal naturvård och friluftsliv hos kommunala politiker vilket i sin tur resulterat i (4) en markant ökning av omfattningen av lokalt naturvårdsarbete runtom i landets kommuner. Kommunernas kompetens i naturvårdsfrågor har ökat som en följd av satsningen. Fler kommuner har börjat arbeta med naturvård, även i sådana kommuner där intresset tidigare var svalt. 5) handläggningen av LONA på länsstyrelser och i kommuner har också gynnat ett ökat deltagande¹⁷.

LONA har bidragit till miljömålsuppfyllelse för tio av de 16 miljökvalitetsmålen. Ju mer naturvårdsskoppling målet har, ju större bidrag från LONA. LONA har haft ett betydande inslag av satsningar där naturvård, folkbildning och när-rekreation har integrerats. Man har t.ex. fått upp ögonen för att friluftsliv kan ske utan att skada naturvärden och att det finns värden i naturen som är intressanta för friluftsliv och turism¹⁸.

Information om alla LONA-projekt finns på <http://lona.naturvardsverket.se>.

SLUTREDOVISADE PROJEKT UNDER 2013–2015

LONA-projekten är oftast fleråriga. Under perioden 2013–2015 slutredovisades 581 projekt med 1 753 åtgärder till en sammanlagd kostnad om ca 209 miljoner kronor varav ca 78 miljoner kronor (37 %) utgjorde statligt bidrag. Civilsamhället bidrog med ideellt arbete till ett värde av ca 23 miljoner kronor.

Tabell 23 Slutredovisade projekt 2013–2015

	S:a utfall kostnad	S:a utfall bidrag	S:a utfall ideellt arbete	Antal åtgärder
2013	33 465 983	14 371 795	4 330 487	388
2014	96 297 416	34 624 516	9 199 483	743
2015	79 450 175	29 321 024	9 819 708	622
Summa	209 213 574	78 317 335	23 349 678	1 753

BEVILJADE PROJEKT 2013–2015

Under perioden 2013–2015 fattades beslut om 602 LONA-projekt med 1 978 åtgärder till en total kostnad om ca 222 miljoner kronor varav statliga bidrag utgjorde ca 93 miljoner kronor (42 %). Bidragen fördelades med ca 50 % till naturvård, 42 % till friluftsliv, 1 % till kulturmiljö samt 4 % till övrigt. Ca 61 % av bidragen gick till tätortnära projekt.

¹⁷ Effekter av delaktighet i lokala naturvårdsprojekt (LONA), rapport 5923

¹⁸ Den lokala naturvårdssatsningens (LONAs) bidrag till uppfyllelse av miljökvalitetsmålen, (rapport 5922)

ÅTGÄRDSKATEGORIER

LONA bidrag ges till nedanstående åtgärds-kategorier. Mest bidrag gick till Information och folkbildning (24 %), Vård och förvaltning (20%) och Kunskapsuppbyggnad (20%).

Tabell 24 LONA-bidrag per åtgärds-kategori 2013–2015

	Total kostnad	%	bidrag	%	Antal åtg.
Kunskapsuppbyggnad	44 257 610	19	19 224 573	20	384
Framtagande av underlag	33 415 963	15	15 391 178	16	245
Områdesskydd	4 836 280	2	2 278 640	2	57
Vård och förvaltning	48 996 198	22	18 650 267	20	407
Restaurering	34 932 348	15	14 913 306	16	263
Information och utbildning	55 149 853	24	22 463 247	24	622
	221 588 252		92 921 211		1 978

LONA-projekten ska stödja genomförande av miljö-kvalitets-målen. Mest bidrag har gått till Ett rikt växt- och djurliv (37 %), följt av God bebyggd miljö (22 %) och Levande sjöar och vattendrag (13 %).

Tabell 25 LONA-bidrag per miljö-kvalitets-mål

	Total kostnad	%	Bidrag	%	Antal åtg.
Begränsad klimatpåverkan	1 570 500		607 000		13
Frisk luft	933 600		466 800		5
Bara naturlig försurning	0		0		0
Giftfri miljö	35 000		17 500		1
Skyddande ozonskikt	0		0		0
Säker strålmiljö	0		0		0
Ingen övergödning	317 000		147 125		4
Levande sjöar och vattendrag	28 916 795	13	12 183 645	13	282
Grundvatten av god kvalitet	4 000		1 000		1
Hav i balans, lev. kust och skärgård	10 688 200	4	4 454 625	4	85
Myllrande våtmarker	12 556 000	5	4 690 000	5	52
Levande skogar	21 558 320	9	8 772 840	9	228
Ett rikt odlingslandskap	8 945 215	4	3 989 448	4	147
Storslagen fjällmiljö	3 334 836	1	1 643 768	1	27
God bebyggd miljö	51 901 799	23	20 908 147	22	425
Ett rikt växt- och djurliv	80 826 987	36	35 039 313	37	708
	221 588 252		92 921 211		1 978

Det görs en uppskattning av vilka politikområden som projekten har anknytning till. Det vanligaste är att projekten har anknytning till Övrigt av betydelse för naturvård, Friluftsliv samt Tätortsnära (sammanlagt ca 65 %). En mindre del av projekten (avser tilldelade medel) har anknytning till Folkhälsa (8 %) Skola (6 %), Turism (6 %), Kulturmiljö (5 %), Regional utveckling (3 %), Äldre/ funktionshindrade (2 %), Areella näringar (1 %) samt till Integration (< 1 %).

Tabell 26 LONA-projekt per politikområde

	Total kostnad	%	Bidrag	%
Skola	13 819 999	6	5 728 151	6
Folkhälsa	23 090 301	10	8 200 680	8
Regional utveckling	9 520 918	4	3 587 314	3
Turism	13 695 335	6	5 647 865	6
Areella näringar	2 460 158	1	1 147 730	1
Kulturmiljö	14 738 233	6	5 273 582	5
Friluftsliv	42 721 240	19	18 842 579	20
Integration	1 962 980	0	760 300	0
Äldre funktionshindrade	5 737 615	2	2 407 715	2
Tätortsnära	32 709 363	14	14 006 380	15
Övrigt av betydelse för naturvård	61 132 110	27	27 318 916	29
	221 588 252		92 921 212	

Det är vanligt att åtgärderna genomförs inom flera naturtyper eller Övrigt (35 %). Där naturtyp kan urskiljas är Sjö och rinnande vatten och Skog de vanligaste (17 % vardera).

Tabell 27 LONA-projekt per naturtyp

	Total kostnad	%	Bidrag	%
Sjö och rinnande vatten	38 262 873	17	16 445 026	17
Hav, kust och skärgård	15 647 376	7	6 594 563	7
Våtmark	17 262 500	7	6 808 150	7
Skog	37 896 420	17	16 037 787	17
Odlingslandskap	28 156 030	12	10 809 976	11
Fjäll	3 227 140	1	1 461 120	1
Geologi	400 000	0	200 000	0
Generell vatten	4 141 300	1	787 000	0
Generell naturtyp	46 166 578	20	20 983 956	22
Övrigt	30 428 035	13	12 793 633	13
	221 588 252		92 921 211	

PRESTATIONER

Bland de prestationer som beviljade medel ska resultera i finns bl.a. ca 80 naturvårdsprogram/grönstrukturprogram, 32 skötselplaner, 16 friluftsplaner, populationsförstärkande åtgärder på ca 200 ha, 14 fågeltorn, 18 vindskydd, 12 broar, 34 aktivitetsbanor, naturvårdsbränning på ca 7 ha, ca 150 ha restaurering, slyröjning på ca 40 ha, naturvårdsanpassad avverkning ca 20 ha, vassröjning ca 16 ha, nyskapa naturtyp/område ca 30 ha, restaurering och biotopförbättrande åtgärder ca 200 ha, 65 informationsbroschyrer, ca 300 personliga guidningar, 3 ha skolskogar och röjning/gallring ca 500 ha¹⁹.

¹⁹ LONA-registret 160318

LONA-TRÄFFAR OCH UTVECKLING AV LONA-REGISTRET

Under 2013–2015 har Naturvårdsverket i samarbete med länsstyrelse och kommun arrangerat LONA-träffar på olika håll i landet för kommuner och ideella föreningar med olika teman. Ca 100 personer per år har deltagit i träffarna på plats. För att nå fler, filmas föredragen och görs tillgängliga på Naturvårdsverkets hemsida.

Tabell 28 LONA-träffar 2013–2015

Tema	Kommun	Deltagare
Tätortnära kommunala naturreservat och tillgänglighet	Sundbyberg	90
Tätortsnära kommunala reservat	Örebro	39
Restaurering	Örebro	24
Information och naturvägledning	Kristianstad	56
Engagemang trots små resurser	Lycksele	30
Inventering och kunskapsuppbyggnad	Göteborg	68
		307

5.8 Fastighetsförvaltning och investeringar

Naturvårdsverkets fastighetsbestånd ligger i huvudsak i nationalparker och naturreservat. På Naturvårdsverkets fastigheter finns ett antal anläggningar (t ex entréer, avloppsanläggningar, broar, p-platser), bostadsbyggnader samt övriga byggnader (t ex naturum, förråd, dass, båthus).

Naturvårdsverket har ingen egen regional organisation och har därför under lång tid anlitat länsstyrelserna samt stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus som uppdragstagare för vissa fastighetsförvaltningsuppgifter.

Uppdraget omfattar ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning för den fasta egendomen. Ekonomisk förvaltning avser bl.a. löpande hantering av in- och utbetalningar i samband med drift och underhåll av byggnader och anläggningar, upplåtelse av arrende, hyra och nyttjanderätt, vägunderhåll och avgifter till samfällighetsföreningar. Den juridiska förvaltningen avser upplåtelser av arrenden och andra nyttjanderätter. Den tekniska förvaltningen innebär att uppdragstagaren ser till att drift och underhåll av byggnader och anläggningar fungerar på kort och lång sikt.

Miljöhänsyn och effektiv energianvändning ska fortlöpande prioriteras. Uppdragstagaren ska också initiera och samråda med Naturvårdsverket om behov av investeringar i den fasta egendomen i form av ny-, om-, eller tillbyggnad. Detta arbete ligger till grund för Naturvårdsverkets årliga beslut om investeringsplan samt beslut om budget för underhåll av byggnader och anläggningar.

2015 fördelades 34,2 miljoner för investeringar i fastigheter, byggnader och anläggningar. Åtgärder som utfördes var t ex ombyggnad av naturum vid Hornborgasjön i Västra Götalands län, ombyggnad av gårdsplan och uppförande av ekonomibygnad i Tyresta by i Stockholm län samt nya entréer i Björnlandet i Västerbottens län.

5.9 Biosfärområden

2015 avsattes 3,2 mkr ur anslaget 1:3 till arbetet med biosfärområden. Ett biosfärområde är ett modellområde för hållbar utveckling. De ingår i Unescos Man and the Biosphere-program (MAB) som utgår från samspelet mellan människan och biosfären. I Sverige finns fem biosfärområden och två biosfärkandidatområden. Naturvårdsverket stödjer arbetet genom årliga ekonomiska bidrag.

Bland de många biosfäraktiviteterna/-projekten under året kan nämnas 10-årsutvärdering av Kristianstads Vattenrike, EuroMAB-konferensen i Estland med en svensk workshop på temat Social Entrepreneurship, NordMAB-möte i Älvsjölandet Nedre Dalälven, MAB-workshop om Biosfärområden som konfliktlösningsarenor i Voxnadalen och workshop om att kommunicera ekosystemtjänster i Kristianstads Vattenrike. En övergripande plan för att utveckla en varumärkesplattform och en ny logotyp för Biosfärprogrammet Sverige har tagits fram. Arbetet med en svensk tolkning av den nya globala MAB-strategin med handlingsplan har inletts i syfte att visa vad den betyder för oss, utifrån våra förutsättningar och utifrån vad vi vill åstadkomma med Biosfärprogrammet i Sverige.

5.10 Grön infrastruktur

Ett nytt område för 1:3-anslaget är arbetet med grön infrastruktur. Under 2015 har 1,8 mkr delats ut till länsstyrelserna i Jönköping, Västra Götaland, Västerbotten och Skåne som har fungerat som pilotlän för detta arbete. Anslaget har också finansierat kunskapsunderlag och metodutveckling som har inkluderats i de riktlinjer för länsstyrelsernas arbete som Naturvårdsverket presenterade som resultat av ett regeringsuppdrag.

Arbetet med grön infrastruktur har i huvudsak präglats av framtagande av vägledning och förberedelsearbeten som stöd för länsstyrelsernas kommande arbete med att ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. Några intentioner är att arbetet med grön infrastruktur ska genomsyra myndigheters arbete och att det underlag som tas fram ska bli en grund för väl genomtänkta prioriteringar och beslut.

Under året har därför riktlinjer och en genomförandeplan avseende regionala handlingsplaner för grön infrastruktur tagits fram i en gedigen förankringsprocess, med flera workshops och omhändertagande av remissyttranden till olika myndigheter. Riktlinjerna poängterar vikten av ett initialt kartläggningsarbete och att analyser sker över hela län för ett läns alla yttäckande naturtyper. Det poängteras även att viktiga ekosystemtjänster ska analyseras.

I de fyra försökslänerna har pilotstudier tagits fram som goda exempel på metodik och förfaringssätt för att analysera landskapskvaliteter ur olika aspekter. Arbetet har i samtliga fall resulterat i en rapport, som en vägledning i länsstyrelsernas fortsatta arbete med att ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur.

- Skåne län har i samarbete med Metria värderat kartunderlag som beskriver odlingslandskapets kvalitéer och utifrån dessa tagit fram en metod för att sammanställa odlingslandskapets kvalitéer avgränsade i värdekärnor och värdestrakter. Förhoppningen är att analysen ska vara vägledande i det fortsatta arbetet med regionala analyser av odlingslandskapets kvalitéer och kanske kunna inkluderas i det nationella arbetet med en odlingslandskapsstrategi.
- I Jönköpings län har arbetet haft två inriktningar,
 - Kartunderlag, som beskriver kvalitéer längs Emån, har värderats och några av dessa karterats
 - en metod har tagits fram för att uppskatta bullernivåer i naturmiljöer. Detta är ett led i förståelsen för verkligheten för bullerkänsliga djurarter och för ekosystemtjänsten ”rekreation i ostörd naturupplevelse”.
- I Västra Götaland har ett fördjupat arbete gjorts för att:
 - dels uppskatta havsmiljöers naturkvalitéer, i arbetet har ”open standards” använts för att strukturera arbetet.
 - dels har en noggrann analys gjorts av Valleområdet naturvärden, bland annat med ett lövträdsperspektiv.
- I Västerbottens län har en metod i samarbete med Metria tagits fram för att kartlägga potentiella kontinuitetsskogar. Arbetet omhändertas i det fortsatta arbetet med en skogsstrategi för hela norra Sverige. En liknande metod som dessutom inkluderar en analys av ekologiska samband har gjorts för Västerbottens havsområden.

Utöver det pilotprojekt som beskrivs ovan, så har länsstyrelsen i Jönköpings län arbetat med att ta fram en förstudie för en IT-plattform. Tanken är att denna ska vara länsstyrelsernas gemensamma arbetsyta för att dela information om underlag, kartering och analyser. Idéer ges även på hur framtagna underlag ska kunna märkas med t.ex. metadata för att göras tillgängligt för riktade analyser.

Under 2015 har ArtDatabanken haft i uppdrag att ta fram underlag för arbetet genom att identifiera och beskriva biologiska förutsättningar för arter som prioriteras i naturvården (direktivarter, hotade arter, typiska arter) och att ta fram funktionella grupper med likartade livsmiljökrav, samt att identifiera avgörande faktorer för deras spridningsbiologi. Arbetet är tänkt att inkluderas i länsstyrelsernas arbete med framtagande av regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. Arbetet är även tänkt att få en fördjupning år 2016.

5.11 Biogeografisk uppföljning av naturtyper och arter som omfattas av EU:s habitatdirektiv

EU:s habitatdirektiv omfattar ca 160 utpekade arter och ca 90 naturtyper som förekommer i Sverige, som vi åtagit oss att bevara (samt de arter som ingår i naturtyperna). Uppföljningen ska visa hur vi lyckas, och ska bidra till att målen med direktivet nås så effektivt som möjligt. EU-kravet är att rapporteringen från 2013 skall bygga på ett etablerat uppföljningssystem. För några – de vanligaste – naturtyperna, och några arter, finns sedan tidigare god information tack vare den nationella miljöövervakningen. För de flesta måste dock kompletterande uppföljning etableras. Sedan 2009 leder därför NV arbetet med att få detta på plats, numera i samråd med Havs- och vattenmyndigheten. Arbetet är komplext och behöver utföras i flera steg, bland annat för att vi ska bli rimligt säkra att vi väljer effektiva metoder för de naturtyper och arter som är nya i miljöövervakningssammanhang.

5.12 Övriga kunskapsunderlag för åtgärder för värdefull natur

1:3-anslaget finansierar diverse underlag som har en bred användning inom och utanför svensk naturvård. Under 2015 gick 6,4 mkr kronor till Artportalen vid ArtDatabanken, som samlar allmänhetens artobservationer och som under senare år har utvecklats i syfte att bli mer robust och användbar i naturvården och att kunna inkludera även organisationers insamlade data. Uppgifter från Artportalen ligger till grund för adaptiv förvaltning, internationell rapportering och arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter och används även i miljökonsekvensbeskrivningar.

1:3-anslaget finansierar även arbetet med lokal och traditionell kunskap, bl.a. i relation till artikel 8 i konventionen om biologisk mångfald. Under 2015 har medel betalats ut för att hantera traditionell kunskap i en nordisk förstudie inom ramen för den mellanstatliga plattformen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster IPBES. (Studien finansierades i övrigt av Nordiska ministerrådet.)

Slutligen har 1:3-anslaget använts för att finansiera kunskapsunderlag inom flera regeringsuppdrag med kopplingar till biologisk mångfald, exempelvis klimatförändringar och ekosystemtjänster.

5.13 Medelsanvändningen och arbetet med artbevarande, vilt- och rovdjursförvaltning samt bekämpning av invasiva främmande arter.

5.13.1 Arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter

Åtgärdsprogram för hotade arter är avsedda att fungera som ett komplement till andra åtgärder för biologisk mångfald, framför allt då arbetet med områdesskydd och förvaltning av skyddad natur samt jordbrukets miljöersättningar. Åtgärdsprogrammen fungerar som kunskapskälla (*"rätt åtgärd på rätt plats i landskapet"*) för övriga samhällsaktörer för att ta sitt sektorsansvar enligt miljömålen. Åtgärdsprogrammen möjliggör också för Naturvårdsverket att samverka med och vägleda övriga samhällsaktörer (andra myndigheter samt exploitörer av landskapet). Åtgärdsprogrammen ska särskilt ge åtgärder i vardagslandskapet utanför de skyddade områdena och därmed aktivt bidra till grön infrastruktur, dvs. ett funktionellt landskap.

Arbetet fokuserar på att nå gynnsam bevarandestatus för de arter och livsmiljöer som är särskilt hotade eller som fungerar som paraplyarter, dvs. åtgärder som gynnar även många andra arter (t.ex. gynnar arbete för vitryggig hackspett även 168 andra rödlistade arter). Även arter för vilka Sverige har internationella åtaganden, Art- och habitatdirektivet²⁰ och Fågeldirektivet²¹ ingår i detta arbete.

UTVECKLING AV MEDELSANVÄNDNINGEN

År 2015 pågick 117 terrestra ÅGP-program, finansierade av 1:3-anslaget och/eller på annat sätt. Eftersom medelstildelningen inte täcker åtgärdsbehovet fortsatte Naturvårdsverket med de prioriteringar bland åtgärdsprogrammen som togs fram inför 2012 års medelsfördelning. Enligt denna modell prioriteras arbete med 27 åtgärdsprogram nationellt. Merparten av ÅGP-medlen för åtgärder fördelades till länsstyrelserna, men medel beviljades också till Skogsstyrelsen och Naturskyddsföreningen för arbete med vitryggig hackspett och till Jägarförbundet för arbete med fjällgås.

Länsstyrelserna använder ÅGP-medlen även som medfinansiering för andra finansieringskällor, t.ex. Landsbygdsmedel, LIFE+, Interreg. Under 2015 har länsstyrelserna erhållit ca 15,8 mkr via EU:s miljöstödsmedel i Landsbygdsprogrammet. Under de senaste åren har miljöstödsmedel blivit ett viktigt styrmedel inom svensk naturvård. Därför har länsstyrelserna flaggat för att ändringar (mindre medel och färre möjligheter till naturvårdsåtgärder) i den nya perioden kan få starkt negativa konsekvenser för biologisk mångfald i odlingslandskapet.

²⁰ Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter

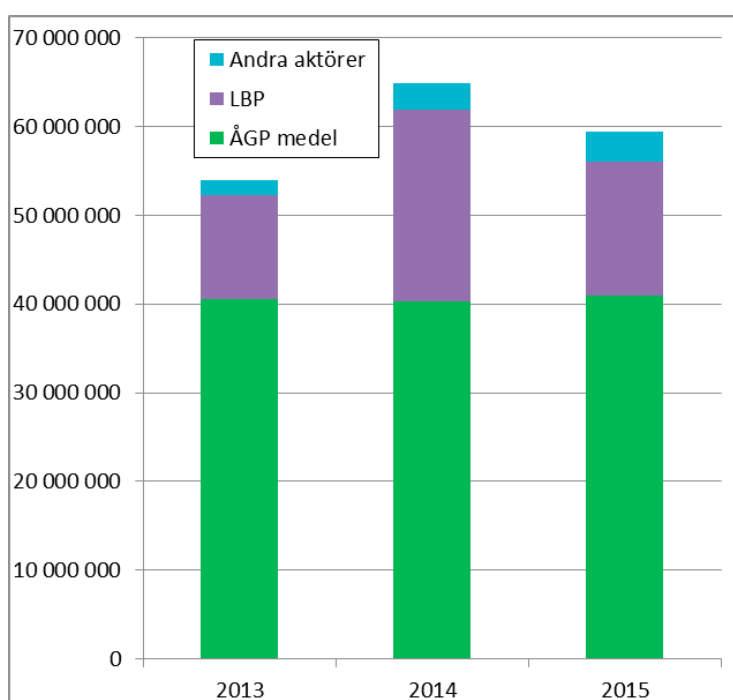
²¹ Rådets direktiv 79/409/EEG av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar

ÅGP-verksamheten skapar gröna arbetstillfällen regionalt, både på länsstyrelserna och hos externa entreprenörer. Utöver det samverkar länsstyrelserna med Arbetsförmedlingen och Skogsstyrelsen i deras arbetsmarknadsprojekt, bl.a. Skogsstyrelsens arbetsmarknadsprojekt SAFT.

Tabell 29 Arbete med terrestra åtgärdsprogram ur anslaget 1:3

	2013	2014	2015
Antal program med genomförda åtgärder ¹	121	113	117
Antal program med åtgärder från andra aktörer än Ist	46	25	46

¹ Arbetet med program kan starta innan programmet är fastställt för att ta fram kunskap om arternas utbredning. Övriga åtgärder tillåts när programmet har en godkänd remissversion.

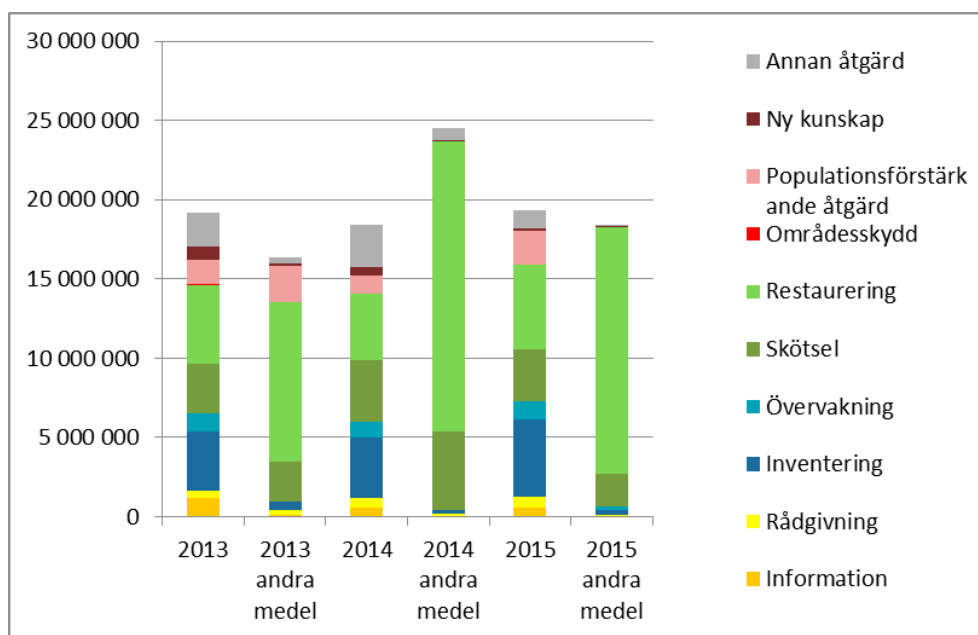
Figur 6 Tilldelning av 1:3-anslaget till länsstyrelserna, länsstyrelsernas uppväxling av anslaget genom medel från Landsbygdsprogrammet resp. andra aktörer.

SAMVERKAN MED ANDRA AKTÖRER

Länsstyrelserna använder Naturvårdsverkets medel från 1:3-anslaget för samarbete med andra aktörer i landskapet. Den exakta samlade kostnadsbilden för åtgärder är okänd, särskilt när åtgärder utförs som en del av aktörernas löpande verksamhet. Uppskattningsvis har andra aktörer tillfört mer än 3 mkr till åtgärder under 2015. Dessa täcker ett brett register av aktörer så som skogsbolag, kraftbolag, stiftelser, kommuner och statliga aktörer, t.ex. Trafikverket. Dessutom har frivilliga organisationer bidragit med ett stort antal timmar ideellt arbete. Länsstyrelserna har rapporterat att andra aktörer bidragit till att genomföra åtgärder för att gynna ÅGP-arter och miljöer inom sammanlagt 36 åtgärdsprogram.

Åtgärder som övriga aktörer genomför domineras av skötsel och restaurering av naturtyper, främst genom markägarnas/markförvaltarnas insatser samt av inventering och övervakning, främst genom frivilliga organisationers insatser. Se även nedan under resultat.

Sedan 2010 tecknar Naturvårdsverket årligen ett avtal med ArtDatabanken om stöd till Naturvårdsverkets arbete med ÅGP. Bland annat ska ArtDatabanken bistå berörda myndigheter, kommuner och åtgärdsprogramförfattare med expertkontakter, information samt data- och kunskapsunderlag vid framtagande och genomförande av åtgärdsprogrammen.

Figur 7 Fördelning av länsstyrelsernas kostnader för åtgärder i fält per åtgärdsstyper

Livsmiljöförbättrande åtgärder, restaurering och skötsel, dominerar med ca 52 %. Läger man till användningen av andra medel ökar andelen av dessa åtgärder ännu mer. Delvis handlar det om medveten prioritering och delvis handlar det om att de extra medel som tillkommer till verksamheten via Utvald miljö och andra aktörer främst är avsedda för restaurerings- och skötselinsatser. Att inventering fortfarande utgör en väsentlig del av åtgärdsbudgeten (12 %) beror på att det inte finns andra aktörer som kan ansvara för det i så stor omfattning samt att det behövs detaljerad kunskap om arternas förekomst för att kunna ge rådgivning och anpassa åtgärder.

Förutom åtgärder i fält används medlen till dialog med och framtagande av underlag till externa aktörer så att dessa kan anpassa sin verksamhet och vidta åtgärder. Men även att växla upp 1:3-anslaget med externa medel (LIFE, Utvald miljö) tar resurser i anspråk i form av att ta fram underlag, söka medel och administrera dessa extra medel. ÅGP-handläggarna arbetar även med länsstyrelsens interna naturvårdsarbete där de lyfter fram ÅGP-perspektivet (ärendehandläggning, miljömålsarbete, arbete med landskapsstrategier osv).

FASTSTÄLLDA ÅTGÄRDSPROGRAM – LÄGESSTATUS

Under 2015 fortsatte Naturvårdsverket den intensiva dialogen med länsstyrelserna som påbörjades 2012 kring framtagande av kvarvarande program (21 vid ingången av 2014). Under 2015 har Naturvårdsverket fastställt 10 åtgärdsprogram. Naturvårdsverket planerar att fastställa samtliga 4 kvarvarande program (status 2016-03-01) under 2016.

Tabell 30 Status för åtgärdsprogram för hotade arter

	2013	2014	2015
Antal gällande, fastställda program i början av året	108	111	120
Antalet nya fastställda program under året	9	16	10
Antal program som har löpt ut under året och som är förlängda ¹	13	19	34
Antal uppdaterade åtgärdsprogram	12	18	3
Antalet genomförda och avslutade program	5	6	0

¹ Formella beslutet tas året därpå

RESULTAT

Under 2013–2015 har 55 program löpt ut och förlängts. Skälet till förlängningen är att de uppsatta målen inte är nådda samt att det finns behov av fortsatta åtgärder. Under 2013–2015 har 7 program avslutats: havsörn, klockgroda, laestadiusvallmo, pilgrimsfalk, skirmossa, smal dammsnäcka och venhavre.

De avslutade programmen karakteriseras främst av sällsynta arter vilkas utbredning har varit dåligt känd och där dokumentation av utbredningen har varit en av de viktigaste åtgärderna. För de flesta arter har det kunnat konstateras en mycket begränsad utbredning i landet. Anpassad skötsel har genomförts av länsstyrelserna eller av markägare i flera fall, men för de programmen har det visat sig att det långsiktiga skyddet av miljöer i förekommande lokaler är den viktigaste åtgärden. Beroende på art är de lämpliga verktygen anpassade skötsel- och trädvårdsplaner, naturvårdsavtal och naturreservat, generell miljöhänsyn och miljöhänsyn genom landsbygdsprogrammet.

Länsstyrelsernas årliga återrapporteringar samt slutredovisningarna av programmen visar att ÅGP är ett viktigt verktyg i artbevarandearbetet i form av den anpassning som sker av befintlig verksamhet ("sådan som ändå ska göras") i samverkan med berörda aktörer. Det finns en tydlig effekt av att ÅGP har haft en styrande inverkan på naturvårdshänsyn och för att vässa naturvårdsåtgärder – "*rätt åtgärd på rätt plats i landskapet*". Arbetet med ÅGP och framtagandet av artspecifika kunskapsunderlag har också gett värdefull input till hela det svenska arbetet med biologisk mångfald. Arbetet har bidragit till en ökad medvetenhet om hur komplicerade de ekologiska sambanden är i olika naturtyper, och också tydligt belyst vilka viktiga ekologiska brister som finns i dagens landskap. I arbetet med regionala handlingsplaner för grön infrastruktur borde erfarenheter och kunskap från ÅGP spela en betydelsefull roll.

Under året har alla länsstyrelser använt delar av ÅGP-medel till vägledning av externa aktörer så att de kan anpassa sin verksamhet för att gynna biologisk mångfald genom t.ex. anpassade åtagandeplaner eller som kompetensstöd för planering av åtgärder.

5.13.2 Vilt- och rovdjursförvaltning

Tabell 31 Fördelning av kostnader för rovdjur och viltförvaltning 2013–2015 (mkr)

Område/år	2013	2014	2015
Bevarande av genetiskt viktig varg	7 863	0	0
Genetisk förstärkning av vargstammen	4 653	500	5
Drift och förvaltning av IT-system	3 690	2 008	3 327
Viltskadecenter, drift	7 500	8 000	8 678
Bidrag rovdjursinventering ¹	34 149	38 643	37 221
Bidrag, rovdjursbidrag ¹	17 700	17 929	15 485
Övrigt rovdjur	4 835	7 010	8 841
Åtgärder till skydd för renar	1 000	1 000	1 000
Bekämpning mårddhund	3 796	7 836	8 000
DNA-analyser	5 644	5 567	4 966
SVA viltsjukdomar	1 613	2 944	2 951
Övrigt vilt	3 387	1 850	2 058
Totalt:	95 829	93 287	92 531

¹ En liten del betalas ut till andra mottagare än Ist.

ROVDJURSBIDRAG

Rovdjursbidraget fördelas varje år till länsstyrelserna samt till de två större rovdjurscentrumen i landet. Medlen får användas till arbete och informationsinsatser kopplade till de stora rovdjuren.

I slutet av 2013 beslutade Naturvårdsverket om nya nationella förvaltningsplaner för de stora rovdjuren björn, järv, lo och varg. De främsta målen för förvaltningen har delats in i fyra delmål; 1) uppnå och bibehålla de stora rovdjurens gynnsamma bevarandestatus, 2) minska skador orsakade av stora rovdjur, 3) öka förtroendet för förvaltningen samt 4) motverka illegal jakt.

De medel som utgår till länsstyrelserna syftar till att stödja länsstyrelserna i deras uppdrag att via den regionala förvaltningen uppnå rovdjurspolitikens övergripande och långsiktiga mål som beskrivs i Rovdjurspropositionen²² samt de mål som återfinns i de nationella förvaltningsplanerna.

Medlen till länsstyrelserna fördelas enligt en fördelningsnyckel som tagits fram i samverkan med länsstyrelserna. Fördelningsnyckeln baseras framför allt på hur rovdjursförekomsten i länen ser ut.

De medel som utgår till Rovdjurscentrumet De5Stora i Järvsö respektive Rovdjurscentrumet Grönklitt i Orsa syftar till att stödja dessa verksamheter

²² En hållbar rovdjurspolitik (2012/13:191)

arbete med att förmedla objektiv information och kunskap om våra rovdjur till allmänhet, skolor och media.

RESULTAT

Länsstyrelserna har under 2015 använt rovdjursbidraget i huvudsak till följande åtgärder:

Skrämselåtgärder och förebyggande åtgärder riktat mot djur som uppträtt nära människor eller tamdjursbesättningar, i syfte att förhindra eller minska skador. Dessa åtgärder har bland annat bestått i att sätta upp akutstängsel, lapptyg samt ljud- och ljusanordningar.

Skyddsjakter, där åtgärder inkluderat förberedelser, lokalisering av aktuella djur samt genomförandet av jakten vilket i vissa fall krävt användning av helikopter. Hit hör även åtgärder som etablerande av en skyddsjaktsorganisation för att säkra en effektiv insats vid behov.

Beredskap och tillgänglighet, vilket inneburit att länsstyrelsen säkrat upp personalens tillgänglighet att vara nåbar i princip dygnet runt med hjälp av telefonjournsystem.

Besök hos oroliga djurägare och på plats kunnat ge information och rådgivning.

Besök hos personer som upplevt vargar som närgångna för att informera och dokumentera.

Länsstyrelsens närvaro i anslutning till att djurägare har släppt ut sina djur på fäbodsdrift.

Inköp av material såsom akutstängsel, lapptyg, ljudanläggningar, fältkläder.

Kompetensutveckling av länsstyrelsepersonal, bland annat genom medverkan på nationella konferenser, samverkan mellan länen, utbildning i hur man i tjänsten hanterar konflikter samt utbildning i stängsling.

Utbildningar för grundskolelärare i rovdjursförvaltning samt utbildning för att få fram särskilt anpassade hundekipage som är användbara vid spårning och skrämsel av stora rovdjur.

Informationsinsatser, dels genom träffar som länsstyrelserna själva initierat, dels som deltagande i möten anordnade av externa verksamheter, exempelvis Lantbrukarnas riksförbund, jägarorganisationer, Naturskyddsföreningen, andra länsstyrelser m.fl. Inkluderar även informationsträffar för allmänheten och för skolelever samt hantering av frågor från media.

Framtagande av regionala förvaltningsplaner för de stora rovdjuren.

Tryckmaterial, bland annat om björnsplinningsinventering och informationsblad till tamdjursägare.

Rovdjurscentrumen redovisar att deras medel använts till att ta fram och sprida lättillgänglig basinformation om de stora rovdjuren och förvaltningen av dessa, att utveckla webbplatser, att arbeta med uppsökande informationsverksamhet och skolinformation samt vara en mötesplats för att diskutera rovdjur.

MÅLUPPFYLLNAD

Måluppfyllnaden är generellt sett mycket god, med åtgärder vars resultat möter upp något eller samtliga delmål nationellt, med särskild tonvikt på delmålen att minska skador och skapa ett ökat förtroende för förvaltningen.

Länsstyrelserna rapporterar att de får mycket positiv feedback på den höga närvaro och dialog man erbjuder i områden och situationer där rovdjur finns och skapar mycket känslor. Det bidrar till det långsiktiga målet om förtroende och förutsägbarhet i rovdjursförvaltningen. Det gör även rovdjurscentrumens informationsinsatser under året.

Genom en god beredskap för akuta händelser, där angrepp av rovdjur har skett eller är nära förestående kan skador förebyggas och begränsas. Detta bidrar till målet att minska skadorna. Framtagande av förvaltningsplaner bidrar till målet att uppnå och bibehålla populationernas gynnsamma bevarandestatus.

ROVDJURSINVENTERING

Länsstyrelserna har enligt förordning (2009:1263) om förvaltning av björn, varg, järv, lo och kungsörn ansvar för inventering av stora rovdjur i det egna länet. Naturvårdsverket ger bidrag till länsstyrelsernas inventering av varg, järv, lodjur och kungsörn med ändamålet att inventeringarna ska genomföras i enlighet med gällande lagstiftning och *Naturvårdsverkets metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige*. Björn inventeras genom särskilda satsningar med spillningsinventeringar och därpå följande populationsberäkningar. Under 2015 har en björns spillningsinventering genomförts i Västernorrlands och Jämtlands län. Resultaten av denna redovisas under 2016. På Gotland inventeras endast kungsörn. Medlen fördelas enligt en fördelningsnyckel som tagits fram i samverkan med länsstyrelserna och som bland annat baseras på rovdjursförekomst och länens areal. Inventeringarna sker förutom för björn årligen i hela landet.

Med målet att inventering och rapportering av inventeringsresultaten ska ske på samma sätt i båda Sverige och Norge har Naturvårdsverket i samarbete med Miljødirektoratet i Norge, genomfört en översyn av inventeringsmetodiken.

Översynen påbörjades 2012 och avslutades 2014. Genom detta samarbete blir resultaten jämförbara och det blir mer tillförlitliga uppskattningar av storleken på de skandinaviska rovdjursstammarna. Samarbetet har hittills resulterat i 22 gemensamma metodologiska instruktioner och faktablad för att samordna och harmonisera inventeringsverksamheten. Den nya metodiken riktar sig i huvudsak till Statens Naturoppsyn (SNO) i Norge, länsstyrelserna i Sverige samt de svenska samebyarnas inventeringssamordnare.

De har alla ett ansvar för att bland annat kontrollera och kvalitets-säkra observationer av stora rovdjur i fält, och för att registrera dessa i den

svensk-norska databasen *Rovbase*²³. På uppdrag av Naturvårdsverket har Viltskadecenter²⁴ i uppdrag att löpande granska inventeringsdata som länsstyrelserna registrerar i Rovbase. I samråd med länsstyrelserna och Rovdata i Norge²⁵ sammanställer Viltskadecenter inventeringsdata på nationell och skandinavisk nivå i gemensamma skandinaviska rapporter. Naturvårdsverket fastställer inventeringsresultaten.

Inventeringsresultaten från vintern 2014/2015 finns sammanfattade i följande publikationer:

Varg: <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/8700/978-91-620-8735-7/>

Järv: <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/8700/978-91-620-8739-5/>

Lodjur: <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/8700/978-91-620-8737-1/>

Kungsörn: <http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/inventering-av-kungsorn-2015-webb.pdf>

Ett resultat av översynen är också att en gemensam norsk-svensk databas *Skandobs*²⁶ utvecklats av Naturvårdsverket och Rovdata i Norge. Här kan allmänheten rapportera observationer av stora rovdjur. Observationerna omhändertas av länsstyrelserna. Skandobs finns även som mobilapp, Skandobs Touch. Appen kan laddas ned från Naturvårdsverkets webbplats²⁷. En viktig utgångspunkt för den norsk-svenska översynen har varit att förbättra allmänhetens insyn i och öppenheten kring inventeringsverksamheten och de inventeringsdata som genereras. Förhoppningen är att detta ska främja ett ökat förtroende för inventeringarna.

Naturvårdsverket har även ett avtal med Svenska Jägarförbundet gällande rovdjursinventering²⁸. Enligt avtalet ska Svenska Jägarförbundet bl.a. bygga upp ett rapporteringssystem och främja rapportering via Skandobs samt medverka i områdesinventeringar.

Genom instruktionerna och faktabladerna förklaras på ett relativt enkelt sätt hur inventeringarna är organiserade och reglerade. Genom Rovbase och de svensk-norska inventeringsrapporterna görs resultaten tillgängliga och genom Skandobs underlättas för allmänheten att bli delaktig genom att man kan rapportera sina egna observationer och se andras. Under året har även den publika delen av Rovbase uppgraderats.

²³ www.rovbase.se

²⁴ www.viltskadecenter.se

²⁵ www.rovdata.no

²⁶ www.skandobs.se

²⁷ <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Viltforvaltning/Inventering/Ladda-ner-mobilapp-for-Skandobs/>

²⁸ NV-03604-15

5.13.3 Invasiva främmande arter

Arbete har under året pågått med att genomföra EU:s förordning om invasiva främmande arter. Förordningen styr mycket av inriktningen i verksamheten när det gäller invasiva främmande arter. Anslaget har finansierat prioriterade insatser med att bekämpa vissa arter, till exempel mårhund. Anslaget har också finansierat kunskapsunderlag som krävs för att arter ska kunna hantearas inom ramen för EU:s lagstiftning, till exempel föreslås till listan med arter av gemenskapsbetydelse eller till en nationell svensk lista.

Naturvårdsverket har finansierat LIFE-projektet MirDiNec. Svenska Jägarförbundet har drivit projektet för att motverka en etablering av mårhund i Sverige, Danmark och Norge. Det fyra år långa projektet avslutades 31 augusti 2013. Naturvårdsverket har bidragit med 2 334 688 euro. Resultaten visar att populationen minskar i området. Prognosen är att populationen i Sverige kommer att hållas på en konstant nivå under de första fem åren vid fortsatta förvaltningsåtgärder, och därefter börja minska. Utan åtgärder för att begränsa populationen skulle den enligt Svenska Jägarförbundet så småningom öka exponentiellt.

Efter LIFE-projektets slut har Naturvårdsverket fortsatt att finansiera projektet på egen hand. Naturvårdsverket planerar att finansiera projektet även 2016.

6 Vilka sysselsättningseffekter som användningen av anslag 1:3 och 1:16 gett upphov till

Liksom föregående år så har Naturvårdsverket inhämtat information från länsstyrelserna om direkta sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen.

Länsstyrelserna har i sin återrapportering till Naturvårdsverket angett antal personveckor och vilka kostnader de har haft för egen personal som genomför åtgärder under anslag 1:3. De har även angett antal konsulter och kostnader för dessa som genomför åtgärder.

Uppgifterna visar att åtgärder som genomförs med stöd av anslaget ger ca 831 årsarbetskrafter, inklusive konsulter, finansierade av antingen länsstyrelsen eller Naturvårdsverket.

2015 betalade Naturvårdsverket ut 534 mkr i bidrag till länsstyrelserna från 1:3-anslaget. Av dessa användes 183 mkr (34 %) till länsstyrelsernas lönekostnader för arbete med förvaltning av skyddade områden, fastighetsunderhåll, rovdjur, åtgärdsprogram för hotade arter, naturum, LONA mm. Nedlagd arbetstid på länsstyrelserna finansierad av 1:3-anslaget kan uppskattas till 398 årsarbetskrafter. Personalkostnadens andel av beslutat bidragsbelopp varierar mellan 21 och 54 % beroende på länsstyrelse.

308 mkr av anslaget betalades ut till konsulter av länsstyrelserna och Naturvårdsverket. Detta beräknas motsvara 433 årsarbetskrafter inom bl. a skog- och lantbruk, fastighetstjänster, biologkonsulter, kommunikation och information, IT och juridik.

Konsultkostnadens andel av beslutat bidragsbelopp uppgår till mellan 7 och 64 % beroende på länsstyrelse.

1:16-anslaget gav upphov till ca 35 årsarbetskrafter på länsstyrelserna samt ca 64 årsarbetskrafter för konsulter inom framförallt värdering och förhandling.

I föregående års rapportering aviserades att Naturvårdsverket arbetar med att hitta former för att göra analyser av indirekta sysselsättningseffekter för kommande år, denna rapport finns med som bilaga i årets rapportering.

Tabell 32 Direkta sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen anslag 1:3¹

År	2014	2015
Antal årsarbetskrafter på Ist	364	398
Antal årsarbetskrafter, konsulter Ist	299	355
Antal årsarbetskrafter, konsulter NV	68	78
S:a	732	831

¹ Informationen baserar sig på Agressoutdrag från LstEA ang. kostnader på anslagen, antagande om 40 tim/ arbetsvecka, 45 v arbete/år, 75% debiteringsgrad, timkostnad om 340/400/1100 kr/tim beroende på kategori.

Ökningen av antalet årsarbetskrafter mellan åren avspeglar anslagshöjningen 2015.

Tabell 33 Direkta sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen 1:16¹

År	2014	2015
Antal årsarbetskrafter på Ist	35	35
Antal årsarbetskrafter, konsulter Ist	4	5
Antal årsarbetskrafter, konsulter NV	54	58
S:a	94	99

¹ Informationen baserar sig på Agressoutdrag från LstEA ang. kostnader på anslagen, antagande om 40tim/arbetsvecka, 45 v arbete/år, 75% debiteringsgrad, timkostnad om 340/400/1100 kr/tim beroende på kategori.

Även 1:16 fick en större anslagshöjning 2015, men detta har som synes inte påverkat sysselsättningsgraden nämnvärt.

7 Arbetet med genomförandeplanen för planerade nya och utvidgade nationalparker

Under 2014–2015 har naturvårdsverket tagit fram en reviderad genomförandeplan för arbetet med nya och utvidgade nationalparker. Den nya planen²⁹ beslutades i maj 2015, och ersätter den tidigare från 2009.³⁰

Utgångspunkten även för den nya planen är Nationalparksplan för Sverige – långsiktig plan³¹, vilken beslutades av Naturvårdsverket 2008.

I genomförandeplanen för 2015–2020 finns fem förslag till nationalparker och tre förslag till utvidgningar av nationalparker planerade att påbörjas eller genomföras fram till 2020.

Arbete pågår nu med bildning av nya nationalparker i Åsnen i Kronobergs län samt Vålådalen/Sylarna/Helags i Jämtlands län. Samtidigt pågår också arbete med att utvidga två befintliga nationalparker, Björnlandet i Västerbottens län samt Tiveden i Örebro län.

Sverige har idag sammanlagt 29 nationalparker. I den långsiktiga nationalparksplanen föreslogs 13 nya nationalparker och utvidgningar av 7 befintliga nationalparker. Kvar att genomföra av dessa är 12 nya objekt och 5 utvidgningar av befintliga nationalparker.

²⁹ Nationalparksplan för Sverige – genomförande 2015–2020 – Naturvårdsverket

³⁰ Naturvårdsverket, Nationalparksplan för Sverige – Genomförande 2009–2013, rapport 5839

³¹ Nationalparksplan för Sverige – långsiktig plan – Naturvårdsverket

8 Figur- och tabellförteckning

Figurer

Figur 1 Genomförda åtgärder inom skötsel av naturtyper angivet i hektar från länsstyrelsernas verksamhetsberättelser/SkötselDOS 2015	28
Figur 2 Guldkronan	35
Figur 3 Markören för Sveriges nationalparker i Abisko nationalpark. Guldkronan bidrar till att marknadsföra Sveriges nationalparker, genom att besökare gärna fotar och delar med sig av sina upplevelser till vänner och bekanta. Foto: Ulf Öhlund.	36
Figur 4 Nya entréer har byggts och ledssystemet har utvecklats i Björnlandets nationalpark. I anslutning till huvudentréen finns markören. Foto: Länsstyrelsen Västerbotten.	37
Figur 5 Utvecklat ledssystem i Björnlandets nationalpark, redo för besökare att vandra på. Foto: Länsstyrelsen Västerbotten.	37
Figur 6 Tilldelning av 1:3-anslaget till länsstyrelserna, länsstyrelsernas uppväxling av anslaget genom medel från Landsbygdsprogrammet resp. andra aktörer.	49
Figur 7 Fördelning av länsstyrelsernas kostnader för åtgärder i fält per åtgärdstyper	50

Tabeller

Tabell 1 Budget och utfall för anslaget 1:16 åren 2013–2015 (mkr)	12
Tabell 2 Antal beslutade naturreservat per år (2013–2015), arealer i hektar.	13
Tabell 3 Fördelning av naturtyper i naturreservat bildade under 2013–2015, arealer i hektar	14
Tabell 4 Ersättningar till markägare fördelat på olika objektkategorier av skyddade områden, mkr.	15
Tabell 5 Markersättningsslag, mkr	15
Tabell 6 Markersättningsslag, antal avtal eller beslut	16
Tabell 7 Markersättningsslag, skyddad mark, landareal, hektar	16
Tabell 8 Markersättningsslag, skyddad mark, produktiv skog, hektar	16
Tabell 9 Kringkostnader för områdesskyddet (tkr)	16
Tabell 10 Fördelning på huvudsakliga objektkategorier för naturvårdsavtal 2013–2015.	18
Tabell 11 Antal öppna ärenden, årsarbetskrafter och ärenden där markåtkomstfrågorna är lösta, men där beslut ej finns	19

Tabell 12 Antal naturreservatsbeslut berörande Sveaskogs SNUS-objekt fördelat per län och år.	21
Tabell 13 Övergripande fördelning av anslaget 1:3, 2013–2015, Naturvårdsverkets bokförda värden	24
Tabell 14 Bidrag och ersättningar till skötsel av skyddade områden, 2013–2015 (Bokförda värden, Naturvårdsverkets egen redovisning)	26
Tabell 15 Fördelning av länsstyrelsemas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuotjudus faktiska medelsanvändning för skötsel av skyddade områden (tkr).	26
Tabell 16 Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på naturtyp (tkr).	27
Tabell 17 Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder (tkr).	27
Tabell 18 Genomförda åtgärder inom friluftsliv, tillgänglighet och gränsmarkeringar från länsstyrelsernas verksamhetsberättelse 2015	29
Tabell 19. Besök och verksamhet vid landets 32 naturum	33
Tabell 20. Besök i Sveriges nationalparker	35
Tabell 21 Sammanställning av finansiering av LIFE-projekt i skyddade områden under perioden 2013–2015.	39
Tabell 22 Kostnader för konsult, skivastöd och seminarier inom LIFE från sakanslag 1:3.	40
Tabell 23 Slutredovisade projekt 2013–2015	41
Tabell 24 LONA-bidrag per åtgärdskategori 2013–2015	42
Tabell 25 LONA-bidrag per miljö kvalitetsmål	42
Tabell 26 LONA-projekt per politikområde	43
Tabell 27 LONA-projekt per naturtyp	43
Tabell 28 LONA-träffar 2013–2015	44
Tabell 29 Arbete med terrestra åtgärdsprogram ur anslaget 1:3	49
Tabell 30 Status för åtgärdsprogram för hotade arter	51
Tabell 31 Fördelning av kostnader för rovdjur och viltförvaltning 2013–2015 (mkr)	52
Tabell 32 Direkta sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen anslag 1:3	57
Tabell 33 Direkta sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen 1:16	58

Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:16 och 1:3

Bilaga till Återrapportering
Åtgärder för biologisk mångfald 2015
160308

Författare Ulrika Isberg, Sirje Pädam, Martin Lagnerö och Peter Almström

Förord

Naturvårdsverket är i sitt regleringsbrev ålagt att redovisa vilka sysselsättningseffekter som användningen av sakanslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur (anslag 1:3 och 1:16) ger upphov till.

Sakanslagen bidrar till direkta sysselsättningseffekter genom att de finansierar tjänster på länsstyrelser och andra myndigheter. Naturvårdsverket och de andra myndigheterna använder i sin tur medlen för att genomföra upprustningsarbeten och utredningar, vilket också bidrar direkt till sysselsättningen. Utöver dessa direkta sysselsättningseffekter ger anslagsanvändningen följd-arbetsstillfällen i form av till exempel underentreprenader vid bygg- och ombyggnadsprojekt.

Denna studie är ett första försök till att uppskatta sysselsättningseffekter via spridningseffekterna i ekonomin och är till stor del även ett metodarbete för att undersöka vad som är möjligt att göra. I en andra del av uppdraget, som redovisas under våren 2016, ska WSP undersöka andra möjliga ansatser samt föreslå förbättringsförslag till den nu använda metoden.

WSP Analys & Strategi har utfört uppdraget innan Naturvårdsverkets huvudrapport för återrapporteringen färdigställts, vilket medfört att det inte varit möjligt att i denna studie förhålla sig till resultaten av den enkät som skickats till länsstyrelserna för uppskattning av direkta sysselsättningseffekter under 2015. Totalbeloppen av sakanslagsförbrukningen för år 2015 är också något lägre i WSP:s underlag, jämfört med i huvudrapporten. Det beror på att WSP fick underlaget i december 2015, det vill säga innan bokslutet för anslagen gjordes (januari 2016). Det rör sig om mindre belopp som inte anses ha någon större effekt på resultatet.

Utredningen är utförd under december 2015 – mars 2016. Från WSP Analys & Strategi har Ulrika Isberg (uppdragsledare) och Sirje Pädam genomfört uppdraget. Martin Lagnerö och Peter Almström har varit metodstöd och kvalitetsgranskare. Från Naturvårdsverket har Karl-Anders Stigzelius varit kontaktperson. Ylva Hargefjell och Ulrika Wahlström har bidragit med kunskaper om hur sakanslagen använts.

Ulrika Isberg
Uppdragsledare
WSP Analys & Strategi
2016-03-02

Innehåll

FÖRORD	65
1 SAMMANFATTNING	69
2 INLEDNING	71
2.1 Bakgrund	71
2.2 Syfte	71
2.3 Metod	71
3 SAKANSLAGEN FÖR SKYDD OCH ÅTGÄRDER FÖR VÄRDEFULL NATUR	73
3.1 Hur har medlen använts år 2015	73
3.1.1 Branschfördelning	73
3.1.2 Regional fördelning	74
3.1.3 Finansiella transaktioner	75
4 SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTER	77
4.1 Direkta, indirekta och inducerade effekter	77
4.2 Anslag 1:16	78
4.2.1 Direkta effekter	78
4.2.2 Indirekta och inducerade effekter	79
4.2.3 Effekter av olika markersättningar	80
4.3 Anslag 1:3	80
4.3.1 Direkta effekter	81
4.3.2 Indirekta och inducerade effekter	81
4.4 Turism i skyddade områden	82
4.4.1 Direkta effekter	82
4.4.2 Indirekta och inducerade effekter	85
4.4.3 Andra skyddade områden	85
5 METOD	86
5.1 Input-output modellering	86
5.1.1. Raps	87
5.1.2 Bedömning av sysselsättningseffekter från finansiella transaktioner	88
5.1.3 Branscher – SNI och Raps-branscher	90
5.2 Beräkning av sysselsättningseffekter	90
5.2.1 Bearbetning av underlag	90
5.2.2 Rapsmodellering och beräkning av sysselsättningseffekter	91
6 AVSLUTANDE DISKUSSION	95
7 KÄLLFÖRTECKNING	97

1 Sammanfattning

Naturvårdsverket är i sitt regleringsbrev ålagt att redovisa vilka sysselsättningseffekter som användningen av sakanslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur (anslag 1:3 och 1:16) ger upphov till. Sakanslag 1:16 används till skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, medan sakanslag 1:3 används till skötsel av skyddade områden.

Sysselsättningseffekter avser i den här studien antalet årsarbetskrafter som kan tillskrivas användningen av anslagen för skydd och skötsel av värdefull natur. Dessa kan delas in i direkta, indirekta och inducerade effekter:

- *Direkta effekter.* Uppstår i de företag och organisationer som direkt berörs av de aktiviteter som sakanslagen används till.
- *Indirekta effekter.* Dessa effekter uppkommer i företag och branscher som de direkt berörda företagen och branscherna köper insatsvaror och tjänster av.
- *Inducerade effekter.* Dessa effekter visar inverkan på ekonomin av att hushållens inkomster och konsumtion påverkas av företagens förändrade produktionsvolym och uttrycks som sysselsättningseffekter till följd av att inkomster från de direkt och indirekt berörda branscherna används för privat konsumtion.

En annan typ av effekter som också kan sägas uppstå till följd av anslagen, är de som besökare i nationalparker och andra skyddade områden ger upphov till genom de utlägg som görs i samband med besöket.

Denna studie är ett första försök till att uppskatta sysselsättningseffekter via spridningseffekterna i ekonomin och är till stor del även ett metodarbete för att undersöka vad som är möjligt att göra. Metoden som valts är att använda det regionala analys- och prognosystemet Raps för att skatta sysselsättningseffekterna.

	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:16
Anslagsförbrukning 2015	734,8 miljoner kr	954,4 miljoner kr
– Medel som ger upphov till sysselsättning	736,1 miljoner kr	155,0 miljoner kr
– Medel som inte ger reala effekter på ekonomin	– 4,6 miljoner kr	799,3 miljoner kr
– Medel som utbetalats till internationella organisationer	3,3 miljoner kr	–
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	900	240
Indirekt & inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	73	21

I tabellen ovan visas sakanslagsförbrukningen för år 2015 samt de sysselsättningseffekter som beräknats. Totalbeloppen av sakanslagsförbrukningen för år 2015 är något lägre i WSP:s underlag, jämfört med i huvudrapporten. Det beror på att WSP fick underlaget i december 2015, det vill säga innan bokslutet för anslagen gjordes (januari 2016). De medel som ger upphov till sysselsätt-

ning är de som betalats ut till myndigheter, företag och organisationer i Sverige för att utföra olika arbeten. De delar av sakanslagsförbrukningen som går till att förvärva mark eller betala intrångsersättningar anses inte ge några reala effekter på ekonomin, det vill säga, de skapar ingen sysselsättning.

Totalt beräknas sakanslagen ge upphov till ca 1 100 årsarbetskrafter i direkt sysselsättning och ca 100 helårsarbetstillfällen i indirekt och inducerad sysselsättning.

De sysselsättningseffekter som är framräknade är den sysselsättning som är *förknippad* med sakanslagen, dvs. hur många sysselsatta sakanslagsanvändningen motsvarar. Effekter som är beräknade för år 2015 på grund av sakanslagsanvändningen just under det året.

Två centrala antaganden har gjorts; dels har Sveriges 21 län grupperats i tre typ-län, dels har utbetalningarna inom sakanslagen fördelats på bransch enligt de uppgifter som funnits tillgängliga. Länsfördelningen av sakanslaget som har gjorts är troligtvis den mest korrekta uppskattningen som är möjlig. Branschfördelningen som gjorts av sakanslagen är i sammanhanget en potentiellt större felkälla. De summerade anslagen per bransch, räknas i modellen om till sysselsättning utifrån arbetsproduktiviteten inom respektive bransch. Eftersom produktiviteten skiljer sig åt mellan branscher, blir också sysselsättningseffekten beroende av vilken bransch de utbetalda medlen har fördelats till. Hamnar utbetalda medel på ”fel” bransch kan sysselsättningseffekten därigenom antingen under- eller överskattas.

Eftersom markersättningarna innebär att modernt skogsbruk inte längre kan bedrivas kan det sägas att denna del av sakanslagen har en negativ effekt på sysselsättningen. Mycket översiktliga bedömningar har gjorts av dessa negativa effekter. En av svårigheterna handlar om att identifiera under hur lång tidsperiod medlen påverkar skogsbruket då tidsperioden varierar för de avtal som tecknas om inskränkningar. Skillnaden mellan låg och hög i de beräkningar som gjorts är så pass stor att det utifrån befintlig data inte går att göra en tillförlitlig bedömning. För att utveckla denna del av beräkningarna behöver ytterligare information samlas in om avtalens längd.

Baserat på befintligt underlag om besökares utgifter i nationalparker redovisas räkneexempel för att göra uppskattningar av storleksordningen på sysselsättningseffekterna. Uppgifterna om besökarnas utgifter finns endast på aggregerad nivå, vilket är en potentiell felkälla. En avstämning mot finska uppföljningar antyder emellertid att bedömningarna kan vara rimliga, men här är problemet att det kan finnas strukturella skillnader mellan Sverige och Finland som gör att det är vanskligt att dra långtgående slutsatser av jämförelsen. För att utveckla beräkningarna av bidraget till sysselsättningen från besökare i skyddade områden behöver data samlas in om besökarnas utgifter efter utgiftsslag.

2 Inledning

2.1 Bakgrund

Naturvårdsverket är i sitt regleringsbrev ålagt att redovisa vilka sysselsättningseffekter som användningen av Sakanslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur (anslag 1:3 och 1:16) ger upphov till.

I sin återrapportering av åtgärder för biologisk mångfald 2012–2014 redovisar Naturvårdsverket att åtgärder som genomförs under anslaget 1:3 tar cirka 300 årsarbetskrafter i anspråk, medan åtgärder under anslaget 1:16 sysselsätter motsvarande ungefär 80 årsarbetskrafter (Naturvårdsverket, 2015).

Utöver dessa direkta sysselsättningseffekter ger anslagsanvändningen följd-arbetsstillfällen i form av till exempel underentreprenader vid bygg- och ombyggnadsprojekt samt reparationer av Naturvårdsverkets fastigheter och i samband med turism i naturrum och nationalparker (guidning, mat, boende, upplevelser). Skydd av värdefull natur under 1:16 anslaget kan också förväntas ge upphov till negativa sysselsättningseffekter inom exempelvis skogsnäringen.

2.2 Syfte

Föreliggande studie syftar främst till att uppskatta storleken på direkta och indirekta sysselsättningseffekter som följer av anslagen; de viktigaste sysselsättningseffekterna av anslagen identifieras och diskuteras. Därefter beräknas storleken på de viktigaste *direkta* och *indirekta* sysselsättningseffekterna av anslagen. En kort översikt ges också av insamlade turismutgifter i nationalparker och hur sysselsättningseffekter skulle kunna beräknas.

Denna studie är ett första försök till att skatta sysselsättningseffekter via spridningseffekterna i ekonomin och är till stor del även ett metodarbete för att undersöka vad som är möjligt att göra. I en andra del av uppdraget, som redovisas under våren 2016, ska WSP undersöka andra möjliga ansatser samt föreslå förbättringsförslag till den nu använda metoden.

2.3 Metod

I beräkningen av sysselsättningseffekter har det regionala analys- och prognos-systemet Raps³² använts för att skatta sysselsättningsmultiplikatorer³³ för aktuella branscher i tre typlän. Multiplikatorerna beskriver direkt, indirekt och inducerad sysselsättningseffekt och beräknas som total sysselsättnings-effekt delat med den direkta sysselsättningseffekten. Exempelvis innebär en

³² Raps är en input-output-modell som beräknar spridningseffekter i ekonomin. Modellen beskrivs närmare i avsnitt 5.1.1

³³ En sysselsättningsmultiplikator anger hur stor total effekt en direkt sysselsättningseffekt ger. Dessa beskrivs närmare i avsnitt 5.2.2

multiplikator på 1,5 att 100 direkta sysselsättningstillfällen ger en total effekt på $(100 \cdot 1,5 =) 150$ sysselsatta, det vill säga 50 indirekt och inducerat sysselsatta utöver de direkta.

Som underlag till beräkningarna har endast tillgängliga data använts. Det betyder att någon insamling av ny data (genom exempelvis enkäter eller besökarundersökningar) inte har ingått i uppdraget. Det underlag som använts är listor över de utbetalningar som gjorts under år 2015 för respektive anslag. Anslagsförbrukning har fördelats efter SNI-branscher³⁴ och län.

Utöver de följd effekter som uppkommer i ekonomin genom användningen av sakanslagen, uppstår effekter på sysselsättningen till följd av de utlägg som besökare har i samband med besök i skyddade områden. Utifrån befintligt underlag om besökarnas utgifter i de svenska nationalparkerna görs en översiktlig uppskattning av storleksordningen på sysselsättningseffekten. Vid bedömningen har två ansatser använts. Den ena har utgått från en jämförelse med turismutgifter nationellt och den andra har utgått från de sysselsättningseffekter som Forststyrelsen i Finland beräknar årligen.

Parallellt med detta arbete samlar Naturvårdsverket in uppgifter om den direkta sysselsättning som sakanslagen ger upphov till via enkäter till landets länsstyrelser. De som svarar på enkäten ombeds relatera till hur många helårssysselsatta de fördelade sakanslagen gett upphov till. Det hade varit möjligt att i detta arbete använda enkätresultatet för att uppskatta antalet direkt sysselsatta. Eftersom denna rapport arbetsmässigt legat i före i tiden i förhållande till Naturvårdsverkets huvudrapport för återrapporteringen har det inte varit möjligt att i denna studie förhålla sig till resultaten av den enkät som skickats till länsstyrelserna för uppskattning av direkta sysselsättningseffekter under 2015.

I kapitel 3 ges en kort beskrivning av hur medlen använts under 2015. I kapitel 4 redovisas de sysselsättningseffekter som sakanslag 1:16 och 1:3 ger upphov till samt sysselsättningseffekter av turism i skyddade områden. Först ges en kort introduktion till vad som menas med *sysselsättningseffekter* och därefter redovisas direkta och indirekta effekter separat. I kapitel 5 finns en mer detaljerad beskrivning av metoden. I kapitel 6 förs en kort avslutande diskussion där resultat och eventuella felkällor diskuteras.

³⁴ SNI är en standard för svensk näringsgrensindelning. SNI 2007 är den standard som gäller från 2008, för att hänföra bl.a. företags verksamhet till en eller flera näringsgrenar. Dessa beskrivs närmare i avsnitt 5.1.2

3 Sakanslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslag 1:16 *Skydd av värdefull natur* och är en förutsättning för att Sverige på sikt ska kunna nå de naturmiljöinriktade miljökvalitetsmålen och leva upp till EU:s naturvårdsdirektiv och andra internationella åtaganden. Anslaget får användas till utgifter för skydd och bevarande av värdefulla naturmiljöer för biologisk mångfald och friluftsliv. Storleken på anslag 1:16 är år 2015 cirka 955 miljoner kronor.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena på ett bra sätt ska kunna tillgängliggöras. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Anslaget får användas till utgifter för insatser för skötsel och förvaltning av skyddad natur, bevarande och restaurering av biologisk mångfald och insatser för friluftsliv. Storleken på anslag 1:3 är år 2015 cirka 740 miljoner kronor.

3.1 Hur har medlen använts år 2015

I detta avsnitt ges en bakgrundsbeskrivning av hur sakanslag 1:16 och 1:3 har använts under år 2015. Dels redovisas en branschfördelning av medlen, dels en regional fördelning. Till sist beskrivs de medel som gått till olika typer av ersättningar.

3.1.1 Branschfördelning

I tabellen nedan visas den uppskattning av hur de utbetalda sakanslagen fördelas på branscher som är gjord inom denna studie. Endast branscher med sakanslagsanvändning över en halv procent redovisas och endast de medel som anses ge upphov till sysselsättning är med i fördelningen. En närmare beskrivning av hur branschfördelningen är gjord, går att läsa i kapitel 5.2.1.

Av sakanslag 1:3 går drygt hälften av de utbetalda medlen till skogsförvaltning och skötsel av skyddade områden. Cirka 15 procent av medlen går till att finansiera myndigheters arbete med de skyddade områdena. Byggnation (och ombyggnation) av Naturum, entréer till nationalparker och leder i fjällen är den tredje största posten. En relativt stor del av medlen, 8 procent, går till naturvetenskaplig forskning på Statens Lantbruksuniversitet, SLU, och Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA. I övrigt går mindre belopp till rovdjursförvaltning, rovdjursinventering och olika typer av konsultverksamhet.

För sakanslag 1:16 går en dryg tredjedel till att finansiera myndigheters arbete med att skydda värdefull natur och en fjärdedel går till tekniska konsultföretag som främst arbetar med karteringar. Cirka 15 procent går

till skogsförvaltning och en lika stor del går till företag som arbetar med fastighetsförmedling. Mindre belopp betalas till konsulter inom dataverksamhet (som arbetar med de olika databaser som finns; VIC Natur, Artportalen etc.) och inom ekonomisk och juridisk verksamhet (redovisnings- och advokatbyråer).

Tabell 1. Fördelning av hur sakanslag 1:3 och 1:16 har använts i olika branscher

Bransch	1:3	1:16
Rovdjursförvaltning, mårhundsbekämpning, etc.	4 %	0 %
Skogsförvaltning & Skötsel	52 %	14 %
Byggnation och ombyggnation av Naturum, entréer leder etc.	10 %	0 %
Drift, utveckling, förvaltning av olika databaser	0 %	6 %
Fastighetsförmedling	0 %	14 %
Juridisk och ekonomisk konsultverksamhet	1 %	5 %
Teknisk konsultverksamhet; karteringar etc.	1 %	25 %
Vetenskaplig forskning; bl.a. SLU och SVA	8 %	0 %
Rovdjursinventering	5 %	0 %
Reparationer & övriga fastighetskostnader	2 %	0 %
Arbete på myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet, Naturvårdsverket etc.	15 %	36 %
Museiverksamhet; Naturum-utställningar	1 %	0 %
Intresseorganisationer	1 %	0 %

3.1.2 Regional fördelning

I tabellen nedan visas den uppskattning av regional fördelning av sakanslag 1:3 och 1:16 för 2015 som gjorts inom ramen för denna studie. Sakanslag 1:3 har fördelats utifrån mottagare av medel och sakanslag 1:16 har fördelats utifrån antal markersättningsaffärer per län. Även detta beskrivs närmare i kapitel 5.2.1

Sakanslag 1:3 fördelar sig relativt jämnt över Sveriges 21 län. De flesta län har fått mellan 2 och 7 procent av de utbetalda medlen. Västra Götalands län sticker ut med 12 procent och Norrbottens län har fått 8 procent. Lägst ligger Kronobergs län med 2 procent av medlen.

Även sakanslag 1:16 fördelar sig relativt jämnt över Sveriges län. Västerbottens län har med 12 procent den största andelen markersättningsaffärer som genomförts under 2015. Även Skåne län, Västra Götalands län och Värmlands län ligger högt med 8–9 procent av de genomförda markersättningsaffärerna var.

I analysen och beräkningarna av sysselsättningseffekter har Sveriges 21 län delats in i tre typen; storstadslän, skogslän och övriga län. Vilka län som ingår i vilken kategori beskrivs i avsnitt 5.2.2

Tabell 2. Fördelning av hur sakanslag 1:3 och 1:16 har använts i olika län

Län	1:3	1:16
1	Stockholms län	6 %
3	Uppsala län	2 %
4	Södermanlands län	3 %
5	Östergötlands län	5 %
6	Jönköpings län	3 %
7	Kronobergs län	2 %
8	Kalmar län	6 %
9	Gotlands län	3 %
10	Blekinge län	3 %
12	Skåne län	7 %
13	Hallands län	3 %
14	Västra Götalands län	12 %
17	Värmlands län	4 %
18	Örebro län	4 %
19	Västmanlands län	3 %
20	Dalarnas län	5 %
21	Gävleborgs län	5 %
22	Västernorrlands län	3 %
23	Jämtlands län	7 %
24	Västerbottens län	6 %
25	Norrbottens län	8 %

3.1.3 Finansiella transaktioner

Sakanslag 1:16 *Skydd av värdefull natur* används till största del för att betala olika typer av ersättningar som avtalas vid inskränkningar i ägares användning av mark (intrångsersättningar, naturvårdsavtal etc.) och till förvärv av mark. Dessa kan betraktas som en finansiell transaktion som inte ger några reala effekter på ekonomin såsom exempelvis DNA-analyser eller märkning av vandringsleder.

En närmare beskrivning om varför ”finansiella transaktioner” inte ger upphov till sysselsättning och därför inte bör ingå i Raps-modelleringen finns i avsnitt 5.1.2

I tabellen nedan särredovisas de poster som utesluts från modellberäkningarna av sysselsättningseffekter.

Tabell 3. Transaktioner som ej ger reala effekter på ekonomin. Notera att negativa poster är intäkter för Naturvårdsverket.

Typ av transaktion	1:3	1:16
Intrångsersättning		666,4miljoner
Köp/Försäljning/Byte av mark	– 0,2 miljoner	122,5 miljoner
Naturvårdsavtal		9,8 miljoner
Omföring mellan anslag & återtag av medel	– 3,6 miljoner	0,3 miljoner
Räntor		0,3 miljoner
Skadeersättning	0,8 miljoner	
Virkesintäkter	– 1,5 miljoner	
Totalt	– 4,6 miljoner	799,3 miljoner

För sakanslag 1:16 rör det sig om cirka 85 procent av den totala förbrukningen som går till den här typen av utbetalningar. Intrångsersättningar är den dominerande posten (70 %) men även ersättningar vid köp eller försäljning och byte av mark utgör en relativt stor andel (13 %).

För sakanslag 1:3 finns några mindre poster som klassas som ”finansiella transaktioner”. Det rör sig i storleksordningen 0,5 procent av det totala anslaget. För 1:3 handlar det dock oftast om intäkter vid försäljning av virke eller mark. I tabell 3 visas dessa intäkter som negativa poster.

4 Sysselsättningseffekter

Med sysselsättningseffekter avses här antalet årsarbetskrafter som kan tillskrivas användningen av anslagen för skydd och skötsel av värdefull natur. Tidigare uppskattningar av sysselsättningseffekter från användningen av sakanslagen rapporteras i Naturvårdsverket (2015b). Dessa uppskattningar är begränsade till effekter som uppstår till följd av det direkta arbetet med åtgärder som genomförs och finansieras genom anslagen, till exempel på länsstyrelserna och hos de företag som länsstyrelserna anlitar. I den mån dessa företag i sin tur anlitar underentreprenörer har detta inte inkluderats i den tidigare återrapporteringen.

I den första delen av det här avsnittet beskrivs olika typer av sysselsättningseffekter som en introduktion i ämnet. Därefter beskrivs sakanslagens sysselsättningseffekter i detalj. Till sist beskrivs hur turism i skyddade områden ger upphov till sysselsättningseffekter. Sakanslagens sysselsättningseffekter är skattade med det regionala analys och prognossystemet Raps, för en detaljerad beskrivning av metoden hänvisas till kapitel 5.

4.1 Direkta, indirekta och inducerade effekter

Sysselsättningsstatistik utgår från befolkningen i arbetsför ålder (16 år och äldre)³⁵ som delas in i två grupper: i arbetskraften och utanför arbetskraften. De som är i arbetskraften kan antingen vara sysselsatta eller arbetslösa. En person som utför i genomsnitt minst en timmes arbete per vecka under november räknas som sysselsatt. Sysselsättning redovisas som antalet sysselsatta personer, och sysselsättningsgraden som andelen av den arbetsföra befolkningen som är sysselsatt.

Sysselsättningseffekter kan delas in i direkta, indirekta och inducerade effekter:

- *Direkta effekter.* Uppstår i de företag och organisationer som direkt berörs av de aktiviteter som sakanslagen används till.
- *Indirekta effekter.* Dessa effekter uppkommer i företag och branscher som de direkt berörda företagen och branscherna köper insatsvaror och tjänster av.
- *Inducerade effekter.* Dessa effekter visar inverkan på ekonomin av att hushållens inkomster och konsumtion påverkas av företagets förändrade produktionsvolym och uttrycks som sysselsättningseffekter till följd av att inkomster från de direkt och indirekt berörda branscherna används för privat konsumtion.

³⁵ RAMS – Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik från SCB. (I Arbetskraftsundersökningen, AKU, är åldersfördelningen 15–74 år)

En annan typ av effekter som också kan sägas uppstå till följd av anslagen, är de som besökare i nationalparker och andra skyddade områden ger upphov till genom de utlägg som görs i samband med besöket. På samma sätt som för anslagen kan dessa effekter vara antingen *direkta* (inom de branscher som berörs direkt, till exempel dagligvaruhandel, hotell, turism), *indirekta* (inom branscher som levererar varor och tjänster till de direkt berörda branscherna) eller *inducerade* (sysselsättningseffekter till följd av att inkomster från de direkt och indirekt berörda branscherna spenderas i den lokala ekonomin).

Vidare kan skydd av värdefull natur under 1:16 anslaget också förväntas ge upphov till vissa negativa sysselsättningseffekter inom framförallt skogsnäringen. Detta på grund av eventuella restriktioner mot avverkning. Dessa effekter diskuteras i detalj för sakanslag 1:16 i kapitel 4.2.3 och en teoretisk bakgrund ges i kapitel 5.1.2.

De beräkningar som redovisas nedan är att betrakta som sysselsättningseffekter av sakanslagen. När det gäller sysselsättningseffekter bör man iakttä försiktighet vid tolkningen av resultatet. Antalet årsarbetskrafter som kan tillskrivas användningen av sakanslagen behöver inte per automatik påverka sysselsättningsgraden.. Utan sakanslag 1.16 och 1.3 hade en betydande andel av dem som räknas som sysselsatta förmodligen haft ett arbete i någon annan del av ekonomin. För att analysera sakanslagens eventuella effekter på sysselsättningsgraden skulle ett realistiskt alternativscenario behöva tas fram, som även inkluderar den alternativa användningen av de medel som idag används till sakanslag 1.16 och sakanslag 1.3.

4.2 Anslag 1:16

Anslag 1:16 får användas till utgifter för skydd och bevarande av värdefulla naturmiljöer för biologisk mångfald och friluftsliv. Utbetalningarna uppgick till cirka 955 miljoner kronor. Cirka 85 procent av sakanslaget är att betrakta som finansiella transaktioner eftersom utbetalningarna använts till intrångsersättningar, köp av mark och naturvårdsavtal. Det betyder att cirka 155 miljoner kronor är medel som ger upphov till sysselsättning.

4.2.1 Direkta effekter

De direkta sysselsättningseffekterna från anslag 1:16 beräknas till cirka 240 årsarbetskrafter.

I tabellen nedan visas hur den direkta sysselsättningseffekten fördelas över relevanta branscher och de tre typlänen. De största effekterna uppkommer hos de myndigheter som arbetar med skydd av värdefull natur motsvarande nära 60 procent, även om de endast får drygt 35 procent av sakanslaget. Cirka 15 procent av effekterna uppkommer hos konsultföretag, och knappt 10 procent var inom skogsbruk respektive intresseorganisationer.

De direkta sysselsättningseffekterna sprider sig över Sverige med ungefär samma fördelning som medlen har betalats ut; de län som får en större andel av sakanslaget får större effekt.

Tabell 4. Direkta sysselsättningseffekter från Sakanslag 1:16 uttryckt som årsarbetskrafter (modellberäknade med Raps).

Bransch	Storstadslän	Skogslän	Övriga län
Jordbruk – Rovdjursförvaltning	–	–	–
Skogsbruk – Förvaltning & skötsel	4	9	6
Byggindustri – Byggnation av Naturum, leder etc.	–	–	–
Övriga fastigheter – Fastighetsförmedling	1	5	4
Konsultverksamhet	7	17	12
Kultur & Sport	1	3	2
Civilsamhället – Intresseorganisationer kopplade till hushåll	3	10	9
Allmän administration – Arbete på myndighet	27	74	41
Övriga lokala tjänster	1	3	1
Totalt	44	120	75

4.2.2 Indirekta och inducerade effekter

De indirekta och inducerade sysselsättningseffekterna från anslag 1:16 beräknas till 21 årsarbetskrafter.

Den största effekten uppkommer av den konsultverksamhet som upphandlas; cirka 39 procent av de indirekta och inducerade sysselsättningseffekterna. Näst störst effekter uppkommer av de fastighetsförmedlingstjänster som utförs och som bidrar till nästan en fjärdedel av effekterna. Skogsbruket har låga sysselsättningsmultiplikatorer och skapar därför väldigt få indirekta och inducerade effekter.

Fördelat över Sverige uppkommer cirka 47 procent av de indirekta och inducerade effekterna i skogslänen, cirka 25 procent i storstadslänen och cirka 28 procent i de övriga länen.

Tabell 5. Indirekta och inducerade sysselsättningseffekter från Sakanslag 1:16 uttryckt om årsarbetskrafter (modellberäknade med Raps).

Bransch	Storstadslän	Skogslän	Övriga län
Jordbruk – Rovdjursförvaltning	–	–	–
Skogsbruk – Förvaltning & skötsel	0	1	0
Byggindustri – Byggnation av Naturum, leder etc.	–	–	–
Övriga fastigheter – Fastighetsförmedling	1	2	2
Konsultverksamhet	2	4	2
Kultur & Sport	0	1	0
Civilsamhället – Intresseorganisationer kopplade till hushåll	0	1	0
Allmän administration – Arbete på myndighet	1	1	1
Övriga lokala tjänster	0	1	1
Totalt	5	10	6

4.2.3 Effekter av olika markersättningar

Sakanslag 1:16 *Skydd av värdefull natur* används till största del för att betala olika typer av ersättningar som avtalas vid inskränkningar i ägares användning av mark (intrångsersättningar, naturvårdsavtal etc.) och till förvärv av mark. Totalt omfattade utbetalningarna nära 800 miljoner kronor under 2015, se tabell 3.

Eftersom markersättningarna innebär att modernt skogsbruk inte längre kan bedrivas har denna del av sakanslag 1:16 en negativ effekt på sysselsättningen.

De belopp som i sakanslag 1:16 betalas ut till markägare för inskränkning av markanvändning (oftast skogsfastigheter), baseras på en värdering av avkastningen från fastigheten. Markägaren får ekonomisk ersättning för de begränsningar i brukandet som avtalet medför, vilket innebär att det utbetalda beloppet beaktar omfattningen av de specifika begränsningar som gäller i det enskilda avtalet. De inskränkningar som omfattas kan gälla upp till 50 år. Detta betyder att sysselsättningseffekterna i större eller mindre omfattning berör framtida år.

På grund av svårigheter att fördela den negativa sysselsättningseffekten över tid redovisas därför ett spann. Det högre värdet är en överskattning som baseras på antagandet om att sysselsättningseffekten infaller samma år som ersättningen betalas ut. Det låga värdet tillämpar en förenkling av den avkastningskalkyl som ofta ligger till grund för beräkningen av den ekonomiska ersättningen till markägaren, se vidare i avsnitt 5.1.2.

Mot bakgrund av att ett produktionsvärde på 100 miljoner kronor motsvarar cirka 85 helårssysselsatta inom skogsbruket (se tabell 10), ger en utbetalning på 800 miljoner kronor en negativ sysselsättningseffekt motsvarande 680 helårsarbetskrafter. Detta är en överskattning eftersom antagandet är att sysselsättningseffekten uppkommer samma år som ersättningen betalas ut till markägaren. Om istället utgångspunkten är att inskränkningen av markanvändningen baseras på en avkastningskalkyl där intäkter och kostnader inom skogsbruket fördelas jämnt över kalkylperioden, motsvarar 800 miljoner kronor en reduktion med 30 helårssysselsatta per år. Detta är en under-skattning eftersom markersättningar oftast betalas ut till markägare som har avverkningsklar skog. Skillnaden är stor i och med att intervallet ligger mellan 30 och 680 årsarbetskrafter. På grund av svårigheterna att göra en tillförlitlig bedömning av den negativa sysselsättningseffekten är rekommendationen att ingen uppskattning görs i resultatredovisningen.

Mot bakgrund av det stora spannet, har inga indirekta eller inducerade effekter beräknats. Generellt sett gäller emellertid att skogsbruk genomgående har små sysselsättningsmultiplikatorer, cirka 1,05, se tabell 10.

4.3 Anslag 1:3

Anslag 1:3 används för att finansiera skötsel av de skyddade områdena för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att tillgängliggöra områdena. Storleken på anslag 1:3 är år 2015 cirka 740 miljoner kronor. Till skillnad

från anslag 1:16 finns inom anslag 1:3 endast ett fåtal poster som klassas som finansiella transaktioner. Dessa är dessutom att betrakta som intäkter för Naturvårdsverket och består till största del av virkesintäkter och bokföringsmässiga transaktioner (omföringar mellan anslag). En mindre del av de förbrukade medlen har gått till internationella organisationer, vilket inte kan sägas ge några sysselsättningseffekter i Sverige. I beräkningarna antas drygt 736 miljoner vara medel som ger upphov till sysselsättning.

4.3.1 Direkta effekter

De direkta sysselsättningseffekterna från anslag 1:3 beräknas till 900 årsarbetskrafter.

I tabellen nedan visas hur den direkta sysselsättningseffekten fördelas över relevanta branscher och de tre typlänen. De största effekterna uppkommer inom skogsbruket eftersom över 50 procent av sakanslaget betalas ut för förvaltning och skötsel av skyddade områden; drygt 35 procent av sysselsättningseffekterna uppkommer inom denna näringsgren. Drygt 30 procent av de direkta effekterna uppkommer hos de myndigheter som arbetar med åtgärder för värdefull natur, även om endast 15 procent av sakanslaget används direkt av myndigheterna. Även jordbruket, byggindustrin, konsultverksamhet och intresseorganisationer får noterbara direkta sysselsättningseffekter.

De direkta sysselsättningseffekterna sprider sig över Sverige med ungefär samma fördelning som medlen har betalats ut; de län som får större del av sakanslaget får större effekt.

Tabell 6. Direkta sysselsättningseffekter från Sakanslag 1:3 uttryckt som årsarbetskrafter (modellberäknade med Raps).

Bransch	Storstadslän	Skogslän	Övriga län
Jordbruk – Rovdjursförvaltning	5	33	6
Skogsbruk – Förvaltning & skötsel	89	130	107
Byggindustri – Byggnation av Naturum, leder etc.	51	13	22
Övriga fastigheter – Fastighetsförmedling	–	–	–
Konsultverksamhet	21	38	25
Kultur & Sport	3	6	4
Civilsamhället – Intresseorganisationer kopplade till hushåll	10	22	21
Allmän administration – Arbete på myndighet	87	108	88
Övriga lokala tjänster	2	6	3
Totalt	267	355	278

4.3.2 Indirekta och inducerade effekter

De indirekta och inducerade sysselsättningseffekterna från anslag 1:3 beräknas till 73 årsarbetskrafter.

Summan av de indirekta och inducerade effekterna fördelar sig mellan branscher och typlän på ett sätt som inte direkt överensstämmer med hur fördelning av utbetalningarna av sakanslaget ser ut. Det beror på att sysselsättningsmultiplikatorerna varierar. Inom skogsbruk och myndighetsarbete

uppkommer nästan inga indirekta och inducerade effekter. Den största effekten uppkommer av den konsultverksamhet som upphandlas; 28 procent av de indirekta och inducerade sysselsättningseffekterna uppkommer av den verksamheten.

Fördelat över Sverige uppkommer cirka 41 procent av de indirekta effekterna i skogslänen, cirka 37 procent i storstadslänen och cirka 23 procent i övriga län.

Tabell 7. Indirekta och inducerade sysselsättningseffekter från Sakanslag 1:3 uttryckt som årsarbetskrafter (modellberäknade med Raps).

Bransch	Storstadslän	Skogslän	Övriga län
Jordbruk – Rovdjursförvaltning	1	5	1
Skogsbruk – Förvaltning & skötsel	4	7	3
Byggindustri – Byggnation av Naturum, leder etc.	10	2	3
Övriga fastigheter – Fastighetsförmedling	–	–	–
Konsultverksamhet	7	8	5
Kultur & Sport	1	2	1
Civilsamhället – Intresseorganisationer kopplade till hushåll	1	2	1
Allmän administration – Arbete på myndighet	3	1	1
Övriga lokala tjänster	1	2	1
Totalt	27	30	16

4.4 Turism i skyddade områden

Besökare i nationalparker och andra skyddade områden ger upphov till effekter på ekonomin genom de utlägg som görs i samband med besöket. Besökarnas utgifter för exempelvis guidning, övernattning, dagligvaruhandel och transporter ger inkomster till företag som därigenom kan öka sin sysselsättning. Genom företagets inköp av varor och tjänster uppstår *indirekta* effekter hos underleverantörer. Och via de inkomstökningar som de anställda lägger på konsumtion uppstår *inducerade* sysselsättningseffekter.

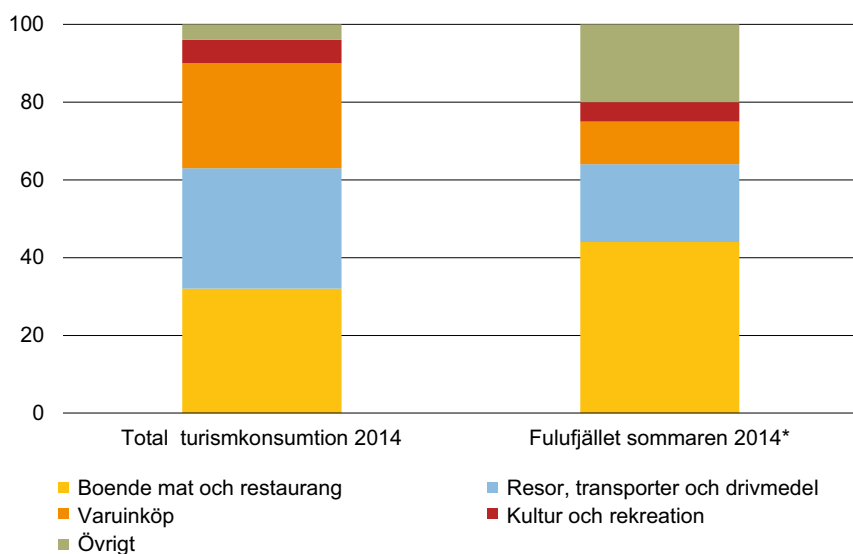
4.4.1 Direkta effekter

Naturvårdsverkets genomförde en besökarundersökning i 28 nationalparker under sommaren 2014 (Naturvårdsverket 2015a). Förutom besökarnas upplevelser vid själva besöket ingick frågor om vilka utgifter man hade haft i samband med besöket. Baserat på enkätsvar från cirka 4 400 besökare, av vilka 34 procent var bosatta i Sverige och 66 procent utomlands, var den viktade genomsnittliga utgiften per besökare 736 kronor. Summerat över de cirka 2,27 miljoner besökarna i Sveriges nationalparker år 2014 innebär det utgifter om totalt 1,75 miljarder kronor som spenderats i samband med besök i nationalparker.

Utgifterna skiljer sig emellertid mycket mellan olika nationalparker. För storstadsnära nationalparker som exempelvis Tyresta nationalpark och Dalby Söderskog är de genomsnittliga utgifterna per besök små: 175 respektive 60 kronor. Utgifterna för besök i fjällvärldens nationalparker kan uppgå till flera tusen kronor. Till exempel är de genomsnittliga utgifterna 5 917 kronor per besök i Sarek och 7 235 kronor för ett besök i Padjelanta nationalpark.

Under sommaren 2014 genomförde forskare från Mittuniversitetet och Högskolan i Dalarna en besökarundersökning i Fulufjällets nationalpark (Fredman och Wikström 2015). Den fråga som forskarna ställde om utgifterna skiljer sig dock från Naturvårdsverkets. Medan Fulufjällsbesökarna ombads dela upp utgifterna på utgiftsslag och geografi, ställde Naturvårdsverkets enkät endast en allmän fråga om utgifter kopplade till besöket och som man annars inte skulle ha haft.

För att beräkna sysselsättningseffekter behöver turisternas utlägg fördelas på utgiftsslag. I Naturvårdsverkets enkät samlades inga uppgifter in om fördelningen av utgifterna. Den fördelning på utgiftsposter som samlades in i undersökningen i Fulufjällets nationalpark gäller endast en nationalpark och är därför sannolikt inte generaliserbar på grund av att det finns en stor spridning i utgifterna per besök och nationalpark (Naturvårdsverket 2015a).

Figur 1. Fördelning av besökares utgifter efter utgiftsområde, andel i procent

Källa: Tillväxtverket 2015 samt Fredman och Wikström 2015

Not*: Utgifter i Trysil kommun har inte inkluderats. Insamlad data ger ingen ytterligare information om vad som ingår i posten "Övrigt".

Figur 1 ovan redovisar fördelningen av utgifter efter utgiftsslag för samtliga turister i Sverige (Tillväxtverket 2015) och fördelningen av utgifter för dem som besökte Fulufjället (Fredman och Wikström 2015). Om fördelningen av turismutgifterna för Fulufjällets nationalpark jämförs med den totala turismkonsumtionen i Sverige framkommer att boende, mat och restaurang

utgör en större andel för besökarna i Fulufjället och att varuinköp samt transporter utgör en mindre andel än för den genomsnittliga turisten. En anledning till att resor, transporter och drivmedel utgör en mindre andel av utgifterna för besökarna i Fulufjällets nationalpark beror sannolikt på att besökarna endast tillfrågats om utgifter i nationalparken och dess omland. Att andelen varuinköp är mindre än för en genomsnittlig turist kan däremot vara en skillnad som gäller mer generellt. Det är dock svårt att bedöma vad som ingår i övrigposten för Fulufjällsbesökarna eftersom data inte redovisas på större detaljningsnivå. Detta är också en anledning till att det kan vara vanskligt att använda uppgifterna för vidare analys.

Mot bakgrund av att den totala turismkonsumtionen som sammanställs av Tillväxtverket gäller alla utgifter för besöket snarare än lokala utgifter, är det befogat att i första hand relatera Naturvårdsverkets besökarundersökning till Tillväxtverkets underlag. Om besökarnas utgifter jämförs med den totala turismkonsumtionen i Sverige som år 2014 var cirka 268,5 miljarder kronor, kan vi sluta oss till att utgifterna på 1,75 miljarder motsvarar cirka 0,6 procent av den totala turismkonsumtionen. Även om jämförelsen kan tyckas långsökt, samlar Tillväxtverket in liknande underlag om turisternas konsumtion som Naturvårdsverkets enkät. Jämförelsen svarar dock inte på vilken sysselsättning som besökarutgifterna ger upphov till.

Eftersom uppgifter om fördelning per utgiftspost inte har samlats in, kan frågan om sysselsättning som relateras till nationalparksbesök endast besvaras med hjälp av ett enkelt räkneexempel. Under förutsättning att skillnaderna i konsumtionsmönster inte är stora när besöksutgifterna studeras på nationell nivå för turister generellt och besökare i nationalparker, kan Tillväxtverkets beräkningar av sysselsättningen inom turism vara en källa för räkneexemplet. År 2014 beräknades turismkonsumtionen ge upphov till cirka 159 200 sysselsatta (Tillväxtverket 2015, s.15, s.28–)³⁶. Om nationalparksbesökarnas andel av turismkonsumtionen (0,0065) tillämpas ger det att utgifterna motsvarar en sysselsättning på cirka 1 000 personer.

En jämförelse med de uppskattningar som gjorts av sysselsättningseffekter i Finland, antyder att storleksordningen i räkneexemplet kan vara rimlig. Under 2014 var antalet besök i de finska nationalparkerna av samma storleksordning som i de svenska (2,27 miljoner i Sverige och 2,23 miljoner i Finland). Forststyrelsen i Finland har beräknat ett intervall för sysselsättningseffekten från turismkonsumtion på 588–1 256 årsarbetskrafter³⁷. Den lägre nivån i intervallet motsvarar utgifterna för besökare som angett att nationalparksbesöket är resans huvudsakliga syfte, medan den övre nivån i intervallet räknar med samtliga besökares utgifter. Naturvårdsverkets uppgifter motsvarar den övre nivån eftersom samtliga besökares utgifter ingår i de uppgifter som redovisats ovan. I de finska siffrorna om årsarbetskrafter ingår även indirekta och inducerade effekter på sysselsättningen. Dessa effekter varierar beroende

³⁶ Uppgifterna baseras på beräkningar av branschandelar.

³⁷ <http://www.metsa.fi/web/en/economicbenefitsofnationalparks> (hämtad 2016-02-25)

på region och utgiftsslag (se Vatanen och Kajala 2015, bilaga 4)³⁸. Genom en förenkling baserad på medianen av de finska sysselsättningsmultiplikatorerna, kan antalet sysselsatta rensas för indirekta och inducerade effekter och ger då en direkt sysselsättning på 467–997 helårsarbetskrafter.

4.4.2 Indirekta och inducerade effekter

Beräkning av indirekta och inducerade effekter förutsätter en liknande beräkningsgång som för sakanslagen och kräver därför underlag om konsumtionens fördelning på utgiftsområden. Det är data som saknas idag.

En ansats att beräkna det indirekta ekonomiska bidraget görs av Fredman och Wikström (2015), men definitionen av indirekt effekt berör geografi och inte ekonomiska spridningseffekter, vilket gör att deras ansats skiljer sig från den som används i denna rapport.

Uppskattningar baserade på sysselsättningsmultiplikatorer från andra studier ger en möjlighet att bedöma den ungefärliga storleksordningen. Om det finska underlaget från Forststyrelsen används ger det 260 helårsarbetskrafter som summan av indirekt och inducerat sysselsatta på nationell nivå.

I en rapport om besöksnäringen i Stockholmsregionen antyder beräkningarna att 100 nya jobb inom turismnäringen ger 76 sysselsatta i landet som helhet, varav de flesta i Stockholms län (Tyréns 2013). Om samma förhållande skulle gälla nationalparker innebär det en summa på 760 indirekt och inducerat sysselsatta i riket som helhet.

En annan studie har beräknat effekterna av besökares sysselsättnings effekter från en deltävling i Americas cup som anordnades i Malmö sensommaren 2005 (Nilsson och Johansson 2006). Om resultatet tillämpas på nationalparksbesökare uppgår summan av indirekta och inducerade sysselsättnings effekter på regional nivå till 117 helårsarbetskrafter.

Det är stor spridning i de beskrivningar som refereras ovan. Det sanna värdet ligger troligen närmare de små snarare än de stora effekterna. Detta mot bakgrund av att besökarna i Stockholmsregionen kan förmodas ha ett annat konsumtionsmönster än besökarna i skyddade områden. Av samma anledning framstår 260 helårsarbetskrafter som rimligare än 117.

4.4.3 Andra skyddade områden

I beräkningarna kan även andra skyddade områden inkluderas. De finska redovisningarna omfattar 38 nationalparker 20 andra skyddade områden. Beräkningarna följer samma metod som för nationalparker. För att inkludera andra skyddade områden behövs räkningar av besökare, data om besökarnas utgifter efter utgiftsslag och multiplikatorer.

³⁸ Medianen för de redovisade multiplikatorerna är 1,26.

5 Metod

5.1 Input-output modellering

I princip ger all ekonomisk aktivitet upphov till spridningseffekter på annat håll i ekonomin. Detta gäller även den offentliga sektorns användning av budgetmedel. Naturvårdsverkets sakanslag påverkar efterfrågan på tjänster från exempelvis byggföretag för att bland annat märka ut leder i skyddade områden. Byggföretagen köper in byggmaterial, använder fordon och arbetsmaskiner samt köper drivmedel i samband med att de genomför uppdraget. I flera av dessa leverantörssteg såsom distribution av byggmaterial ingår även transporter, vilket i sin tur leder till en efterfrågan på fler fordon, mer drivmedel, verkstäder och reservdelar. Det går även åt mat och andra konsumtionsvaror som de personer konsumerar som arbetar i byggföretagen och i övriga förädlingskedjan. För att märka ut leder i skyddade områden behövs en större produktion än det byggföretaget står för av andra insatsvaror och tjänster. Den verksamhet som sakanslagen används till, påverkar även sysselsättningen i såväl byggföretaget i exemplet och dess underleverantörer. De spridningseffekter som uppkommer i ekonomin beskrivs med hjälp av multiplikatorer. Dessa kan beräknas med hjälp av så kallade Input-Output-modeller (I/O-modeller).

Kärnan i en I/O-modell är input-outputtabellen (I/O-tabellen). I/O-tabellen anger hur mycket input (insatsvaror) respektive näringsgren behöver från övriga branscher för att producera en enhet av den färdiga produkten (output). Enheten är som regel monetär, till exempel miljoner kronor, alternativt uttryckt som antalet helårsarbetskrafter. Därmed beaktas inte fysiska kvantiteter i modellen. När det gäller modeller som jobbar på regional nivå kan I/O-tabellen göras unik för varje region. Man skiljer på input som kommer från den egna regionen (regionala inköpsandelar) och input som importeras. Genom I/O-tabellen beskrivs hur ekonomin är sammankopplad mellan olika branscher; en förändring i en bransch fortplantar sig till övriga via I/O-tabellen.

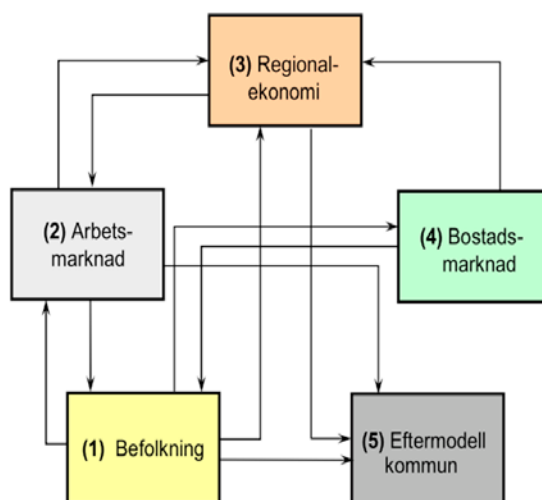
I studien har valet fallit på att använda den regionala input-output-modellen Raps³⁹. Det är det enda operationella modellverktyget som är tillgänglig för att för svenska förhållanden beräkna regionala sysselsättningseffekter. Alternativet skulle kunna vara göra en tabellbaserad input-output-analys baserad på en regionalisering av nationella I/O-samband. Detta skulle innebära en stor mängd manuellt arbete, för att komma till samma resultat som Raps ger (givet att samma indata används). Ett annat sätt skulle vara att göra en litteraturgenomgång för att hitta lämpliga multiplikatorer. Ett problem med en litteraturgenomgång är att det inte går att vara säker på jämförbarheten i de multiplikatorer som identifieras.

³⁹ Se Tillväxtanalys (2013) för en mer utförlig beskrivning av hela Raps/RIS-systemet.

5.1.1. Raps

Raps – Regionalt analys- och prognossystem – utvecklades av ett konsortium bestående av SCB, Inregia (sedermera WSP) och SINTEF, och stod klar i sin första version år 2000. Raps modellsystem består av fem delmodeller; en var-dera för befolkning, arbetsmarknad, regionalekonomi, bostadsmarknad och kommun.

Systemet är iterativt med kopplingar åt båda håll mellan de olika delmodellerna, se figur 2 nedan. Befolkning och ekonomi är relativt detaljerat beskrivna med befolkningen indelad efter ålder, kön, födelse-land och utbildning (12 grupper) och produktionen uppdelad på 49 branscher.

Figur 2. Illustration av de fem delmodellerna i Raps, kopplingar mellan dem samt de viktigaste beräkningsmomenten

De huvudsakliga användningsområdena för Raps modellsystem är:

- Framskrivningar av befolkning och sysselsättning på medellång till lång sikt på regional nivå.
- Konsistent nedbrytning av nationella scenarier för befolkning och sysselsättning till rikets regioner.
- Analyser av regionalekonomiska effekter av specifika händelser. Direkta, indirekta och inducerade effekter beräknas. De indirekta och inducerade effekterna redovisas som summan av dem båda, det vill säga effekter hos underleverantörer och de som uppkommer på grund av ändrad konsumtion.

Modellsystemet bygger på den kommunala nivån för många samband. Dock är det på regional nivå (i regel FA-regioner⁴⁰ eller län) som många av beräkningarna görs och som är den främsta nivån för analyser. Den regionala uppdelningen i Raps flerregionala modell har tidigare varit Sveriges 72 FA-regioner. I en uppdaterad version kommer istället de 21 länen att användas. Fördelar med Raps är den detaljerade regionindelningen med antingen län, FA-regioner eller eget val av minst fem kommuner, inklusive nedbrytning av resultat till kommuner.

I modellen finns 49 Raps-branscher, eller sektorer. Inköpskoefficienterna mellan de 49 sektorerna är angivna i en regionalt anpassad nationell I/O-tabell. Den regionala anpassningen sker på länsnivå genom korrigerings av den nationella tabellen med länsspecifika attribut. Raps använder lokaliseringkvoter som baseras på produktionsdata. Fördelen med att använda produktionsdata (till skillnad från exempelvis sysselsättningsdata) är att precisionen blir större eftersom sammansättningen i olika branscher varierar mellan regioner och därför varierar även produktion per sysselsatt i branschen mellan regioner. Både den nationella I/O-tabellen och regionaliseringen tas med jämna mellanrum fram av SCB.

Som en flerregional I/O-modell uppvisar Raps vissa brister som beskrivs i Bröcker (1998). Inköpskoefficienterna i den regionalt anpassade I/O-tabellen är fixa och modellen utgår från ett antagande om att det lokala utbudet är fullständigt elastiskt och har inte heller några faktorpriser vilket gör att systemet inte kan hantera substitutionseffekter. Antagandet om fullständig elasticitet innebär ett det inte finns några kapacitetsproblem i den lokala produktionen. Därmed ska de projekt (händelser) som modelleras vara små i förhållande till helheten så att balansen i systemet inte störs.

Arbetskraftsefterfrågan är specificerad efter utbildningsbakgrund. Analys-horisonter för Raps kan sägas vara medellång till lång sikt; systemet är byggt för att analysera långsiktiga utvecklingslinjer och inte konjunktursvängningar. I nuvarande version av Raps kan analyser göras till 2040. I denna rapport redovisas beräkningar av ett nuläge. Antagandet är att sysselsättningen berör det år som sakanslaget betalas ut.

5.1.2 Bedömning av sysselsättningseffekter från finansiella transaktioner

I de redovisade analyserna görs det skillnad mellan finansiella transaktioner och reala effekter. Den del av sakanslaget som berör intrångsersättningar och förvärv av mark betraktas som finansiell transaktion. Värdet av marken bestod tidigare av förväntade framtida intäktsströmmar (från exempelvis skogsbruk), men eftersom dessa intäkter genom begränsningen av skogsbruket nu har minskats, har värdet istället helt eller delvis ersatts av pengar på banken. Till skillnad från andra poster ger finansiella transaktionerna inga

⁴⁰ Sverige är indelat i ett antal funktionella analysregioner (FA-regioner) som används vid nationella och regionala analyser i olika sammanhang. FA-regionerna beskriver de svenska arbetsmarknadernas geografiska utsträckning över en period om cirka tio år. I Sverige finns 60 FA-regioner (enligt den senaste revideringen som gjordes år 2015), i den tidigare versionen fanns 72 FA-regioner (från år 2005).

reala effekter på sysselsättning, eftersom de inte utgör något reellt tillskott till ekonomin.

De belopp som i sakanslag 1:16 betalas ut till markägare för inskränkning av markanvändning (oftast skogsfastigheter) och som i analysen betraktas som transaktioner, baseras på en värdering av avkastningen från fastigheten. Eftersom rationellt skogsbruk inte längre kan bedrivas har denna del av sakanslag 1:16 en negativ, snarare än en positiv eller neutral effekt på sysselsättningen. När ersättning betalas ut till markägare används två metoder för att ta fram markens värde i alternativ användning. I det ena fallet används marknadspriset per skogskubik och i det andra fallet görs en "avkastningskalkyl" över framtida kostnader och intäkter. Kalkylen antar att inskränkningen gäller för all framtid, men beräknas för en kalkylperiod på 40 år varefter ett restvärde antas återstå.

För att beräkna den negativa effekten måste ett antagande göras om hur mycket av ersättningen som kan tillskrivas det år som compensationen betaldes ut. Ett problem är att avtalen kan avse olika långa perioder och kan vara upp till 50 år. Även inskränkningarna kan variera, men principen är att markägaren får ekonomisk ersättning för de begränsningar i brukandet som avtalet medför. Ersättningen grundas på områdets skogliga ekonomiska värde (bedömt rotnetto) och avtalstidens längd (Skogsstyrelsen⁴¹). Den genomsnittliga ersättningen har uppgått till drygt 30 000 kronor per hektar produktiv skogsmark under perioden 2010–2012 (ibid.).

Rent teoretiskt ger avkastningskalkylen grund för att bestämma det årliga värdet för compensationen. För att räkna om den till ett årligt belopp behöver räntesatsen och restvärdet vara kända. Samtidigt är detta en grov förenkling eftersom den förutsätter att intäkts- och kostnadsströmmarna är jämna över tid. Anledningen till att förenklingen kan ifrågasättas beror bland annat på att avtal ofta upprättas för skog som är mogen för avverkning. Det innebär att intäkten kommer tidigt och kostnaderna senare under kalkylperioden. På grund av denna omständighet skulle antagandet om jämna intäkts- och kostnadsströmmar underskatta den negativa sysselsättningseffekten. Att fördela hela summan till året för utbetalningen ger istället en överskattning. Detta eftersom restriktionerna gäller en längre period.

På grund osäkerheterna som beskrivs ovan ger redovisningen i kapitel 4 ett spann för den negativa effekten. Det högre värdet är en överskattning som baseras på antagandet att den negativa effekten infaller samma år som compensationen betalas ut. Det låga värdet tillämpar den förenkling som beskrivs ovan och har baserats på 40 års kalkylperiod, en ränta på 3,5 procent och ett restvärde på 10 procent. Antagandet om storleken på restvärdet ger en relativt liten effekt på resultatet. Val av ränta ger däremot en stor effekt. Här har den kalkylränta på 3,5 procent använts och som rekommenderas för samhälls-ekonomiska kalkyler av ASEK (Arbetsgruppen för samhällsekonomiska kalkylvärden, Trafikverket 2015). Det sanna värdet ligger inom intervallet.

⁴¹ <http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Skog-och-miljo/Skyddad-skog/Naturvardsavtal/>

Eftersom skogen i många fall är redo för avverkning är det möjligt att det sanna värdet ligger närmare det höga än det låga värdet.

Inskränkningarna i skogsbruket medför även positiva effekter genom den nytta som skogen har för rekreation. En översiktlig beräkning av besökarnas utgifter i skyddade har redovisats baserad på befintlig data, se avsnitt 4.4. En begränsning är dock att uppskattningarna inte representerar värdet av det skyddade området. Värdet av det skyddade området består både av ökad biologisk mångfald och ökat välbefinnande genom att förutsättningarna för turism och rekreation förbättras.

5.1.3 Branscher – SNI och Raps-branscher

Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI) är ett klassningssystem för företagens ekonomiska aktivitet. Det finns två olika typer av produktionsenheter – företag och arbetsställen. Ett aktivt företag har alltid minst ett arbetsställe. Om företaget bedriver verksamhet på olika adresser har företaget flera arbetsställen. Ett företag eller ett arbetsställe kan ha flera aktiviteter, men klassificeras i SCB:s databaser efter den viktigaste aktiviteten. Olika arbetsställen i samma företag kan ha olika SNI-koder, men varje företag har bara en SNI-kod. I sysselsättningsstatistiken, som ligger till grund för de beräkningar som görs i Raps, utgår man från SNI-koden på arbetsställen, vilket alltså ger en bättre spegling av de faktiska förhållandena än att klassa de sysselsatta efter företagets SNI-kod.

Den gällande versionen – SNI2007 – är hierarkiskt uppbyggd och utgörs i sin mest detaljerade nivå av totalt 821 koder. Rapsmodellen är baserad på en tidigare version (SNI2002) som har grupperats till 49 aggregerade branscher, på vilka alla modellberäkningar genomförs.

För att omvandla sysselsättning eller produktion definierad enligt SNI2007 till Rapsbranscher, måste man därför först konvertera till SNI2002. Eftersom det inte alltid föreligger ett-till-ett-förhållanden mellan branscher enligt SNI2002 och SNI2007, kan därför i vissa fall en verksamhet inom en SNI2007-bransch delas upp i flera SNI2002-branscher och därmed också flera Rapsbranscher.

5.2 Beräkning av sysselsättningseffekter

I detta avsnitt beskrivs detaljer för den metod som använts för beräkningen av sysselsättningseffekterna. Först beskrivs hur tillgängligt underlag har bearbetats för att användas i Raps. Därefter beskrivs hur Raps-modelleringen har gått till.

5.2.1 Bearbetning av underlag

WSP har fått tillgång till listor över de utbetalningar som gjorts under år 2015 för respektive anslag. Den version som WSP har fått tillgång till är daterad december 2015. Dessa listor har bearbetats genom att poster har fördelats på region (län) och bransch (SNI2007). I bearbetningen har vissa förenklingar varit nödvändiga. Detta beror i första hand på att listorna har varit mycket omfattande.

Nedan följer arbetsgången i korthet:

1. De använda medlen har rensats från poster som klassats som ”finansiella transaktioner” (se tabell 3 och avsnitt 5.1.2 ovan)
2. Mottagarna av medel har fördelats på region; (fördelning ses i tabell 2 ovan)
 - 2.1. Länsfördelningen är enkel för vissa mottagare (länsstyrelser, kommuner). Företag (ofta mindre företag) som direkt kan härledas till en ort och där det är troligt att arbetet utförs lokalt har placerats i det länet.
 - 2.2. För sakanslag 1:3 har ca 80 procent av de utbetalda medlen fördelats så som beskrivits ovan. Övriga mottagare består av myndigheter och större företag som har hela eller delar av landet som arbetsfält. Dessa anslag har spridits ut över län med samma fördelning som de 80 procent som kunnat fördelas med säkerhet.
 - 2.3. För sakanslag 1:16 var regionfördelningen svårare, då endast 20 procent av mottagarna gick att härleda till ett län. Därför har istället antal markersättningsaffärer per län använts för att fördela anslaget.⁴²
3. Utbetalningarna har fördelats på bransch. (fördelning ses i tabell 1 ovan)
 - 3.1. I första hand har detta gjorts utifrån de specifikationer (konto och spec.) som finns i listan över utbetalningar. Detta har gjorts för 98,7 procent för sakanslag 1:3 och hela sakanslag 1:16. Anledningen till att alla poster inte fördelats för sakanslag 1:3 är att det är väldigt många poster på mindre utbetalningar.
 - 3.2. Eftersom SCB:s SNI-fördelning är på arbetsställe har därför den första fördelningen granskats och vissa arbetsställen har omfördelats till mer lämpliga SNI. Detta har gjorts utifrån mottagande företags SNI-kod baserat på de uppgifter www.allabolag.se anger om företag.
 - 3.3. Naturvårdsverket har även varit behjälpliga med att klassa vissa typer av utbetalningar. Det gäller främst medel som gått till länsstyrelser, men där det är osäkert om det är länsstyrelsen själva eller något av länsstyrelsen anlitat företag som använt medlen.
 - 3.4. Till sist har de medel som ej fördelats i steg 3.1 för sakanslag 1:3 (ca 1.3 %) fördelats över SNI med samma fördelning som resterande medel fått i steg 3.1–3.3.

5.2.2 Rapsmodellering och beräkning av sysselsättningseffekter

En modellkörning börjar med en nollframskrivning av befolkning, arbetsmarknad, regionalekonomi och bostadsmarknad:

1. Befolkningen: En regions befolkning exklusive flyttningar beräknas för ett framtida år. In- och utflyttningen till regionen kan antingen bestämmas exogent eller modellberäknas utifrån bland annat förgående års utveckling av arbets- och bostadsmarknaden.

⁴² Efter diskussioner med Ylva Hargefjell och Ulrika Wahlström, Naturvårdsverket.

2. Arbetsmarknad: Utifrån den framräknade befolkningen och preliminära arbetskraftstal beräknas ett preliminärt arbetskraftsutbud samt en preliminär in- och utpendling.
3. Regionalekonomi: Preliminära värden för arbetskraftsefterfrågan, bruttoproduktion och inkomster beräknas. Bruttoproduktionen drivs av en exogen och endogen efterfrågan bestående av export, investeringar, statlig, kommunal och privat konsumtion, samt import.
4. Bostadsmarknad: Bostadsinvesteringarnas storlek beräknas i ett första steg utifrån förra årets bostadsbyggande. I senare steg beräknas målårets bostadsbyggande, småhuspriser och antal nya hushåll i regionen. Kommunernas bostadsstock och bostadsutnyttjande används för att återkoppla fördelningen av regionens befolkning på kommuner. Även den kommunala konsumtionen och transfereringar så som pensioner, barnbidrag med mera beräknas utifrån befolkningens storlek och sammansättning.

Raps arbetar sedan i en iterativ beräkningsprocess där gapet på arbetsmarknaden mellan beräkningarna i delmodellerna för Regionalekonomi och Bostadsmarknad sluts; antal personer i arbetskraften plus nettopendlingen måste vara lika stor som antal sysselsatta plus antal arbetslösa. Balanseringen av arbetsmarknaden sker genom att den preliminärt beräknade arbetskraften och nettopendlingen justeras.

Efter att beräkningarna av arbetsmarknadens balansering är färdig på den regionala nivån kan delmodell "Eftermodell kommun" starta och beräkna sysselsatt natt- och dagbefolkning per kommun, pendling mellan kommunerna samt kommunernas inkomster och utgifter. Figur 2 är en illustration över hur delmodellerna hänger samman.

När modellkörningen för nollframskrivningen är gjord kan olika scenarios för alternativa utvecklingar av den regionala ekonomin göras genom att lägga in så kallade aktiviteter i modellen. Aktiviteter är externa händelser som användaren själv specificerar. I denna rapport är det de stimulanser i den regionala ekonomin som sakanslagen innebär.

I den här studien har tidigare framtagna nollframskrivningar av Sveriges 21 län använts. Framskrivningarna kommer från det underlag som WSP tagit fram på uppdrag av Långtidsutredningen 2015 (LU 2015). Det betyder bland annat att tillväxttakter och produktivitet utvecklingar för de olika branscherna är desamma som i LU2015. Befolkning och sysselsättning har också kalibrerats så att summan av länens folkmängd följer SCB:s befolkningsprognos för riket och summan av länens sysselsättning följer utvecklingen i LU 2015. Raps-version 3.3 har använts för analyserna. I/O-tabellerna i Raps är regionspecifika på länsnivå och togs fram för år 2005. Orsaken till att de I/O-tabellerna fortfarande används i Raps är att systemet än så länge bygger på SNI 2002. Inom kort kommer en ny version av Raps som bygger på SNI 2007 som då kommer ha uppdaterade I/O-tabeller. I modellspecifikationerna som användes för LU 2015 har sedan aktiviteter med minskad bruttoproduktion i specifika branscher lagts in, för att simulera vilken effekt som sakanslaget har på den regionala ekonomin.

I den bästa av världar skulle Raps-modellen köras en gång för respektive län och aktuell bransch för att få ut specifika sysselsättningsmultiplikatorer. För att inte behöva göra hundralet modellkörningar eller fler, har två förenklingar gjorts:

1. 9 Raps-branscher har valts ut. Dessa täcker in 99,4 procent och 99,9 procent av de utbetalda sakanslagen inom 1:3 respektive 1:16 (se tabell 8 nedan).
2. Sveriges 21 län har delats in i tre grupper (skogslän, storstadslän och övriga län) och sedan har ett län inom varje grupp valts ut (se tabell 9 nedan).

Tabell 8. Fördelning av utbetalda medel för respektive anslag på Raps-bransch.

Raps-bransch	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:16
1 Jordbruk – Rovdjursförvaltning	4 %	0 %
2 Skogsbruk – Förvaltning & skötsel	52 %	14 %
27 Byggindustri – Byggnation av Naturum, leder etc.	10 %	0 %
40 Övriga fastigheter – Fastighetsförmedling	0 %	14 %
41 Konsultverksamhet	12 %	23 %
44 Kultur & Sport	2 %	5 %
45 Civilsamhället – Intresseorganisationer kopplade till hushåll	2 %	5 %
46 Allmän administration – Arbete på myndighet	15 %	36 %
47 Övriga lokala tjänster	2 %	4 %

För rovdjursförvaltning (SNI 01), förvaltning & skötsel av mark (SNI 02), byggnation av naturrum, leder etc. (SNI 41–42), fastighetsförmedling (SNI 68) och arbete på myndighet (SNI 84) går omvandlingen till Raps 49 branscher smärtfritt; en SNI-kod motsvarar i stort sett en Rapsbransch.

För övriga SNI-branscher i tabell 1; drift & utveckling m.m. av databaser (SNI 62), juridisk och ekonomisk konsultverksamhet (SNI 69-70), teknisk konsultverksamhet (SNI 71), vetenskaplig forskning (SNI 72), övrig fastighetsservice (SNI 81), museiverksamhet (SNI 91) och intresseorganisationernas arbete (SNI 94) är fördelningen på Raps-branscher betydligt svårare. För alla dessa SNI-koder sprids produktionen mellan Raps-branscherna 41, 44, 45 och 47. Fördelningen mellan de 4 Raps-branscherna beror av vilket län man tittar på, men huvuddelen hamnar i 41 Servicefirmor och 47 Övriga lokala tjänster.

Tabell 9. Fördelning av Sveriges län i tre grupper; Storstadslän, skogslän och Övriga län.

(Kursiverade län är de som använts som representant för respektive typlän i Raps-modelleringen)

Storstadslän	Skogslän	Övriga län
Stockholms län	Kronobergs län	Uppsala län
Östergötlands län	Dalarnas län	Södermanlands län
Skåne län	Gävleborgs län	Jönköpings län
Västra Götalands län	Västernorrlands län	Kalmar län
	Jämtlands län	Gotlands län
	Västerbottens län	Blekinge län
	Norrbottens län	Hallands län
		Värmlands län
		Örebro län
		Västmanlands län

Sveriges 21 län har grupperats i tre typlän efter näringsstrukturen i varje län. Storstadslänen hanteras för sig i kraft av sin storlek och sin större andel tjänstenärings- och skogslänen har en större andel skogs- och trävarurelaterade näringar. De övriga länen har en blandning mellan tjänstenärings- och olika typer av industriell verksamhet.

Således har 27 Raps-modelleringar gjorts för att beräkna sysselsättningsmultiplikatorer. Dessa har sedan applicerats på fördelningen av utbetalda medel.

En sysselsättningsmultiplikator anger hur stor total effekt en direkt sysselsättningseffekt ger. Exempelvis innebär en multiplikator på 1,5 att 100 direkta sysselsättningstillfällen ger en total effekt på $(100 \cdot 1,5 =) 150$ sysselsatta, det vill säga 50 indirekt och inducerat sysselsatta utöver de direkta.

Generellt kan det sägas vara relativt låga multiplikatorer jämfört med många andra branscher i ekonomin. Sysselsättning i skogsbruk (bransch 2) och arbete på myndighet (bransch 46) ger nästan inga indirekta eller inducerade effekter. Arbete med fastighetsförmedling (bransch 40) har högst sysselsättningsmultiplikatorer av de studerade branscherna för samtliga typlän, och ger för var 10:e direkt sysselsatt mellan 3,5 och 8,5 helårsarbetstillfällen i andra branscher. Bransch 41, 44 och 47 har också högre multiplikatorer än snittet av de studerade branscherna.

Tabell 10. Skattade multiplikatorer för de 9 raps-branscherna samt de 3 typlänen.

Raps-bransch	Storstadslän		Skogslän		Övriga län	
	Direkt effekt*	Multiplikator	Direkt effekt*	Multiplikator	Direkt effekt*	Multiplikator
1	166	1,139	142	1,156	167	1,136
2	85	1,041	87	1,057	84	1,032
27	111	1,190	115	1,154	131	1,127
40	29	1,845	50	1,457	66	1,353
41	83	1,347	100	1,223	115	1,181
44	77	1,317	72	1,278	80	1,256
45	277	1,104	255	1,097	384	1,050
46	243	1,030	274	1,010	238	1,015
47	60	1,483	90	1,304	69	1,365

* Den direkta effekten är antal sysselsatta per 100 miljoner kr bruttoproduktion.

6 Avslutande diskussion

Sakanslag 1:3 och 1:16 beräknas ge upphov till cirka 1 100 helårsarbetstillfällen i direkt sysselsättning och cirka 100 helårsarbetstillfällen i indirekt och inducerad sysselsättning. Nedan sammanfattas resultaten i tabell 11. Eventuella negativa effekter som kan uppkomma på grund av de markersättningar (finansiella transaktioner) som utbetalas inom sakanslag 1:16 eller effekter av besökarens utlägg i samband med besök i nationalparker ingår inte i tabellen.

I det här avslutande avsnittet diskuteras dessa resultat och vad som påverkar resultatens storlek.

Tabell 11. Sammanfattning av anslagsförbrukningen 2015 samt de sysselsättningseffekter som beräknas uppkomma.

	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:16
Anslagsförbrukning 2015	734,8 miljoner kr	954,4 miljoner kr
– Medel som ger upphov till sysselsättning	736,1 miljoner kr	155,0 miljoner kr
– Medel som inte ger reala effekter på ekonomin	– 4,6 miljoner kr	799,3 miljoner kr
– Medel som utbetalats till internationella organisationer	3,3 miljoner kr	–
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	900	240
Indirekt & inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	73	21

För beräkningarna med Raps-modellen har två centrala antaganden gjorts; dels har Sveriges 21 län grupperats i tre typlän, dels har utbetalningarna inom sakanslagen fördelats på bransch enligt de uppgifter som funnits tillgängliga.

Länsfördelningen av sakanslaget som har gjorts är troligtvis den mest korrekta uppskattningen som är möjlig då den för sakanslag 1:3 följer mottagarna av medel till cirka 80 procent och för sakanslag 1:16 följer fördelningen av de markersättningsaffärer som genomförts under år 2015. Sakanslagsutbetalningarna har i ett senare skede aggregerats till typlän. För aggregeringen görs vissa gränsdragningar som går att diskutera gällande vilken grupp ett län bör tillhöra, exempelvis skulle Värmlands län kunna vara ett skogslän. En möjlig utveckling av metoden skulle vara att dela upp de övriga länen på stora och små län för att se hur multiplikatorerna skiljer sig. Sysselsättningsmultiplikatorerna skiljer sig något mellan de tre typlän som Raps-modelleringen är gjord för; de största skillnaderna syns i Raps branscherna för fastighetsförmedling, konsultverksamhet och övriga lokala tjänster. För myndighetsarbete, som får en stor del av de utbetalda anslagen, skiljer nästan ingenting i multiplikator för de tre typlänen.

Branschfördelningen som gjorts av sakanslagen är i så fall en i sammanhanget potentiellt större felkälla. Utbetalningarna av sakanslagen har fördelats på SNI-koder utifrån i första hand de kontospecifikationer som funnits tillgängliga och i andra hand efter mottagande företags SNI-kod. Eftersom listorna över utbetalningar varit väldigt omfattande var dock denna typ av förenkling nödvändig.

Produktionen för varje aktivitet, det vill säga de summerade anslagen per bransch, räknas i Raps om till sysselsättning utifrån arbetsproduktiviteten inom respektive bransch. Eftersom produktiviteten skiljer sig åt mellan branscher, blir också sysselsättningseffekten beroende av vilken bransch de utbetalda medlen har fördelats till. Hamnar utbetalda medel på ”fel” bransch kan sysselsättningseffekten därigenom antingen under- eller överskattas.

De effekter som är beräknade med Raps i denna studie är de som uppkommer under år 2015 på grund av sakanslagsanvändningen just under det året. I modellen har en simulering gjorts av att sakanslagen påverkar ekonomin under ett år varefter den försvinner. Satsningar som ligger kvar under en längre period kan ge något större indirekta och inducerade effekter än satsningar som görs vid enstaka år. Det beror på att ekonomin expanderar med satsningen.

Ett annat perspektiv är att studien är gjord på en befintlig del av ekonomin – i verkligheten är detta medel som redan finns i ekonomin och som har haft effekt på den reala ekonomin under flera år. De sysselsättningseffekter som är framräknade är den sysselsättning som är *förknippad* med sakanslagen, dvs. hur många sysselsatta sakanslagsanvändningen motsvarar. Sakanslagen är skattefinansierade vilket betyder att medlen antagligen skulle använts till något annat, med annan regional fördelning, om sakanslagen inte skulle finnas. Alternativet är ett lägre skatteuttag.

En nackdel med modellen som använts för beräkningarna i denna studie är att endast de regionala effekterna har summerats. Det betyder att de effekter som uppstår utanför länet där respektive medel betalats ut inte är medräknade. Dock antyder de relativt låga multiplikatorerna att ytterligare effekter troligtvis är av begränsad omfattning.

Delar av sakanslagen går till att förvärva mark eller betala intrångsersättningar och anses inte ge några reala effekter på ekonomin, det vill säga bidrar inte till sysselsättning. Eftersom markersättningar innebär att modernt skogsbruk inte längre kan bedrivas är det istället så att denna del av sakanslagen har en negativ effekt på sysselsättningen. Exakt hur stor den negativa effekten är, är dock svår att uppskatta.

Mycket översiktliga bedömningar gjordes av de negativa effekterna på sysselsättningen inom skogsbruket som uppstår på grund av inskränkningar i markanvändningen. En av svårigheterna handlade om att identifiera under hur lång tidsperiod medlen påverkar. Detta eftersom tidsperioden varierar för de avtal som tecknas om inskränkningar. För att utveckla denna del av beräkningarna skulle information behöva samlas in om avtalens längd.

Baserat på befintligt underlag om besökares utgifter i nationalparker redovisades ett par räkneexempel för att göra uppskattningar av storleksordningen på sysselsättningseffekterna. För att utveckla beräkningarna av bidraget till sysselsättningen från besökare i skyddade områden behöver data samlas in om besökarnas utgifter efter utgiftsslag. Det är också viktigt att säkerställa att de räkningar som görs av antalet besökare sker med samma metod i varje område. Detta eftersom antalet besökare har en stor påverkan på utfallet. En annan del av utvecklingsarbetet handlar om att beräkna sysselsättningsmultiplikatorer för de olika skyddade områdena.

7 Källförteckning

- Bröcker, J. (1998). *Operational spatial computable general equilibrium modeling*. The annals of regional science (1998) 32:367–387.
- Fredman, P. och Wikström, D. (2015). *Besök och besökare i Fulufjällets nationalpark sommaren 2014* (med jämförelser åren 2001 och 2003), ETOUR Rapport 2015:5.
- Naturvårdsverket (2015a). *Besökarundersökning i Sveriges nationalparker. Resultat från sommaren 2014*. Naturvårdsverket rapport 6687, Stockholm 2015.
- Naturvårdsverket (2015b). *Återrapportering: åtgärder för biologisk mångfald 2012–2014*. Naturvårdsverket rapport 6531, Stockholm 2015.
- Nilsson, J. & Johansson, J. (2006) Deltävlingar America's cup – Effekter på regional ekonomi och arbetsmarknad, Inregia AB, januari 2006 på uppdrag av Region Skåne.
- Tillväxtanalys (2013). *rAps – ett regionalt prognosverktyg. En introduktion av rAps*.
- Tillväxtverket (2015). *Fakta om Svensk turism 2014*, Tillväxtverket.
- Trafikverket (2015) *Samhällsekonomiska principer och kalkylvärden för transportsektorn: ASEK 5.2, Kapitel 3 kalkylprinciper och generella kalkylvärden* 2015-04-01. http://www.trafikverket.se/contentassets/823481f052a74a3881492136383eb01b/filer/03_generella_principer_o_varden_a52.pdf
- Tyréns (2013). *Besöksnäringens inverkan på sysselsättningen i Stockholms län: en studie av spridningseffekter i sysselsättning vid etablering inom besöksnäring*. På uppdrag av Stockholmsstrategin och Länsstyrelsen i Stockholm län. <http://press.stockholmbusinessregion.se/sv/Detaljsida/Stockholm%20Visitors%20Board/pressrelease/871642/>
- Vatanen, E & Kajala, L. (2015). *Kansallispuistojen, retkeilyalueiden ja muiden luontomatkailullisesti arvokkaiden suojelukohteiden paikallistaloudellisten vaikutusten arviointimenetelmän kertomien päivitys 2014* (Uppdatering av multiplikatorerna i en metod för att bedöma den inverkan nationalparker, strövområden och andra för naturturismen värdefulla naturskyddsområden har på lokala ekonomin 2014), Forststyrelsens naturskyddspublikationer. Serie A 213.

Återrapportering

Åtgärder för biologisk mångfald
2013-2015
NV-06813-15

RAPPORT 6699

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6699-4
ISSN 0282-7298

Den här rapporten ger en samlad bild av hur medel inom anslagen 1:16 Skydd av värdefull natur och 1:3 Åtgärder för värdefull natur har använts och vilka resultat som uppnåtts 2013-2015.

Rapporteringen bygger på länsstyrelsernas redovisning, Naturvårdsverkets underlag och data från VIC Natur.

På uppdrag av Naturvårdsverket har en studie utförts gällande sysselsättningseffekter av sakanslagsanvändningen som återfinns som bilaga i rapporten.

